



**T.C.**  
**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI**

**TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA GÖÇMEN KADINLARIN**  
**TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ YERİ:**  
**ÇANAKKALE ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ZARİFE DEMİR**

**TEZ DANIŞMANI**  
**DR. ÖĞR. ÜYESİ CANAN ÖYKÜ DÖNMEZ KARA**

**ÇANAKKALE-2022**





T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

**TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA GÖÇMEN KADINLARIN TÜRKİYE  
İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ YERİ: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zarife DEMİR

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Canan Öykü DÖNMEZ KARA

Çanakkale-2022



T.C  
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ



Zarife DEMİR tarafından Dr. Öğr. Üyesi Canan Öykü DÖNMEZ KARA yönetiminde hazırlanan ve **22/08/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan **“Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Göçmen Kadınların Türkiye İşgücü Piyasasındaki Yeri: Çanakkale Örneği”** başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

**Jüri Üyeleri**

Dr. Öğr. Üyesi Canan Öykü

DÖNMEZ KARA

(Danışman)

Doç. Dr. Gökçe CEREV

Doç. Dr. Özgür TOPKAYA

**İmza**

.....

.....

.....

Tez No : 10488513

Tez Savunma Tarihi : 22/08/2022

Doç. Dr. Yener PAZARCIK

Enstitü Müdürü

.././2022

## ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Göçmen Kadınların Türkiye İşgücü Piyasasındaki Yeri: Çanakkale Örneği” adlı bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik etik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Zarife DEMİR

22/08/2022

## TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması s¼recinde her daim akademik bilgisiyle yoluma ışık tutan ve hoŐg¼r¼s¼yle beni teşvik eden sevgili hocam ve saygıdeğer danıŐmanım Dr. Öğr. Üyesi Canan Öyk¼ DÖNMEZ KARA'ya ve takıldığım yerlerde yardımcı olan sevgili hocam Doç. Dr. Özg¼r TOPKAYA'ya, teŐekk¼rlerimi sunarım.

Maneviyatlarımı her daim yaŐatacađım beni hoŐg¼r¼ ile b¼y¼ten sevgili annem Havva DEMİR ve her zaman g¼çlü duruşunu örnek aldığım saygıdeğer babam Duran DEMİR'i rahmet ve özlemle anar, teŐekk¼r¼ borç bilirim.

G¼çmen kadınlara ulaŐmamda yardımcı olan sevgili Furkan ÖZMANDACI'ya ve bu s¼reçte bana g¼venerek g¼r¼Őmeye katılan b¼t¼n katılımcı g¼çmen kadınlara teŐekk¼rlerimi bir borç bilirim. Son olarak bu s¼reçte her daim destekçim olan kardeŐlerim ve yakınlarıma teŐekk¼rlerimi sunarım.

Zarife DEMİR

anakkale-2022

## ÖZET

# TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA GÖÇMEN KADINLARIN TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ YERİ: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

Zarife DEMİR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Canan Öykü DÖNMEZ KARA

22/08/2022,133

Tarihsel süreçte toplumsal dönüşümlere de sebep olan göç olgusu çeşitli alanlarda farklı çalışmalara konu olmuştur. Kadının göç sürecindeki konumu giderek görünür olmuş ve göçün toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınması gereklilik halini almıştır. Toplumda kadına ve erkeğe yüklenen rollerin farklı olması; göç sürecinde ve sonrasında da erkek ve kadın göçmen bireylerin farklı olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Erkeklerle özdeşleşen ve genellikle ekonomik sebeplere dayanan göç hareketleri zamanla kadınların bireysel isteklerinin erkeklere paralellik göstermesi ile kadınlar arasında da görülen bir olgu olmuştur.

Kadın ve erkek göçün bir parçası olmasına rağmen göç sürecinde karşılaştıkları sorunlar kadınların toplumsal cinsiyet normları sebebi ile erkeklere nazaran daha fazla zorlukla karşılaşmasını beraberinde getirmiştir. Kadınların göç esnasında ve göç edilen yerde karşılaştıkları sorunlar eril bakış açısının izlerini taşımaktadır. Bu nedendir ki göçmen kadınlar göç ettikleri yerde kadın ve göçmen olmaları sebebi ile en temel hakları olan çalışma hakkından mahrum kalmakta ve işgücü piyasasının bir parçası olmaları güçleşmektedir. Türkiye’de ataerkil yapının varlığını sürdürdüğü ve kadına olan bakış açısının toplumsal baskıları taşıdığı söylenebilmektedir. Türkiye’de ataerkil yapının varlığı işgücü piyasasında hem yerli, hem göçmen kadınları farklı boyutlarda etkilemektedir. Göçmen kadınlar uyrukları yönünden iş güvencesi, eşit olmayan ücret gibi sorunlar ile karşılaşmakla birlikte topluma uyumlaşma sürecinde de zorluklar yaşamaktadır.

Toplumsal cinsiyet normları ile bu duruma yaklaşıldığında erkek ve kadına yüklenen sorumluluklar ve karşılaşılan sorunların neler olduğunun ortaya koyması çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Kadınlar genel düzen içerisinde bir ayrımcılığa maruz kalmakla birlikte göç sürecinde ne gibi sorunlar ile karşılaştığı ve bu sorunları aşmak için ne gibi çözüm yolları aradıkları çalışmanın uygulama bölümünde analiz edilmiştir. Genellikle eril bakış açısıyla düşünülen göç olgusunun kadın bakış açısıyla işgücünde uğradıkları ayrımcılık, ücret sorunu ve cinsiyet temelli taciz sorunları ortaya konularak bunlara yönelik çözümler sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümü ‘Giriş’ bölümüdür. Bu bölümde çalışmanın konusu, problemi, amacı ve kullanılan yöntem kısaca açıklanmıştır. İkinci bölümünde toplumsal cinsiyet kavramı ve ilgili kuramlar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde göç kavramı ve toplumsal cinsiyet ile ilişkisi irdelenmiştir. Bu bağlamda göçmen kadınların durumu toplumsal cinsiyet kapsamında incelenmiş ve işgücü piyasasındaki yerleri araştırılarak karşılaştıkları problemler açıklanmıştır. Dördüncü bölümde Türkiye işgücü piyasasında göçmen kadınların yeri açıklanmış ve uygulama kısmına yer verilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Toplumsal Cinsiyet, Uluslararası Göç, Göç ve Kadın, Ayrımcılık, İstihdam Sorunları



## ABSTRACT

### THE PLACE OF MIGRANT WOMEN IN THE TURKISH LABOR MARKET WITHIN THE CONTEXT OF GENDER: THE CASE OF ÇANAKKALE

Zarife DEMİR

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Department of Labor Economics and Industrial Relations

Master of Science Thesis

Advisor: Dr. Lecturer Member Canan Öykü DÖNMEZ KARA

22/08/2022,133

The phenomenon of migration, which has also caused social transformations in the historical process, has been the subject of different studies in various fields. The position of women in the migration process has become increasingly visible and it has become a necessity to deal with migration in the context of gender. The different roles attributed to men and women in society; It leads to different evaluation of male and female immigrant individuals during and after the migration process. Migration movements, which are identified with men and generally based on economic reasons, have become a phenomenon seen among women as the individual wishes of women show parallelism with men.

Although women and men are a part of migration, the problems they face in the migration process have brought women to face more difficulties than men due to gender norms. The problems that women face during migration and in the place of migration bear the traces of the masculine point of view. For this reason, immigrant women are deprived of their most basic right to work, as they are women and immigrants in the place they migrated, and it becomes difficult for them to be a part of the labor market. It can be said that the patriarchal structure continues to exist in Turkey and the perspective towards women carries social pressures. The existence of patriarchal structure in Turkey affects both domestic and immigrant women in different dimensions in the labor market. While migrant women face problems such as job security and unequal pay in terms of their nationality, they also experience difficulties in the process of integration into society.

When approaching this situation with gender norms, the aim of the study is to reveal the responsibilities imposed on men and women and the problems encountered. Although women are exposed to discrimination in the general order, what kind of problems they encounter during the migration process and what solutions they seek to overcome these problems are analyzed in the application section of the study. Discrimination in the workforce, wage problems and gender-based harassment problems, which are generally considered from a masculine point of view, have been put forward and solutions have been tried to be presented.

The first part of the study is the "Introduction" part. In this section, the subject of the study, the problem, the aim and the method used are briefly explained. In the second part, the concept of gender and related theories are discussed. In the third chapter, the concept of migration and its relationship with gender are examined. In this context, the situation of migrant women was examined within the scope of gender and their place in the labor market was investigated and the problems they faced were explained. In the fourth chapter, the place of migrant women in the Turkish labor market is explained and the application part is given.

**Keywords:** Gender, International Migration, Migration and Woman, Discrimination, Employment Problems,

## İÇİNDEKİLER

ONAY.....	i
ETİK BEYAN .....	ii
TEŞEKKÜR .....	iii
ÖZET .....	iv
ABSTRACT .....	vi
KISALTMALAR .....	xi
TABLolar .....	xii
ŞEKİLLER .....	xiii
GRAFİKLER.....	xiv

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Kavramsal ve Kuramsal Çerçevesi ve Konusu.....	1
1.2.Araştırma Problemi .....	3
1.3.Araştırma Amacı, Kapsamı ve Yöntemi .....	4
1.4.Araştırmanın Bölümleri .....	4

### İKİNCİ BÖLÜM

#### TOPLUMSAL CİNSİYET BİLEŞENLERİ VE GÖRÜNÜMÜ

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları.....	6
2.2.Toplumsal Cinsiyet Rollerini .....	11
2.3.Toplumsal Cinsiyet Rollerini Oluşturan Ögeler .....	14
2.3.1.Aile .....	14
2.3.2.Eğitim.....	15
2.3.3.Kitle İletişim Araçları .....	16
2.3.4. Akran Grubu.....	17
2.4.Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Kuramlar.....	18
2.4.1. Psikanalitik Kuram.....	19

2.4.2. Sosyal Öğrenme Kuramı .....	21
2.4.3. Bilişsel Gelişim Kuramı .....	23
2.4.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı.....	24
2.4.5. Sosyal Rol Kuramı .....	26
2.5. Toplumsal Cinsiyet ve Ataerkillik .....	27
2.6. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Görünümü.....	30
2.7. Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Etkileri.....	32
2.7.1. Sağlığa Yansımaları .....	34
2.7.2.Eğitime Yansımaları.....	35
2.7.3. Göç Olgusuna Yansımaları .....	37
2.7.4. İşgücü Piyasasına Yansımaları.....	38

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### GÖÇ, KADIN VE İŞGÜCÜ PİYASASI DENEYİMİ

3.1. Literatürde Göç Kavramı .....	40
3.2. Hukuki Açıdan Göç .....	42
3.2.1. Mülteci .....	42
3.2.2. Sığınmacı .....	43
3.2.3. Yerinden Edilmiş Kişiler .....	44
3.2.4. İkincil Koruma.....	45
3.3. Göç Çeşitleri .....	46
3.3.1. İradeye Dayanan Göç Türleri: Gönüllü ve Zorunlu Göç Çeşitleri .....	47
3.3.2. Yasal Düzenlemelere Göre Göçler: Düzenli ve Düzensiz Göç Çeşitleri.....	48
3.3.3. Ülke Sınırlarına Göre Göçler: İç ve Dış Göç Çeşitleri .....	49
3.3.4. Yerleşme Sürelerine Bağlı Göçler: Geçici ve Sürekli Göç Çeşitleri.....	50
3.4. Göç Kuramları .....	51
3.4.1.Ravenstein’ın Göç Kanunları .....	52
3.4.2. İtme-Çekme Teorisi .....	54
3.4.3.Ağ (Network) Teorisi .....	56
3.5. Göç Olgusunun Dünya’daki ve Türkiye’deki Görünümü .....	59
3.6. Göçün Bireysel ve Toplumsal Etkileri.....	66
3.7. Kadın Göçü: Göçün Kadınlaşması.....	68

3.8. Toplumsal Cinsiyet ve Göçmen Kadın .....	71
3.9. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Göçmen Kadınların İşgücü Piyasasındaki Yeri Üzerine Yapılan Çalışmalar .....	73

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULARI

4.1. Problem ve Sorular .....	79
4.2. Amaç ve Önem .....	80
4.3. Evren ve Örneklem .....	81
4.4. Kapsam ve Sınırlılıklar .....	81
4.5. Veri Toplama Yöntemi ve Analiz Tekniği .....	82
4.5.1. Veri Toplama Aracı .....	82
4.5.2. Modeli, Desen ve Verilerin Analizi .....	83
4.6. Araştırmaya Katılanların Demografik Bilgileri .....	84
4.7. Göçmen Kadınların Karşılaştığı Sorunlar ile İlgili Tema ve Kodlar .....	91
4.8. Göçmen Kadınların Karşılaştığı Sorunların Analizi .....	93
4.9. Toplumsal Cinsiyet Normlarında Kadının Yerine İlişkin Bulgular .....	93
4.10. Göç ve Toplumsal Cinsiyet Arasındaki Bağlantıya İlişkin Bulgular .....	100
4.11. Göç Sürecinde Kadının Yerine İlişkin Bulgular .....	102
4.12. Göçmen Kadınların Göç Sonrası Karşılaştığı Sorunlara İlişkin Bulgular: .....	103
4.13. Göçmen Kadınların İşgücüne Katılımda Karşılaştığı Sorunlara İlişkin Bulgular .....	108

## BEŞİNCİ BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA .....	118
EKLER .....	I
EK-1: Etik Kurul Formu .....	I
EK-2: Görüşme Soruları .....	II

## KISALTMALAR

<b>ABD</b>	: Amerika Birleşik Devletleri
<b>BM</b>	: Birleşmiş Milletler
<b>EFA</b>	: Education For All (Herkes İçin Eğitim)
<b>IOM</b>	: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
<b>TDK</b>	: Türk Dil Kurumu
<b>TÜİK</b>	: Türkiye İstatistik Kurumu
<b>UNFP</b>	: United Nations Population Fund (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)
<b>UNHCR</b>	: United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
<b>WHO</b>	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
<b>YUKK</b>	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

## TABLolar DİZİNİ

<b>Tablo No</b>	<b>Tablo Adı</b>	<b>Sayfa</b>
<b>Tablo 1</b>	Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Arasındaki Farklar	12
<b>Tablo 2</b>	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı	31
<b>Tablo 3</b>	Göç Kuram ve Teorilerinin Sınıflandırılması	52
<b>Tablo 4</b>	Yıllar İçerisinde Uluslararası Göçmen Kişilerin Sayıları	60
<b>Tablo 5</b>	Göçmen işçilerin, menşe ülkelerin gelir seviyelerine ve cinsiyetlere göre dağılımı	62
<b>Tablo 6</b>	Görüşülen Göçmen Kadınların Yaş Dağılımları	84
<b>Tablo 7</b>	Görüşülen Göçmen Kadınların Medeni Durumları	86
<b>Tablo 8</b>	Katılımcı Göçmen Kadınların Eğitim Seviyeleri	87
<b>Tablo 9</b>	Katılımcı Göçmen Kadınların Gelir Seviyeleri	89

## ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa
Şekil 1	Göçün Kaynak ve Varış Ülkelerindeki Faktörleri ile Meydana Gelen Müdahaleci Engeller	55
Şekil 2	Temalar ve Kodlar	92
Şekil 3	Katılımcı Göçmen Kadınların Göç Sebepleri	102
Şekil 4	İtme-Çekme Teorisine Göre Göçmen Kadınlar İçin İtici ve Çekici Faktörler	112





## GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik No	Şekil Adı	Sayfa
Grafik 1	Uluslararası Göçmen İşçilerin Dünya Çapında Cinsiyete Göre Dağılımı	62
Grafik 2	2018 ve 2019 Yıllarında Türkiye'ye Gelen ve Giden Göçmen Sayısının Cinsiyete Göre Dağılımı	65



## BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

İnsanoğlu varoluşundan bu yana daha iyi bir yaşam için arayış içindedir. Bu arayış göç hareketlerinin temelini oluşturur. Önceleri yiyecek ve barınma arayışları göç olgusunu oluşturmuştur. İnsanın gelişimi ile göç olgusu da değişime uğramıştır. İlk etapta ekonomik arayışların tetiklediği bu süreç zamanla konfor ve refah arayışın dönüşmüştür. Farklı amaçlar doğrultusunda çeşitli göç türleri doğmuş ve bu durumu açıklamak için farklı teoriler üretilmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde insanlar kendilerine belirli ahlak kuralları oluşturmuş ve bu kurallar çerçevesinde bazı normlar geliştirmiştir. Bu kurallar ve normlar bütünü kuşaklar arası kültür aktarımı şeklinde varlığını hep sürdürmüştür. Bu hususta kadına ve erkeğe yüklenen farklı roller oluşmuştur. Genel çerçevede yüklenen roller kadını ve erkeği eşit düzeyde etki altına alsa da kadınlar bu konuda daha fazla etkileşim görmüşlerdir. Bu hususta toplumsal cinsiyet yargıları sosyal yaşantının her alanına etki ettiği gibi göç sürecine de etki etmektedir.

Göç sürecinin ekonomik arayışla düşünülmesi de bu sürece katılımın sadece erkekler tarafından gerçekleştirildiği algısını oluşturmuştur. Kadınların göç olgusunda görünürlüğünün artmasıyla ve işgücü piyasalarında faal olmalarıyla bu alanda karşılaşılan sorunlar görünürlük kazanmış ve üzerinde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Cinsiyet ile bağlantılı kadın ve erkek olmak işgücü piyasasında karşılaşılan sorunların farklı boyutlarını ele alma ihtiyacı doğurmuştur. Bu bağlamda göçmen ve kadın olmakla birlikte işgücüne katılım cinsiyet ve uyruk temelli sorunlar ile birleşerek daha zor bir hal almıştır. Bu sorunların tespiti toplumsal cinsiyet ve göç konusunun dinamikleri sunularak uygulama kısmında açıklanmıştır.

### **1.1. Araştırmanın Kavramsal ve Kuramsal Çerçevesi ve Konusu**

Toplumsal bir varlık olan insan, cinsiyet farklılıkları ile belirli ayrımcılığa uğrayarak belirli kalıp yargılara maruz bırakılmıştır. Bu durum toplumsal yaşamın gerekliliği ile yazılı bir nitelik taşımasa da soyut olarak varlığını her daim sürdürmüştür. İnsan olmanın biyolojik

temelini oluşturan cinsiyet bu duruma temel oluşturmakla birlikte bu ayırıcı yaklaşım sosyal hayata nũfuz ettiğinde bireyler farklı kalıp yargılarıyla karşı karşıya kalmış ve bunun aksi durumunda birey sosyal çevrenin dışlaması ve ayıplaması gibi yaptırımlara uğramıştır. Bu husustaki kalıp yargıların oluşumu ve toplumsal yapıdaki dũzenin bu durumu oluşturan zeminlerinin bireyin hayatına etki boyutunun derinliği konuya açıklık getirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Toplumsal cinsiyet yargıları kadın ve erkeğe farklı roller biçmektedir. Bunun sonucunda kadın toplumsal dũzen içerisinde erkeğe nazaran daha zayıf algılanmaktadır. Ancak kadının toplumdaki konumu gũlenmeye başladığca kendi kararlarını alma ve uygulama sũreci de ivme kazanmıştır. G hareketlerinde de durum böyledir. Önceleri bir erkeğe bağlı g hareketinin parçası olan kadın artık kendi istekleri ve tercihleri ile g hareketine katılmaktadır.

G, doğal afetler, baskı ve zulũm, refah arayışı gibi sebeplerle tetiklenen, zamanın getirdiği değişiklikler ile farklı olaylarında sebep olduğu bir olgudur. G olgusu sadece bireyin hayatında değişimler yaratmamakta ve aynı zamanda toplumsal sonuçlara da sebep olmaktadır. G sũrecinde kadınlar da erkekler de farklı sorunlarla karşılaşmakla birlikte kadınların kadın olma sebebi ile karşılaştıkları sorunlar erkeklerden daha farklı ve aşılması zor boyuttadır. Bu çalışmanın konusu toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların göç sũrecinde karşılaştıkları sorunların ve iřgũcũ piyasasına dahil olmaktadır sınırlılıklarının ele alınmasıdır.

Kadın ve erkek göçmenlerin g sũrecinde ve sonrasında deneyimlediği etkileşimlerin alanı iřgũcũ piyasasına girişte daha çok göze çarpmaktadır. İřgũcũ piyasasında göçmen olmanın getirdiği dezavantajların yanında kadın göçmen olmanın oluşturduğu çok boyutlu sorunlarla karşılaşılmaktadır. Çalışmada toplumsal cinsiyet çerçevesinde göçmen kadının iş gũcũ piyasasında ve özel yaşamında karşılaştığı sosyo-ekonomik sorunlar ve kadına biçilen toplumsal rollerin etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

## 1.2. Araştırma Problemi

Kadının iş gücündeki konumunun güçlenmesi ile birlikte toplumsal rollerinde de değişimler yaşanmaktadır. Kadına biçilen rol ev hanımlığından iş kadınlığına dönüşmektedir. Ataerkil yapıdaki toplumlar toplumsal algısı kadına biçilmiş rollerin dışına çıkmasına tepkisel davranabilmektedir. Bu toplumlarda göçmen kadınlar da hem göçmen hem de kadın olmaları sebebi ile ayrımcı davranışların muhatabıdır. Araştırmanın problemi, göçmen kadınların Türkiye’de işgücü piyasasına katılımının toplumsal cinsiyet açısından yarattığı zorluklardır

İşgücü piyasasına bakıldığında ücret konusunda kadın ve erkek arasındaki ücret eşitsizliği ile birlikte göçmen birey ve yerli birey arasındaki ücret eşitsizliğinin varlığını sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Bazı kas gücü gerektiren meslek gruplarında kadın çalışanların istihdam edilmemesi ve aynı işte çalışan kadın ve erkeğe eşit ücretin verilmemesi buna örnek teşkil etmektedir. Bu çerçevede kadının bulunduğu sektörlerin ve teknolojik gelişmelerin artışıyla kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin yumuşatıldığı söylenebilmektedir.

Toplumsal cinsiyet kabulleri ile pekiştirilen dezavantajlı grupta görülen kadınlar, bir de göçmen pozisyonunda olduklarında çift taraflı olarak dışlanma ve ötekileştirmeye maruz kalmaktadır. Göçmen statüsündeki kadınlar varış ülkesindeki toplum tarafından, para kazanma amaçlı olarak geldikleri için olumsuz önyargıların hedefi olmaktadır. Bu hususta göçmen kadınlar yerel halk düzeninin oluşturduğu yargı duvarları ile kendi ülkelerini terk etmelerine sebep kötü koşullar arasında sıkışıp kalmaktadır. Göç edilen ülkede niteliksiz işlerde istihdam edilirken sosyal yaşamlarından sağlık durumlarına kadar olumsuz etkilerin izlerini taşımaktadır. Bununla birlikte aile bireyleri ile göç eden kadınlar hem ev içi rollerinde hem de sosyal hayatlarındaki rolleri ile çevrelenmiş bir hayat sürmektedir.

Göçmenlere yönelik doğru politikaların uygulandığı ülkelerde göçmenlerin göç ettikleri topluma ve ekonomiye katkısı olumlu yönde olmaktadır. Türkiye’nin coğrafi konumu yönünden köprü vazifesi taşıması ve zaman içerisinde göç alan bir ülke haline gelmesi, kadın göçmenlerin de ülkedeki sayısının artmasına sebep olmuştur. Türk toplumunun göçmenleri yabancı olmaları sebebi ile kabulleniş süreci sorunlu olabilmektedir. Bununla birlikte Türkiye’de kadına bakış ve toplumsal cinsiyetin yansımaları kadınların da

toplum içerisinde duruşunu kısıtlamaktadır. Göçmen bir kadın ise hem yabancı olarak hem de kadın olarak algılandığı için toplumsal baskıların hedefi olmaktadır. Bu nedenle kadın olma sebebi ile göçmen kadınların Türkiye’de özellikle de işgücü piyasasına dahil olma konusunda yaşadıkları sorunların tespiti ve sorunların nasıl önlenebileceği araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

### **1.3. Araştırma Amacı, Kapsamı ve Yöntemi**

Küreselleşme sürecinde göç edilen yer ve göç edilecek yer arasındaki mesafenin öneminin azaldığı görülmektedir. Ulusal ve uluslararası düzenlemelere rağmen göç hareketliliğinin kontrol edilmesi zorlaşmıştır. Ekonomik nedenlerle göç, erkeklerin aktif olarak yer aldığı bir süreç olarak algılanmakta ve kadınların göç sürecinde yaşadığı sorunlar araştırmalarda çok yer almamıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, toplumsal cinsiyet ekseninde göçmen kadınları ekonomik olarak göçe zorlayan sebepler ve göç sonrasında iş gücüne katılımda karşılaştıkları sorunların tespit edilmesidir. Araştırmanın kapsamı, Türkiye’de bulunan göçmen kadınlardır. Çalışma, ülkelerinden ayrılıp Çanakkale iline göç etmiş kadın bireylerin sosyo-ekonomik sorunlarını açıklığa kavuşturmak amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sonuç ve bulguların açık ve anlaşılır şekilde sunulması amacıyla ile durum çalışması deseni kullanılmıştır.

### **1.4. Araştırmanın Bölümleri**

“Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Göçmen Kadınların Türkiye İşgücü Piyasasındaki Yeri: Çanakkale Örneği” isimli çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü; çalışmanın konusu, çalışmanın problemi, çalışmanın amacı ve kullanılan yöntem hakkında kısa bilgilerin yer aldığı “Giriş” bölümünden oluşmaktadır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde toplumsal cinsiyet kavramı kavramsal ve kuramsal olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde göç kavramı ve toplumsal cinsiyet ile göç arasındaki bağlantı ele alınmıştır. Toplumsal cinsiyet ve göç kavramları tanımlamalar çerçevesinde açıklanarak göçmen kadınların bu teorik çerçevenin neresinde olduğu analiz edilmiştir. Bu bağlamda göçmen kadınların işgücü piyasasındaki yerleri araştırılarak karşılaştıkları problemler açıklanmıştır.

Dördüncü bölüm ise çalışmanın saha alanını içeren uygulama kısmıdır. Bu bölümde çalışmanın örneklem grubu ve çalışmanın hangi yöntemler kullanılarak gerçekleştirildiği ele alınmıştır. Uygulamalarını nitel veri analizi yöntemi ile içerik analizi kullanılarak çalışmaya konu olan göçmen kadınların bilgileri yer almaktadır.

Altıncı ve son bölüm araştırmanın sonuç kısmını oluşturmaktadır. Bu hususta araştırma problemine verilen cevaplar incelenerek literatüre katkıda bulunulan farklılıklar ele alınarak çözüm önerileri sunulmuştur. Kısaca çalışmada toplumsal cinsiyet ve göç kavramları üzerine yapılan literatür çalışması ile göç ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki analiz edilerek göçmen kadın bireylerin hem kadın hem göçmen olmalarının işgücü piyasasına etkisi üzerine uygulama gerçekleştirilerek çalışmanın amacına yönelik bir yol izlenmiştir.

## **İKİNCİ BÖLÜM**

### **TOPLUMSAL CİNSİYET BİLEŞENLERİ VE GÖRÜNÜMÜ**

Çalışmanın bu bölümünde toplumsal cinsiyet konusuna kavramsal açıklama getirilerek göç ile arasındaki bağlantının kurulması amaçlanmıştır. Toplumsal cinsiyet toplumu ilgilendiren alanların hepsini kapsayan, etki yelpazesi geniş bir kavram niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet ile ilgili kavram, kuram ve teoriler gerekli literatür taraması yapılmıştır.

#### **2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları**

Türkçe anlamı “cins” olan İngilizce “gender” sözcüğü kadın üzerine yapılan çalışmalarda “toplumsal cinsiyet” anlamını da taşımaktadır. Yunanca’da “genos” kelimesi kökünden türetilmiş olan “gender” sözcüğü Orta İngilizce, Latince ve Orta ve Çağdaş Fransızca’da ırk, tür ve doğum kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmış ve sözcük anlamının genişlemesine sebep olmuştur (Aksoy, 2006: 28). Bu anlam genişlemesi cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki farklılıkların ayırımını güçleştirmiştir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet ile ilgili çalışmalarda cinsiyet kavramının açıklanması önemli bir hal almaktadır. Cinsiyet kavramı insanlığın var oluşundan bugüne en temel sınıflandırma şekli olmakla birlikte biyolojik farklılıkların belirlenmesi gayesini taşımaktadır (Hepşen, 2010: 13).

Cinsiyet kavramı, fiziksel olarak bedenin tasvirini oluşturan bir kavramdır. XX kromozomundan oluşan kadın ve XY kromozomundan oluşan erkeğin anatomik ve tıbbi farklılıklarını belirtir (Giddens, 2000: 616-617). Demografik anlamda kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılıkların toplumdaki yansıması olan rollerin belirlenmesinde kültür önemli bir rol oynamaktadır ve bu durum sosyal bir boyut oluşturmaktadır (Eagly & Wendy, 1999: 408). Bu noktada toplumsal cinsiyet kavramı ise cinsiyet gibi fiziksel, tıbbi ya da biyolojik kısımla ilintili cinsiyetlerin toplumda görünüm ve oluşturduğu beklentiyi sosyal boyutta açıklamaya çalışan bir kavramdır (Giddens: 621).

“Cinsiyet” kelimesi özünde fiziksel özellikleri anlatırken bireylerin doğumdan itibaren toplum tarafından şekillendirilmesi “toplumsal cinsiyet” kavramı ile ilgilidir. Cinsiyetler arasındaki fiziksel farklılıklar bu toplum kabullerine temel hazırlamaktadır (Macionis, 2013, s. 328). Bahsedilenlerden anlaşılacağı üzere “cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kavramları birbiri yerine kullanılan iç içe geçmiş kavramlardır. Sosyal bilimlerde konunun daha iyi ayrımı önemli olduğu için bu ince ayrıma yer verilmektedir. Cinsiyet insanın kendi seçimine bağlı olmamakla birlikte toplumsal cinsiyet kabulleri doğulan çevre ve kültür ile bağlantılıdır.

Cinsiyet, kadın ve erkekleri birbirinden ayırmamızı sağlayan fiziksel faktörlerdir. Toplumsal cinsiyet ise bir toplumun erkek ve kadın olmaya yüklediği rol ve sorumlulukların yarattığı beklentilerdir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kavramı kadınsı ve erkeksi sınıflandırılmasını ortaya koyan psiko-sosyal özelliklerdir (Bayhan, 2013: 153).

1960’lı yıllarda feminist teorisyenler cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımı oluşturmaya çalıştığı sırada kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımı verisel bir durum olarak belirlenmiş fakat toplumsal kabuller tarafından değiştirilemeyen bir durumdur. Teorisyenler cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımının yapılamadığını kadın ve erkek arasındaki ayrımın biyolojik ayrımın ötesinde toplumsal pratikler tarafından belirlenmekte olduğunu belirtmiştir. Toplumsal geleneklerde değişim yaşandıkça kadın ve erkek arasındaki ayrım da değişmektedir (Nicholson, 2021: 172). Joan Scott ( 1988: 2) bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Görünüyor ki, toplumsal cinsiyet, cinsel farkın toplumsal organizasyonudur. Fakat bu toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek arasındaki sabit ve doğal fiziksel farkları yansıttığı ya da uyguladığı anlamına gelmez; toplumsal cinsiyet bedensel farklılıklar için anlam kuran bilgidir.”

1970’lerde toplumda kadın ve erkek arasındaki farkların fiziksel olarak açıklanmasının yeterli olmadığı tartışılmıştır. Sosyolojik ve psikolojik alanlarda çalışmalara yönelim gerçekleşmiştir. Bu çalışmalar ışığında toplumsal cinsiyet pratiklerinin kültürlere göre değişim gösterdiği anlaşılmıştır (Marshall, 2009: 98). Kadının biyolojik yapısı kilo, boy ve kas oranı açısından erkek yapısından daha narin olması toplumsal pratikleri ve



geleneklerin temelini hazırlamaktadır (Macionis, 2013: 328). Bu durum bağlamında sadece anatomik ve verisel olanı içeren cinsiyet kavramına yüklenen toplumsal yaklaşımlar ve roller toplumsal cinsiyet kavramını oluşturan yapıtaşlarıdır.

1980'lerin sonlarına ve 1990'ların başına gelindiğinde “cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kavramları artan sayıda araştırmacı tarafından sorgulanmaya başlamıştır. Birçok birey cinsiyetin bizzat toplumun inşası olduğunu ve toplumsal cinsiyetten ayrılmaz bir parça olduğu düşüncesinin önemli siyasal sonuçlar doğurduğunu düşünmüştür (Nicholson, 1994: 20). Eğitim seviyesinin yıllar içindeki artışı ve işgücü piyasasında giderek artan bir aktiflikle kadının bulunması bu ayrımın fark edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda iki kavramın aynı görülmesi düşüncesi önemini yitirmeye başlamıştır.

Dökmen (2010: 24) bunu cinsiyetin fizyoloji ve biyoloji alanına dayansa da toplumsal cinsiyetin kültürel değerlere ve insanın anlamlandırma çabasına dayanır. Toplumsallaşma ile birlikte erkek ve kız çocuklarının edindikleri bilgiler, kültürün cinslerine uygun gördüğü duygular, davranış şekilleri ve roller arasındaki farklar ise “toplumsal cinsiyet farklılıkları” olarak ele alınmıştır (Dökmen, 2010: 24).

Yaşanılan yerdeki halk içerisinde kültürel dinamikler tarafından meydana gelen kişinin toplumda görünüm kimliği olan toplumsal cinsiyet kavramı, bireylerin toplumdaki pozisyonunu belirlemektedir (Savcı, 1999: 130). Özetle, kadın ve erkek bireylerin fiziksel ve biyolojik farklarına “cinsiyet” denirken toplumsal olarak cinsiyet rollerinin şekillendirilmesine “toplumsal cinsiyet” demek doğru olacaktır (Özçatal, 2011: 24). Bu iki kavram arasındaki farkları Bhasin (2003: 9) şöyle sınıflandırmıştır:

Tablo 1

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farklar

<b>CİNSİYET</b>	<b>TOPLUMSAL CİNSİYET</b>
1.Cinsiyet doğaldır.	1.Toplumsal cinsiyet sosyokültürel, insan icadıdır.
2.Cinsiyet biyolojiktir.	2.Toplumsal cinsiyet sosyo kültürel, eril ve dişi niteliklere, davranış modellerine, rollere, sorumluluklara vs. işaret eder.
3.Cinsel organlarındaki görünür farklılıklara ve buna bağlı olarak üreme işlevindeki farklılıklara işaret eder.	3.Toplumsal cinsiyet değişkendir. Zamana, kültüre hatta aileye göre değişir.
4.Cinsiyet değişmez, değiştirilemez, her yerde aynıdır.	4.Toplumsal cinsiyet değiştirilebilir.

Tablo 1'e göre "cinsiyet" bireyin seçme olanağının bulunmadığı, anne karnında oluşan bir kimliktir. Biyolojik etkileri içinde barındıran fiziksel farklılık ve üreme işlevindeki ayrımı cinsiyet kavramına dayandırabiliriz. Bunun aksine "toplumsal cinsiyet" kavramı tamamen insan oluşumu toplum pratikleridir. Bulunulan toplumun toplumsal değişikliği ile birlikte yargılarında değişiklikler görülebilir. Süreç gerektiren bir durum olması toplumsal cinsiyet algısının değiştirilemeyeceği anlamı taşımamaktadır.

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramları arasındaki ayrım ilk olarak John Money (1965) tarafından öneri olarak sunulmuş ve Robert Stoller (1968) tarafından kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur (Harrison, 2006: 36). "Toplumsal cinsiyet" kavramını sosyoloji bilimine kazandıran ve gelişmesine katkıda bulunan bir diğer isim ise Ann Oakley'dir. Oakley'e göre toplumsal cinsiyet:

"Toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir, erkek ve kadınların 'eril' ve 'dişil' olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret eder. İnsanların erkek ya da kadın olduğu, çoğunlukla biyolojik göstergelere göre anlaşılabilir. İnsanların eril veya dişil olduğu ise aynı şekilde anlaşılabilir; ölçütler kültürel, yere ve zamana göre değişiklik gösterir. Cinsiyetin değişmezliğini kabul etmek zorunludur, ama böylece toplumsal cinsiyetin değişkenliği de kabul edilmelidir."

Kısaca Oakley'e göre toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyetin toplumdaki dengesiz yorumlanması olarak açıklanabilir (Bhasin, 2003: 9).

Giddens (2000: 621)'e göre toplumsal cinsiyet "kadın" ve "erkek" figürlerinin toplum tarafından yapılması beklenen ve toplumun cinsiyetlere uygun gördüğü davranış şekilleridir. Bu konuda biyolojik etmenlerin getirdiği farklılıklara değil toplumun oluşturduğu niteliklere göndermede bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle kadın ve erkek olmak biyolojik bir kavram oluştursa da "kadınlık" ve "erkeklik" kavramları yaşanan toplumun ve zamanın gereklerine uygun olarak bir anlam oluşturmaktadır (Altınay, 2013: 19).

Lindsey (2016:4)'e göre "toplumsal cinsiyet" belirli sosyal bağlantılar ile kadın ve erkek olmaya bağlı sosyal, kültürel ve psikolojik davranış özelliklerini ifade eder. Toplumsal cinsiyet edinilmiş bir statüdür. Bu insanları rahatça toplum sınıfına "ya o ya da o" şeklinde yerleştirebilecekleri olanağı sunar bu bağlamda insanlara cinsiyetle ilgili farklı kimlik gelişimini engellemiş olur (Lindsey, 2016: 4).

Schott (2007:11)'e göre "toplumsal cinsiyet" anne karnından itibaren cinsiyeti olan bir bedene dayatılan toplumsal bir kategoridir. Kısaca temeli cinsler arası farklılıklara dayandırılan toplumsal ilişkilerin bir unsurudur (Scott, 2007: 11). Dolayısıyla ötekileştirici ve toplumsal eşitliği barındırmayan, baskıya dayalı sosyal düzenin adıdır. Toplumsal cinsiyet, bu düzenin taraflarını oluşturan ve bu tarafların psikolojik ve davranışsal niteliklerine göndermede bulunan bir kavramdır (Saygılıgil, 2010: 6).

Ertürk (1996: 342)'ye göre "toplumsal cinsiyet" erkek, kadın ve kadınlar içerisindeki farklı gruplaşmaların birbiriyle olan ayrımını ortaya koymanın ötesinde cinsiyet ile bağlantılı davranışların evrensel özelliği olan dengesiz yapılanmalara da vurgu yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet, tarihsel süreçte ve toplum devinimlerinde oluşan değişime uğrayan ilişki düzenlerini içerir (Ertürk, 1996: 342). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet toplum düzeni içerisinde rol oynayan bir olgu olarak değerlendirilebilir.

Kandiyoti'ye göre "toplumsal cinsiyet" biyolojik ve anatomik olarak özellikleri olan cinsiyetin aksine toplumun kurduğu pratikleri göstermek için kullanılır. Özetle cinsiyet ile toplumun cinsiyeti yeniden anlamlandırma çabasına toplumsal cinsiyet denilebilir.

Toplumsal cinsiyet, iktisat, aile ve politika gibi başlıklar altında kurumların parçası haline gelen, bireylerin toplum içindeki davranışlarının toplum düzenine uygunluğunu sağlayan bir kurum ve kendine has bir olgu haline gelmiştir (Kandiyoti, 1996; Aksoy 2006: 30). Buna ek olarak cinsiyetin her yerde toplumsal olmasından ziyade doğal bir durum olduğu kabul edilir.

Yukarıda yapılan tanımlamalara; toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramının birbiriyle bir bağlantı içinde olduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet, çevremizde yaşayan insanların beklenti normları, dayatmaları ve cinsiyeti anlamlandırma çabasını içerir. Erkeklik ve kadınlık zaman içinde meydana gelen olgular olmasına rağmen bireyin yetiştiği ailede başlayarak bu rol modellerin motifi bilincimize işlenmiştir. Bu olgular irade dışı bir gelişim göstermiş gibi gözükse de yıllar içinde toplumsal pratikler ağını ören insanların kendisi olmuştur. Toplu halde ve birbiriyle ihtiyaç sarmalı içerisinde yaşayan canlılar olmamız gereği bu normların gelişmesi olağan bir durumdur. Bu bağlantıyı yaratan kaynağın cinsiyet olduğunu söylemekle birlikte yalnız başına buna atıfta bulunmak yanlış bir yaklaşım olabilir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kavramı ile bağlantılı ve birbirini besleyen bir diğer konu ise toplumsal cinsiyet rolleridir.

## **2.2. Toplumsal Cinsiyet Roller**

Rol, toplumsal düzende belirli bir durumdaki bireyin davranış şeklinin nasıl olması gerektiğini belirleyen normlara denir. Bu çerçevede cinsiyet rolleri kadın ve erkek olan bireylerden beklenen tavır ve davranışın sınırlılıklarını oluşturur. Belirlenen bu roller insanlar üzerinde baskı yaratmakla birlikte çocukluk yaşlarında bu durumu geri çevirme davranışı sergilenebilmektedir (Kalan, 2010: 77). Rolün sonradan öğrenilen bir kapsamı olduğu ve toplumsallaşma ile gerçekleşen edinimlerin, insanı sınıflandırıcı bir etkisi olduğu ifade edilebilir.

Tan (1979:158)'e göre rol kavramı, birçok çalışmada belirli bir toplumsal olaya paralel olarak bireyden beklenen davranış ve işlemlerdir. Buna ek olarak topluma katılmış olan kişiden deneyimlerinin toplamını sunması ya da toplumun bireyin yapmasını istediği kalıp yargılardır. Rolün toplumsal ve bireysel boyutları olduğu söylenilebilir. Rol ve Toplumsal Cinsiyet bağlamında odak noktası bireyin kadın ve erkek oluşudur. Bu durum iki cinsiyet rolünün oluştuğunu ortaya koyar ve evrensel boyutta olan bu kategori biyolojik

temellere dayandırılır. Birey ve toplum için önemli bir yere sahip olan cinsiyet rolleri, bireyin topluma katılma imkanlarını ve karakteristik duruşlarını oluşturmanın yanı sıra toplum içinde yapacakları işe de etki eder (Vatandaş, 2011: 33-34).

Topluma katılma süreci, insanın toplumla etkileşim içinde gelişim sürecinden bahseder. İnsanlar belirlenen roller çerçevesinde yaşadıkları toplum içerisinde öğrenilen edimleriyle toplumda kendine bu yer edinir. Tanımlamalara göre bireysellikten uzaklaşıp kendini o rolle yeniden karakterize etmesi rol kavramının toplum boyutuyla yakından ilişkilidir ve birey zamanla yeni bir toplumsal görünüm kazanır. Zaman içerisinde toplumsal yargıların değişmesiyle bireylerde değişim gösterir (Connell, 2016: 257).

Cinsiyet rolü çerçevesinde belirlenen yargılar yine toplumu oluşturan insanın kendisiyle ilgilidir. Belirlenen kalıp yargılar yine fertlerin kendi belirlediği normlardır fakat bu o an gelişen süreç değil önceki kuşaktaki insanların belirlediği tarihsel kültürel öğelerden kaynaklı düşünülebilir. Bu durumda insanın yine kendi benliğinin geçmişi ile etkileşimde olduğu değerler dizisi ortaya çıkar (Dörtköşeoğlu, 2002: 12). Özetle, cinsiyet rolü insanların kadın ve erkeklerin rolleri ve sorumlulukları hakkında sahip oldukları tutum ve kuralcı inançlar bütününe atfedilen anlamdır (Eagly, Beall, & Sternberg 2004: 275).

İnsan doğanın bir parçası olsa da diğer türler gibi tek başına yaşama uygun değildir. Hayatta kalma gücü ve yaşamını devam ettirme arzusuyla kendi türünden olanlarla birlikte hareket etme güdüsü taşımaktadır. Diğerlerine uyum sağlamak için kuşaklar arası aktararak kurallar bütününe dönüştürülen pratikleri, kendi bireyselliği içinde işleyerek sosyalleşme olgusuna katılır. Fert kendi içerisinde öz güven geliştirerek diğerlerinin istediği rollere göre benimsenmeyi amaçlar bu doğrultuda bulunduğu toplumdaki kültürel niteliklere, cinsiyetine ve ekonomik koşullarına bağlı olarak toplumun biçtiği rolü üstlenir. Toplumlaşırken öğrendiği cinsiyetine ve bulunduğu sınıfa göre olan rolleri tavır ve davranışları üzerinde uygulayarak toplumda kabul görür (Unat, 1992; Dörtköşeoğlu, 2002: 13).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına bakıldığında kadınlar için narin, hassas, sevecen, mütevazı, bakım yapan şeklinde pasif yargı rolleri belirlenirken, erkekler için atılgan, cesur, korkusuz, soğukkanlı, akılcı gibi nitelikler belirlenmiştir. Özellikler değerlendirildiğinde kadınların toplumsal hayatta daha pasif bir rol aldığı ve ikinci plana

atıldığı görülmektedir. Bu yönüyle kadın ve erkek arasında oluşan eşitsizliğin kültürel pratik ve kalıp yargılar ile oluştuğu söylenilebilir (Siyez vd.,2017: 47). Fakat Oakley'e göre kadının erkek işi yapması ve erkeğin kadın işi yapması toplum tarafından takdir edilen bir nitelik taşımaktadır. Bhasin'e göre ise bu niteliklerin cinsiyete göre öğretilmesi kadının eğitim eksikliğini oluşturmuştur (Bhasin, 2003: 12).

Toplumsal cinsiyet rollerinin zaman içindeki edinimlerle olduğunu söyleyen Kohleberg (1968 : 22) bu öğrenme sürecini üç aşamada maddelendirmiştir. Bunlardan ilki toplumsal cinsiyet rollerinin, doğumla başlayan ve ölüme kadar devam eden süreç halinde edinildiğidir; ikincisi rollerin kazanılması evrensel özellikleri barındırmasıdır; üçüncüsü ise cinsiyet ile bağlantılı rollerin öğrenimi toplumsallaşma süreci ile başladığıdır (Kohlberg, 1968: 22 ; Sumbas & Erdemir, 2021:118).

Toplumsal cinsiyet rollerinin insan yaşamı boyunca etkilendiği ve etkilediği birçok somut boyut ve etkilendiği birçok alan vardır (Sumbas & Erdemir, 2021: 118). Toplumlaşma süreci içinde rol öğrenimi insana bağlı olduğundan zaman içinde değişiklik gösterebilir. Bu doğrultuda rol öğrenim süreçleri de topluma katılıma göre değişiklik göstermektedir. Zaman içerisinde değişim gösteren toplumsal roller küreselleşen dünyada kadının iş gücüne katılmasıyla birlikte yeniden değişimlere uğramıştır. Türkiye'de kırdan kente göç ile birlikte ev içinde bulunan kadının rolü iş gücü piyasasına katılmasıyla dönüşüm aşamasına girmiştir. Bu yolla kadınlar yeni rollere sahip olma olanağı bulmuştur (Güner & Bener, 2011: 159-160).

Kısaca, toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel bir birikimin tetiklediği, çevrenin bu durumları soyut halde dayattığı ve rollerin üstlenilmesi sonucunda toplumda yer edinme ile ödüllendirdiği sonradan edinimlerin pratiğe dökülmüş halidir. Kültürlerarası farklılıklara rağmen evrensel boyutta cinslere atfedilen özellikler neredeyse ortaktır. Tarihsel süreçte insan gereksinimi ile değişen koşullar erkeğin ve kadının rollerinde birincil belirleyici etken olmuştur.

### 2.3.Toplumsal Cinsiyet Rollerini Oluşturan Öğeler

İnsanın cinsiyetine yüklenen anlamlar daha doğmadan önce başlar ve yaşam boyunca devamlı bir döngü içerisine girer. Bebeklik dönemi ile ailede başlayan toplumsal cinsiyet yaklaşımları aile ve okul hayatıyla pekiştirilerek kitle iletişim araçları ve akran grubu ile içselleştirilir (Bayraktar, 2020: 32). Toplumsal cinsiyet rolleri toplumsallaşma süreci ile birlikte oluşur ve etkileyen pek çok alan olsa da genel olarak bu dört başlık ile sınıflandırılmıştır (Güdücü, 2018: 24). Bunlar; aile, eğitim, kitle iletişim araçları ve akran grubudur.

#### 2.3.1.Aile

Aile, akrabalık ilişkileri ile direk bağlantılı olan yaşça büyük olan bireylerin küçük olanlara bakma sorumluluğu taşıdığı insan topluluğudur. Aile kurumu evlilik veya kan bağı yolu ile soyun devamlılığını oluşturan bir yapıdır (Giddens, 2000: 246). Buna ek olarak kültürel öğeleri kuşaklar arası aktaran eğitimsel, iktisadi, psikolojik, sosyolojik ve benzeri yönleri olan evlilik ile kurulmuş insan birliktelikleri aile olarak tanımlanabilir. Kısaca ortak bir yaşamışlığı olan ve gelecekte beklenen paylaşıldığı karşılıklı ilişkiler sisteminin başladığı yerdir. Bu çerçevede aile bireylerinin toplum algısını oluşturan yani içine doğulan sistemin öğrenim adımlarının atıldığı yerdir (Yapıcı, 2010: 1545).

Bozok (2018: 104)'a göre aile kavramı, toplumsal kurum olarak meşru birlikteliklerden doğan çocukların olmasıyla soyun yeni üretimini gerçekleştiren çocuk bakım ve büyütülmesinin sağlandığı özel alandan meydana gelen kadınlık ve erkeklik rollerinin başladığı, toplumsal kimliklerin oluşturduğu ebeveynlik ve evlatlık gibi rollerin gerçekleştiği, iş bölümleri bulunan bir birlikteliktir. Ailede başlayan iş bölümü ve kuramsal yapı gereğince toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkar. Bu da evin geçimini sağlayan erkek modeli ve evin iç düzenini sağlayan kadın yani ev hanımı figürlerini doğurur (Shepherd, 2015: 20).

Doğulan ev iletişim kurulan ilk ortam olması sebebiyle toplumsal cinsiyetin doğum ile birlikte başladığı algısı genel görüştür fakat bir bebek anne karnına düşmesinden itibaren cinsiyet merakları başlamaktadır. Önce ebeveynler bu konuda cinsiyet hazırlıkları yaparlar

ve beklenti seçimleri oluşur. Kız çocuğu bekleniyorsa bebekler, pembe kıyafetler ve kız bebek oyuncakları, erkek çocuğu bekleniyorsa arabalar, güç göstergesi aslan sembolü oyuncaklar mavi kıyafetler seçilir. Bu durum toplumsal cinsiyetin dünyaya geliş beklentisinden itibaren ailenin küçük çevresinde başladığı söylenilebilir. Bu sebeple aile insan yaşamında büyük bir etkiye sahiptir (Dörtköşeoğlu, 2002: 14).

Aile topluma farklı özellikleri barındıran bireyler yetiştirmektedir. Bunun sonucunda ihtiyaçlar doğrultusunda ailenin kendi yapısı da değişime uğramaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenildiği ilk yer olan aile bireyin karar mekanizmasını ve düşünce yönelimini oluşturduğu ilk yerdir. Sonrasında bireyin bu özellikler ile emek piyasasına girmesi iş gücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet yaklaşımlarını da etkilemektedir (Dedeoğlu, 2000: 144). Toplumsal cinsiyet kavramına paralel olarak toplumsal pratikler aile içerisinde insanın var olduğu tüm alanlara ulaşır. Bir diğer ifade ile toplumsal cinsiyet algısının başladığı ve rollerin kazandırıldığı ilk alan ailedir.

### **2.3.2.Eğitim**

Eğitim, başarılı bir toplumlaşma sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bireyin ailesinden sonra öğrenim gördüğü ve topluma katılım için kendine uygun edinimleri somutlaştırmaya adımın bir basamağıdır. Aile rol modellerini eğitim çerçevesinde düzenlemeyi sunan eğitim kurumu toplumsal düzene hazırlığın odak merkezidir ve kişinin toplum tarafından beklenen tavırların sağlıklı ve uygun bir şekilde gelişimi sağlamaktadır. Eğitim kültürler arası aktarımın gerçekleştiği ikinci adım ve bilgilerin kişinin alım biçimine göre aktarıldığı yerdir (Dedeoğlu, 2000: 143; Aslan, 2004: 7; Taştan, 2020: 25). Birey ailesi dışındaki topluluktan yabancı olan ilk rol modeli öğretmendir ve ilk materyali ders kitaplarıdır (Kılıç & Eyüp, 2011: 131). Bu yüzden öğretmenlik mesleği toplumdaki iş bölümü ve toplum düzeninin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir (Gökçe & Sezer, 2012: 4).

Fidan (2012,4-5)' a göre eğitim bireyleri belirli amaçlar doğrultusunda yetiştirme sürecidir. Bu süreç sadece okul kurumuyla bağlantılı değil toplumsal hayatın kendisi ile de bağlantılıdır. Eğitim sürecinden geçen bireylerin kişiliğini farklılaştıran bir etmendir. En geniş anlamda “kültürlenme süreci” olarak nitelendirilir. Buna göre eğitim süreci



toplumlaşma olgusunda önemli bir etmendir. Eğitim sadece bu bakış açısıyla değil toplumsal cinsiyetin öğrenimi ve imkanlara ulaşım konusunda da değerlendirilmelidir. Kadının ve erkeğin eğitime erişimi değerlendirildiğinde ataerkil toplumlarda kadınların eğitim olanaklarına erişim noktasında daha geride olduğu söylenebilir.

Eğitsel kurumların içerikleri toplumlaşma sürecindeki cinsiyet rolleri ile alakalı kalıplaşmış yargıları örtülü ya da açıkça iletilerle bireylere taşır. Bu iletilerin edinimi çocuk bireyleri geleneksel ve kabul görmüş cinsiyet rollerine yönlendirir. Kadın ve erkek olmanın başarı ölçütlerinin çerçevesi çizilir. Okulda davranış düzenlerinin nasıl olması gerektiği ve toplum kuralları bireylere öğretilir (Sayılan, 2012: 44-45). Eğitim toplumsal cinsiyet eşitliğinde önemli bir konudur ve bu hususta bireyin toplumlaşma sürecindeki önemli bir yapıtaşdır. Değiştirici bir etkisi olması iyi yönünü vurgularken kültürel mirasın aktarımında kalıp yargıların aktarılması ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bir risk oluşturabilmektedir.

### **2.3.3.Kitle İletişim Araçları**

Toplumsal cinsiyet rollerinin kaynağı aile içerisinde başlar bu doğrultuda eğitim, hukuk ve medya gibi toplumsal oluşumlar bu rolleri biçimlendirir ve yeniden üretir (Özkan, 2020: 97). Kitle iletişim araçlarında kadını temsil eden figürlerin nasıl olduğu, cinsiyetçilik olgusunun nasıl aktarıldığı, toplumsal cinsiyet normlarının halka nasıl içselleştirileceği ve normların değiştirilebilmesi hususunda medya çok önemli bir araçtır (Mora, 2005: 4).

Son yıllarda gelişen teknoloji sayesinde bireyler daha fazla kitle iletişim araçlarıyla zaman geçirerek iletilerine küçük yaştan itibaren maruz kalmaktadır. Özellikle dizi, film, reklam ve diğer sosyal mecralar bireyin toplumsal cinsiyet görevinin nasıl şekillendirmesi gerektiğine dair iletiler verir (Ertung, 2013: 91). İletilerde verilen mesajların içeriği ataerkil yapılanma çerçevesinde olup kadını mükemmelleştirir nitelikte, anne, iş kadını ve hamarat kimlikleri kazandırmaktadır. Bu doğrultuda medya, ‘mükemmel kadın algısı’ çerçevesinde toplumda kadınlara ağır sorumlulukların normalleştirilerek yüklenmesine sebep olmuştur (Güzel, 2014: 191).

Gauntlett (2002, 143)’ e göre kitle iletişim araçları dünyayı anlamamızın belirli yollarını gösterirken bizim söylem ve tavırlarımız üzerinde etilidir. Bugün sosyal medya

yargıların yayılması için birincil kaynak vasfını taşımaktadır. İnsanların sosyal statülerinin belirlenip topluma aktarılmasında ve sosyal süreçlere katılımında önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal medya ile bir anda nükseden ve kitleler halinde tüketilen paylaşımlar toplumun normlarının çoğunluk görüşüne göre belirlenerek kalıp yargılara dönüşmesini sağlamaktadır. Medya organları algılarımızı şekillendiren ve belirli yargıları fark etmeden yerleştiren olgulardır. Özellikle sosyal medyada paylaşımların kontrol altına alınamaması bu durumda olumsuz etkiler taşımakta ve her bilgiyi doğru görme algısını oluşturarak yanlış yerleşimlerde bulunarak yanılgılara yol açabilmektedir.

Medya alanında toplumsal cinsiyet algısının ve kadının toplumda ikincil statü kazanmasının pekiştirildiği görülmektedir. Hem medya sektöründe kadın çalışan sayısının yetersizliği hem de medyada karar alan kadın sayısının azlığı topluma kadının ikincil konumda aktarılmasında etkilidir. Bu gelişimler ancak yine medya yolu ile değiştirilebilir. Diğer bir deyişle toplumsal cinsiyet rollerinin ediniminde ve pekiştirilmesinde kitle iletişim araçları önemli bir etken olarak görülebilir (Özkan, 2020: 105).

#### **2.3.4. Akran Grubu**

Marshall (2009:14)'a göre akran grubu “Kendilerini yaş, etnisite ya da meslek gibi ortak özelliklerle algılayan ve başkalarının gözünde farklı bir toplumsal kolektivist kimliği taşıyan bir bireyler kümesi” dir. Tek olarak yaşaması zor olan insan toplumsallaşma süresince belirli statü ve ölçekler çerçevesinde gruplaşmalar yaşamıştır genelde ortak bir paydası bulunan bu gruplar birbiri ile sürekli aktarım süreci içerisindedir.

Birey; aile, eğitim hayatı ve maruz kaldığı kitle iletişim araçlarından sonra büyüdükçe her gün iletişim içinde bulunduğu arkadaş çevresinin etkisi altında kalmaktadır. Özellikle ergenlik çağına girmiş bireylerde görülür ve ergen birey ailesinin ve eğitim hayatındaki hocalarının söz ve davranışlarına değil akran grubunun pratiklerine uyar ve içselleştirir. Bu sebeple çocukların toplumsal cinsiyet algılarının gelişiminde sürekli paylaşım içinde bulunduğu akran grubunun ve arkadaş çevresinin büyük etkisi olmaktadır. Ergen arkadaş çevresine dahil olabilmek ve yalnız kalmamak amacıyla akranları gibi tavırlar sergiler (Güdücü, 2018: 27).

Akran grupları arasındaki bu etkileşimin bu kadar güçlü olması üzerine bazı projeler geliştirilerek olumlu sonuçlar için kullanılmaya çalışılmıştır. Örneğin Çelebi ve Polat'ın "Yarının Kadınları" Suriyeli Kadınlara Özgün Bir Kendine Yardım Grup Çalışması" bu çalışmada "Çok Yönlü Destek Merkezi" projesi içerisinde Suriyeli göçmen kadın topluluklarına psikososyal destek vermek için "Çay Saatleri" oturumları oluşturulmuştur. Kültürel yapı ve toplumsal cinsiyet olgularına duyarlı geliştirilen bu grup aktivitesi daha sonrasında "Yarının Kadınları Komitesi" ismi ile kendine yardım grubuna dönüşmüştür. Şimdilerde kadın ve mülteci haklarının savunuculuğunu yapan, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında ayrımcılığa uğrayan göçmen kadınlara akran grup destek sağlamaktadır (Çelebi & Polat, 2018: 82).

Toplumsal cinsiyet ekseninde akran grubu etkileşimin en fazla olduğu alanlardan biridir. Ergen gruplarında arkadaş çevresinden kopmamak için uyulan toplumsal normlar azınlık gruplar içinde birbiri ile korkularını, beklentilerini ve yaşadıklarını paylaşma alanı olarak düşünülmüştür. Bu bağlamda toplumda akran grupları içinde sağlıklı iletişim temeli akran gruplarından kötü edininimlerin azalmasını teşvik edebilir.

Toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet rollerini oluşturan öğeleri yukarıda açıklanarak bu kavramın temel tanımlaması yapılmıştır. Bu bağlamda tanımlamalar ışığında toplumsal cinsiyet konusunu açıklamak için geliştirilmiş kuramlarda bulunmaktadır. Kuramlar toplumsal cinsiyeti açıklamaya yarayan teorik yaklaşımlardır.

## **2.4. Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Kuramlar**

Toplumsal cinsiyet rollerinin edinimini ve cinsiyetler arası farklılıkları açıklayan birçok kuram vardır. Kuramlar bir olay veya durumun nasıl olduğunu açıklamaya çalışan yaklaşımlardır. Psikolojik davranışın nasıl ve nedenini ortaya koymaya çalışır. Kuramlar dünyayı anlamlandırma çabamızın karışıklığını ortadan kaldırarak daha sistemli ve düzenli açıklamalar yapar (Dökmen, 2010: 41). Toplumsal cinsiyetin oluşumu ile alakalı literatürde bulunan "Psikanalitik Kuram", "Sosyal Öğrenme Kuramı", "Bilişsel Gelişim Kuramı", "Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı" ve "Sosyal Rol Kuramı" gibi kuramlar ele alınacak

olup, bu kuramlar birbirinin gelişimi gibi görülen toplumsal cinsiyetin oluşumunun farklı yönlerine açıklık getirecektir (Çelik, 2020: 8).

#### **2.4.1. Psikanalitik Kuram**

Freud'un görüşlerini temel alan bu kuram toplumsal cinsiyetin kaynağını açıklamaya çalışan ilk kuramsal yaklaşım özelliği taşımaktadır. Freud'un 1924 yılında üzerinde çalıştığı bu kuram cinsiyet rolleri edinimlerinin bireylerin hayat başlangıcından itibaren bazı psikoseksüel kademelerden geçerek kişiliğin oluşumunu savunur. Freud aynı zamanda toplumsal cinsiyetin kazanılmasının psikoseksüel gelişimin temelini oluşturduğunu açıklar. Bu açıklamayı "libidoyu erkek cinsel organını merkeze alarak açıklamıştır" (Dökmen, 2010: 42). Freud kişiliğin oluşumunun üç yapısal kategoride sınıflandırır. Bunlar; id, ego ve süperego'dur.

İd (o), insanın kişiliğinin biyolojik temellere dayalı haz kısmından oluşmaktadır. İçgüdü ve dürtülere dayalı hareket eder ve işlevi bedensel tatmin oluşturmaktır. Burada mantıksal işlev dışarda kalır ve güdülerle hareket edilir. Bebeklerde 2 yaşına kadar bu dönem vardır. (Freud, 1965: 10).

Ego (ben), dış dünya ile aramızdaki belirleyiciliğin oluşum sürecidir. Kısmen bilinçliliği içerir, mekanizmalar ve hesaplamalar ve akıl yürütmeyi barındırır (Freud, 1965: 10). Bu yüzden kişiliğin yönetiminin gerçekleştirildiği yapıdır. İd'de olan dürtülerin daha makul olması ve hayata uyumlaştırılmasını sağlar (Shaffer, 2008: 40)

Süperego (üst ben) kısmen bilinçliye ek olarak, vicdanı ve bunun ötesinde bilinçdışı suçluluk duygularını barındırır. Buna ek olarak ahlaki düzenleri ve kişiliğin yargı kısmını oluşturmaktadır. Süperego, id'in oluşturduğu içgüdüsel dürtüleri düzenleyerek kusursuzlaşmasını sağlar. Düzenlemeler ile toplumsallaşma sürecine ve ahlaki normlara katkı sağlayan ve onlar ile etkileşim içinde olan kısımdır, bundan dolayı Freud süperegonun doğuştan kazanılmadığını aksine sonradan geliştiğini savunur (Freud, 1965: 10-12).

Freud psikanalitik kuramda bilinçaltımızın davranışlarımıza etkisi olduğundan bahsetmiştir. Kişiliğin oluşumu ve cinsiyet rollerinin öğrenimini etkileyen psikoseksüel gelişimi beş dönemde ele almaktadır. Bu dönemler; birinci dönem olan oral dönem (0-18 ayları arası), anal dönem (18 ay- 3,5 yaş), fallik dönem (3-5 yaş arası), latent (Gizil) dönem (5-13 yaş arası) ve genital dönem (12-13 yaş sonrası)'dir. İlk üç dönem 0-6 yaş grubunda gerçekleşmekte olum çoğunlukla kişiliğin gelişimine katkı sağlarken son iki dönem toplumsal değerlerin gelişimine de katkı sağlamaktadır (Shaffer, 2008: 39).

İlk dönem olan oral dönem psikoseksüel gelişimin ilk kademesi olup 18. aya kadar devam eden dönemdir. Bu süreçte cinsiyet ile ilgili edinimler belirgin değildir. Oral dönemde erkek bebekler erkek fiziksel yapısına sahip olmakla birlikte libidoları da erkektir, kız bebekler ise fiziksel olarak kız olmalarına rağmen klitoristen kaynaklı çift cinsiyet olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı bu dönemde bebeklerin cinsiyet algıları ile toplumsal cinsiyetleri erkek olarak düşünülür (Dökmen, 2010: 43).

Anal dönem 18. Aydan 3 yaşın sonuna kadar olan dönemdir. İlk sosyalleşme davranışı sergilediği bu dönemde çocuk çevresindekileri ve kendisini kontrol etmeyi öğrenir. Çocuğun özgüveninin gelişimi bu dönemde oluşmakla birlikte baskılayıcı ve engelleyici tavırla kişiliğinin oluşumuna zarar verir ve toplumsallaşma aşamasında sorunların temelini oluşturabilir (Ağaoğlu, 2016: 82).

Fallik dönem ise 3 ve 5 yaş arasındaki dönemi kapsamaktadır. Freud'a göre bu dönemde cinsel kimliğin ve kişisel gelişimin temelleri atılmaktadır. Cinsiyet farklarının anlaşılmasına başladığı bu dönemde çocuklar kendi hemicinsi olan ebeveyn ile özdeşim kurarak onu kendine rol model almaya başlamaktadır. Alınan rol model sonucu çocuk kadınsı ve erkeksi rol modelleri ile topluma uygun davranış geliştirmeye başlamaktadır (Çelik, 2020: 9-10).

Latent (Gizil) dönemi 5 ve 13 yaş arasındaki dönem olup bu dönemde cinsel güdüler azalmaktadır. Bu aşamada çocuklar hem cins grupları ile toplumsal cinsiyet değerlerinin edinimi gerçekleştirmektedir. Arkadaş edinimi ve çevrenin genişlemesi toplumsal değerlerin hemicins çocuklar arasında aktarımının başlamasına sebep olur (Shaffer, 2008: 40).

Genital dönem ise 12-13 yaş sonrasında kalan dönemdir. Ergenlik dönemi olarak da değerlendirilebilecek bu dönem fiziksel ve psikolojik açıdan gelişimin en hızlı olduğu dönemdir. Bu dönem yaşanan değişimler ve topluma uyum sürecinde olmaları birey ve aile arası uyumsuzlukları oluşturabilmektedir (Ağaoğlu, 2016: 82).

Freud'un geliştirdiği kuramda toplumsal cinsiyet değerleri fallik dönemden kazanılmaya başlarken toplumsal cinsiyet rolleri 12-13 yaşlarında oluşmaktadır. Üç dönemde gerçekleşen bu oluşumun ilki çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkları anlamlandıramadığı dönem, bu dönem ilk iki evre olan anal ve oral dönemi kapsamaktadır. İkincisi ise 18 inci aydan başlayarak fallik dönem kapsamaktadır ve cinsiyetler arası farklılıkların içleştirilmesi ile cinsel kimliklerin oluştuğu dönemdir. Üçüncü ve son dönem ise ödipal dönemdir (Kalan, 2010: 78). Ödipal dönem fallik dönemle başlayarak çocukların anne ve babalarıyla özdeşim kurduğu dönemdir (Çelik, 2020: 10).

Freud'un teorisi birçok yönden eleştirilmiştir. Kuramın ilk eleştirilen kısmı toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyet ile eşleştirilerek ele alınmasıdır. İkinci eleştiri noktası kuramda erkek cinsel organının kadın cinsel organında üstün olduğuna vurgu yapılmasıdır. Bir diğer eleştiri Freud'un babayı birinci disiplin edici kabul etmesidir. Toplumsal cinsiyetin evreli olarak 4-5 yaşlarında öğrenilmesi bir diğer eleştiridir. Birçok yazara göre toplumsal cinsiyet ediniminin bebeklikte başladığını savunmuştur (Giddens, 2000: 212-213).

Freud teorisinde toplumsal cinsiyeti tamamen biyolojik bedene atıfta bulunarak geliştirmiştir. Psikanalitik gelişim ve bireyin çevre ile olan iletişiminin toplumsal cinsiyet belirleyicileri olduğuna değinmiştir. Bu bağlamda birey toplumda cinsiyetine uygun roller geliştirmelidir. Bu farklı vurgu noktaları ile toplumsal cinsiyet ile ilgili teoriler içinde en tartışmalı kuram Freud'un kuramı olmuştur.

#### **2.4.2. Sosyal Öğrenme Kuramı**

Sosyal öğrenme kuramı ilk kez J. Miller ile N. Dollard tarafından Sosyal Öğrenme ve Taklit (social Learning and İmitation) isimli kitaplarında sunulmuştur (Miller & Dollard, 1945: 30). Birçok araştırmacının üzerinde çalıştığı bu kuramın öncüsü Albert Bandura olarak

kabul edilmiştir ancak toplumsal cinsiyet alanı ile bağdaştırarak üzerinde çalışan Mischel olmuştur (Dökmen, 2010: 59).

Sosyal öğrenme kuramı fertlerin davranışları öğrenerek ve deneyimlerden geçerek edinilen tecrübeler sonrasında tavır ve davranışlarda olan değişikliklerin tetikleyicileri ve nedenleri ile yakından ilgilenmektedir (Bandura, 1977: 7). Ek olarak kuramda bilişsel davranışların yalnızca içgüdüsel olarak gerçekleşmediği ve çevreyle etkileşimin zamanla harmanlanarak bir çerçeve kazandığı öne sürülmektedir. Bu kuramda üç temel prensipten bahsedilmiştir, bunlardan ilki; ödüllendirme ve cezalandırma gibi davranışlara karşılık verilen cevapların kişinin herhangi bir olayı ödül veya ceza alınan alanda tekrarlama olasılığının nasıl etkilendiğidir. İkincisi ilkesi bireylerin kendisi ile aynı düzeyde gördüğü kişileri rol model olarak almasıdır. Üçüncü ilke ise bireyin kendisine model aldığı kişilerin tavır ve davranışlarını ve sergiledikleri davranışlar sonucunda yaşanan durumu gözlemleyerek öğrenmesidir (Çelik, 2020: 11-12).

Bandura öğrenme süreçlerini iki şekilde ele almıştır, edimsel koşullanma ile model alma ve taklittir. Edimsel koşullanma, olumlu ve ödüllendirilen yani cinsiyete uygun davranış kalıpları akılda tutularak kaydedilir ve alana göre tekrarlanma gerçekleşir. Ödüllendirilmeyen yani cinsiyete uygun olmayan davranışlar ise tekrarlanmamak üzere kaydedilir ve insanlara istikrarlı bir bakış sergilemek amacıyla o davranış sergilenmekten kaçınılır (Bandura, 1977: 67). Örneğin ağlamak kız çocuklarına uygun bir davranış gibi görüldüğü için erkek çocukları bu davranıştan kaçınılır.

Model alma ve taklit, çocukların öncelikli çevreleri anne, baba, öğretmen ve akran grubu gibi çevreleri gözlemleyerek sergilenen davranış sonucunda alınan ceza ve ödüle göre o davranış kalıplarını akılda tutma eylemi ile karara varmasıdır. Cinsiyet rollerinin kazanımında genellikle kız çocukları anneyi erkek çocukları babayı model alma ve taklit etme eğilimindedir. Gözlem sonucu kaydedilen davranış dolaylı pekiştirme, dolaylı ceza, dolaylı duygusallık edinimleri ile öğrenilebilir. Buna gözlemleyerek öğrenme süreci çocukların ödül alınan davranışı tekrar etme sıklığını etkilerken ceza alınan davranıştan kaçınmayı sağlamaktadır (Bandura, 1977: 22-27).

Sosyal öğrenme teorisinin çerçevesi model alma, ödül ve ceza, gözleme ile öğrenme prensiplerini temel almaktadır. İnsan toplumla yaşadığı sürece uyum gösterme amacıyla bazı davranış gruplarını taklit ederek varlığını sürdürmeye çalışabilir ve bu çerçevede bir öğrenme gerçekleştirebilir. Toplumsal cinsiyet rollerinde yaşanan toplumdaki kadınların ve erkeklerin geneli benzer davranış şekilleri sergileyebilirler.

### **2.4.3. Bilişsel Gelişim Kuramı**

Bilişsel gelişim kuramının öncü isimleri Jean Piaget ve Lawrence Kohlberg'dir. Kuram ilk olarak 1954'te Jean Piaget tarafından çocukların bilişsel öğrenimine dayanarak öne sürülmüştür (James, 2001: 237). Kuramın genel ilkesi çocukların öğrenimi bilişsel gelişimi takip ederek ilerler. Çocuklar cinsiyeti ilk kendi üzerlerinde tanımlamaya çalışır sonrasında başkalarının cinsiyetlerini anlamlandırma çabasına girerler. Diğer bir ifadeyle çocuklar ilk olarak insanların kadın ve erkek gruplandırmaları olduğunu keşfederler sonrasında kendilerinin hangi gruba dahil olduklarını anlamlandırmaya çalışırlar. Ait oldukları grubu netleştirdikten sonra o cinsiyet grubundan beklenen davranışları sergilemeye çalışırlar (Pehlivan, 2017: 505).

Bilişsel gelişim kuramında çocuklar cinsiyete ait kalıplaşmış toplumsal rolleri kendi cinsiyetlerini tanımladıktan sonra uygun davranışlar seçerek tutarlı bir duruş sergilemeye çalışırlar. Bilişsel gelişim kuramını benimseyenlere göre çocuk topluma aktif olarak katılır ve kendi cinsiyet rolünü şekillendirir ve buna "kendini sosyalleştirme" denir (Dökmen, 2010: 64).

Kuram çocuklarda cinsiyet rollerinin gelişimini üç evrede açıklamıştır. İlk dönemde çocuklar kendi cinsiyetlerini keşfetmeye ve ne olduğunu anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu dönem 2-3,5 yaş sürecini kapsamaktadır ve "Cinsiyet Etiketleme (Gender Label)" olarak adlandırılır. Bu dönemde çocuklar kendi cinsiyetlerini keşfetseler dahi başkalarının cinsiyetlerini anlamlandırmada güçlük çekerler (Çelik, 2020: 13).



İkinci dönem ise 3,5-4,5 yaş arasındaki süreyi kapsamaktadır ve bu dönemde çocuk toplumsal cinsiyetin zaman içinde aynı kaldığını kabullenir. Bir bireyin bebeklik döneminde de yetişkinlik döneminde de aynı cinsiyeti taşıdığı idrakı oluşur ve bu dönem “Cinsiyetin İstikrarı (Gender Stability) olarak adlandırılır (Bussey & Bandura, 1999: 677).

Üçüncü ve son dönem ise yaklaşık 6 yaşında tamamen oluşmaktadır. “Cinsiyetin Değişmezliği (Gender Consistency) dönemi olarak adlandırılan bu dönemde geleneksel olarak cinsiyet rolleri kapsamında belirlenmiş oyuncaklara yönelim vardır. Çocuklar ödül veya cezalandırma için değil tutarlı davranış sergileme amacından bunu gerçekleştirirler (Bussey & Bandura, 1999: 678). Bu doğrultuda bilişsel gelişim kuramı toplumsal cinsiyet algısının dış faktörlerin etkisi ile oluştuğunu toplum tarafından kız ve erkek çocuklarından beklenen davranışın sergilenmesi erkeklik ve kadınlık gibi kimliklerin dış dünyanın dayattığı ve cinsiyet kimliğinin sabit olduğuna vurgu yapmıştır (Güldü & Kart, 2008: 105).

#### **2.4.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı**

Sandra Lipsitz Bem tarafından geliştirilmiş bir kuram olan toplumsal cinsiyet şeması kuramı, cinsiyet rollerinin şema şeklinde kategoriler oluşturarak daha kolay anlaşılmasını sağlamıştır (Hegelson, 2012: 170). Toplumsal cinsiyet şeması kuramının oluşum temeli sosyal öğrenme ile bilişsel gelişim kuramının ilkelerine dayanmaktadır. Sosyal öğrenme kuramının toplumsal cinsiyetin öğrenilme aşamasına ışık tutarken bilişsel gelişim kuramı bu bilgilerin nasıl kaydedildiği ve kadınlık ve erkeklik olgusunun ne şekilde işlendiği konusuna ışık tutar (Dökmen, 2010: 68).

Toplumsal cinsiyet şeması kuramı da bilişsel gelişimde olduğu gibi cinsiyet gelişimini temel merkeze almaktadır. Cinsiyet gelişimini odak noktası seçmesindeki sebep insan doğumundan itibaren çevresindeki insanları, hareketleri ve eşyaları kadın veya erkek sınıflandırması ile ayırmaktadır. Bu ayrımın yapılmasındaki neden kültürel değerlerden kaynaklanıyor görüşü hakimdir. Kültürel aktarımlar sonucu kız ve erkek çocuklarında davranış beklentileri geliştiği için bu ayrım yapılmaktadır. Cinsiyetini kabullenmiş ve bu doğrultuda toplumsal cinsiyet olgularını kadınsı ve erkeksi olarak kategorileştirenler giyimlerinin, davranışlarının ve hatta kişiliklerinin etkilenmesine izin verirler (Bem, 1981: 356).

Bem insanları kadınsı ve erkeksi nitelikleri bakımından dört grupta kategorize etmiştir. İlk grup, erkeksi özellikleri kadınsı özelliklerinden daha az olan bireyleri “kadınsı (feminine) olarak ayırmıştır. İkinci grup, kadınsı özellikleri az erkeksi özellikleri daha fazla olan bireyleri “erkeksi (masculine)” olarak ayırmıştır. Üçüncü grup, kadınsı ve erkeksi özellikleri aynı anda ve her ikisinde baskın olarak bulunduran bireyleri “androjen (androgyn)” şeklinde sınıflandırmıştır. Dördüncü ve son grup, kadınsı ve erkeksi nitelikleri aynı anda daha az ve etkisiz seviyede taşıyan bireyleri ise “belirsiz/ayrışmamış (undifferentiated)” olarak sınıflandırmıştır. Sonrasında Bem bu dört grubu iki başlık altında; “kadınsı ve erkeksi” olanlar “cinsiyet tiplmeli” “androjen ve belirsiz” olanları “cinsiyet tiplmeli olmayanlar” olarak genellemiştir. (Bem, 1981: 357).

Kadın ile erkek arasındaki ayrım; örneğin cesurluk, liderlik, ve öncülük eden gibi özellikler ekeksilik, merhamet, duygusallık ve empati gibi nitelikler kadınsı olarak yapılmıştır. Fakat bu özellikler demografik özellikler ile paralel olarak değişiklik gösterebilirler (Crouter vd.,, 2007: 912). Androjen gruba dahil olan bireyler ise iletişim yetenekleri kuvvetli olduğu düşünülerek daha uyumlu oldukları öngörülmektedir. Androjen gruptakilerin sosyal çevre ilişkileri gelişmiş olduğundan toplumsal cinsiyet rolleri içerisindeki pozisyonları da iyi bir yerde görülür (Dökmen, 2017: 75).

Toplumsal cinsiyet şeması kuramı, cinsiyet rollerinin açıklanmasında cinsiyet rollerinin açıklanmasında en çok tercih edilen kuramdır. Kuram insanın çocukluk döneminde bilgi yapılarını öğrenirken yapısal şeklin önemli olduğunu ve çevreyi anlamlandırma eyleminin çocukların dikkat odağında olduğu için motivasyon kaynaklarının nasıl olduğunu açıklamaktadır. Buna ek olarak cinsiyet tiplmelerini oluşumunda toplumsal rolün nasıl bir etkisi olduğu, kadınsı ve erkeksi olan bireylerin toplumsal cinsiyet şemalarına daha bağımlı, androjen tipli bireylerin şemayı esnek kullandıkları ve belirsiz olanların net tavır ve davranışlarını belirtmektedir. Ayrıca şemanın anlaşılma gücü ve ölçümün zor olması toplumsal cinsiyet şeması kuramının zayıf yönünü oluşturmaktadır (Hegelson, 2012: 173).

#### 2.4.5. Sosyal Rol Kuramı

Sosyal rol kuramı, Alice H. Eagly tarafından 1987’de geliştirilmiştir. Kuramda cinsiyete dayalı tavır ve davranışlar değerlendirilerek arasındaki farklılıklara vurgu yapılmaktadır. Sosyal rol kuramı bireyin geliştirdiği davranışları sosyalleşme ve içinde yaşadığı kültür ile ilişkilendirilerek toplumdaki sosyal rolünün şekil alacağını ileri sürmektedir (Eagly vd., 2000: 125). Kuram, toplulaşma sürecinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Sosyal rol teorisi bireye ve çevresel etkilere odaklanmak yerine sosyal rollerin bireyin davranışını ne yönde değiştirdiği ile ilgilenmektedir (Hegelson, 2012: 165). Buna ek olarak kuramda sosyal yapı, toplumdaki sosyal ve psikolojik aşamaların yansımalarının bireyin üzerindeki etkisi ve bulunduğu yerdeki fikir ayrılıklarının ortaya çıkışındaki uzantılara yer verilmektedir (Schimitt, 2003: 312).

Toplumda genel çerçevede kadınlar anne, çalışan, ev kadını gibi birçok rollere sahipken erkekler, evin geçimini sağlamakla öncü bir profili vardır. Bireylerde bu algı oluşumunun sebebi yetişilen kültür içinde çocukluktan dayatılan normlardır. Sosyal rol kuramı birey kanalıyla sosyal yapıya geçmekte ve bu durumda bireyin sosyal çevresinden etkileşimi açıklamaktadır. Bireylerin rolleri arasındaki farklılıkların en temel sebebi toplumsal yapı olarak düşünülmektedir (Eagly vd., 2000: 128). Örneğin, erkek bir yöneticinin kadın yöneticiden daha analitik ve daha fazla özgüvenli olmaları beklenmektedir (Eagly vd., 2004: 274).

Sosyal rol kuramına açıklık getirmek amacıyla bazı temel kavramlar vardır. Bunlar; “rol çatışması”, “rol belirsizliği”, “rol bütünleşmesi” ve “rol seti” kavramlarıdır.

Bir bireyin toplum tarafından beklenen rol ve statülerin birbiriyle çakışması sonucu kişinin yapması gereken ile yapmak istediği rolün aynı olmaması rol çatışmasını doğurmaktadır. Bazen de yapılmak istenen rol ile rolün sergilenen alanının farklılığı bu rol çatışmasını oluşturabilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından yaklaşıldığında sorumluluğun karşı cinse ait olduğu düşünülen alanlarda o rolün yapımı reddedilebilmektedir (Gök & İl, 2017: 525).

Rolün belirsizliği ise, bir bireyden beklenen tutum ve davranışın çerçevesinin belirgin olarak oluşturulmaması, rol hakkında yeterli bilgi alımı olmaması halinde meydana gelebilmektedir. Toplumsal cinsiyet bağlamında kişinin üzerine aldığı rolün; nedenini amacını ve sergilenme tarzının bilinmemesi bu belirsizliği yaratmaktadır (Fisher, 2001: 143; Glissmeyer vd., 2007; Öztürk & Şeremet, 2021: 1808).

Rol Bütünleşmesi kavramı, bireyin üstüne aldığı rollerin toplumla uyuşması sonucu doğmuştur. Kadın ve erkek arasındaki karşılıklı rol beklentilerinin birbiriyle örtüşmesi rol bütünleşmesini oluşturur. Rol seti kavramı ise toplumda belirli bir statü ve pozisyona sahip kişilerin rollerinin bütününe verilen isimlendirmedir. Örneğin, bir kadının birden fazla role sahip olması bu durumu açıklamaktadır (Çelik, 2020: 18).

Sosyal rol kuramında, sosyal rollerin farklı olması kadın erkek arasında eşitsizlikleri meydana getirmektedir. Bu rollerin değişmesi sonucunda cinsiyet farklılıklarında da değişmeler gerçekleşecektir. Kadınların statüsü üst değerlere taşındıkça aradaki eşitsizlik azalma gösterecektir (Dökmen, 2010: 82). Kısaca kuramı özetleyecek olursak toplumsal rollerin kadın ve erkek arasındaki cinsiyet farkından başlayıp, topluma aktarımına kadar olan süreçte cinsiyet temelli rol farklılıkları olduğu ve bunun belirlenen rollerin değişimiyle ortadan kalkacağını savunan bir yaklaşım olmuştur.

## **2.5. Toplumsal Cinsiyet ve Ataerkillik**

Marshall'a göre ataerkil kavramı en genel kapsamda "babanın hakimiyeti" anlamını taşımaktadır. Başlangıçta erkeğin hakimiyetinin bulunduğu aile yapısını anlatırken günümüzde erkeğin baskısını anlatan bir anlam barındırmaktadır (Marshall, 2009: 47). Toplumsal cinsiyet ekseninde bakıldığında ise kadın ve erkek arasındaki ast üst ilişkisinde erkek egemen bir yapıyı barındırmaktadır (Can, 2013: 205).

Thomson (2016: 42)'e göre ataerkil yapı ise ailede geleneksel yapıyı teşvik etmektedir. Evdeki işlerin genellikle kadından beklenmesi ve dışarıdaki işlerin ve evin başı konumunun erkekten beklenmesi bu yapının gereklerindedir. Ailede ilk rol model olan anne-baba ise kız çocuklarına kibar, nazik, duygusal olmayı öğretirken, erkek çocukları

babayı rol model alıp cesur ve özgürlükçü gibi nitelikler kazanırlar. Bu durum erkeği karar almada özgür kılarken kadını bağımlı bir hale getirmektedir.

Geçmişten günümüze elle tutulur birçok güç erkeklerin elindedir ve kadınların eline verilmeyip kadınları bağımlı halde tutmanın faydalı olacağını düşünmüşlerdir. Yasalar erkeklerin lehine çıkarılmış ve kadınlar erkeğe benzemeyen ve öteki varlık haline gelmiştir (Beauvior, 1993: 153). Kadın çocukluk döneminde babası ve evdeki erkek kardeşlerin egemenliği altında gençliğinde ise kocası ve oğullarının himayesi altında kalmıştır (Arsoy, 2011: 4). Bu ötekileşmenin en tehlike arz eden yönü kadınların bunu doğal olarak benimsemeleridir (Bayoğlu, 2010: 75). Bu bağlamda cinsiyetçi olmanın sonuçlarını olağan kabul etmek ataerkil yapıyı daha da güçlendirmektedir (Thompson, 2016: 44).

Bhasin kullanılan dillerin ataerkil yapıda olduğunu ve bundan dolayı toplumsal cinsiyet temellerinde eşitsizlik oluşturduğuna vurgu yapmıştır. Diller toplumsallaşma sürecinde kadınları erkeklerden daha alt statüde gösteren atasözleri ve deyimler barındırmaktadır. Örneğin; Hindistan'da “Kadın için cennet, kocasının ayaklarının altındadır” atasözü bunu destekler niteliktedir. İngiliz dilinde ise “insanoğlu” anlamı taşıyan “mankind” kelimesi kadınlar içinde kullanılmakta “chairman (yönetici), newsman (muhabir)” gibi birçok kelime erkek anlamına gelen “man” kelimesinden türetilmiştir (Bhasin, 2003: 19-20).

Soyut yapının temeli olan diller, düşünme yöntemlerini aşarak ataerkil yapılanma ile somutlaşma kazanmaktadır. Örneğin “Erkek getirmeyi, kadın yetirmeyi bilmeli.” Atasözü içerisinde cinsiyetçi ayrımcılığın iletisini barındıran bir yapıya sahiptir (Özkan & Gündoğdu, 2011: 1142). Bu atasözü toplumda kadınların etken bir yapısı olmadığı ve ev içleri bağlamında bir düzen getirme görevinin olduğu vurgulanırken, erkeğe bağımlılığını destekleyen, erkeğin ise aile lideri ve geçim kaynağı yönünü ele almıştır. Geleneksel aile yapılarında bu durum gayet doğal karşılanmakla birlikte kız çocukları da bu ideoloji ile büyütüldüğü için bunu olağan karşılamakta ve ataerkil yapıya uyum sağlamaktadır (Vatandaş, 2011: 39).

Toplumda zayıf, boyun eğen ve bağımlı bir yeri olan kadınların eve bakmakla yükümlü olabilecekleri durumlar göz ardı edilebilmektedir. Ailedeki erkek bireylere bağımlı olarak görülmeleri aldıkları maaşın aileye katkı olarak görülmesine sebebiyet vermektedir ve bu bağlamda kadınlara sürekliliği olmaya işçi vasfı yakıştırılmaktadır. Bu durumun denetimi ataerkil ideolojinin kabulünü desteklemektedir. Örneğin, kadınlar cinsiyetlerinden dolayı çalıştıkları yerdeki tavır ve tutumlarına dikkat etmeli ve “ölçülü” davranmalıdırlar aksi taktirde iş kaybı ile karşı karşıya kalabilmektedir (Özçatal, 2011: 36).

Ataerkil düşünce yapısının olduğu toplumlarda kadın çalışma hayatında olsa bile ev işlerinin sorumlulukları onların elindedir bu durum kadınları rollerinde artışa sebep olması ve bu yoğun tempo içinde daha çabuk yıpranmasını sağlarken, bazen de iş gücü piyasasından uzaklaşıp sadece ev işlerine yoğunlaşmalarıyla da sonuçlanabilmektedir. Ataerkillikten gücünü alan sosyal değerler toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde gerçekleşmekte ve birbirlerini beslemektedir (Özçatal, 2011: 37).

Sonuç olarak birbirini tanımlayan, tamamlayan ve var eden bu iki cins ataerkil ideoloji ile zaman içinde ayrılmış ve işgücünde ötekileşme ile karşı karşıya kalmıştır. Toplumsal normlar ile böylesine bütünleşen ataerkil alışkanlıklar doğruların önüne geçmiştir. Öyle ki kadınların hak sahibi olduğu konularda da psikolojik ayrıma maruz kalmışlardır. Yaşam şartlarının ağırlaşması kadınların iş gücüne katılımını arttırsa da toplumsal rollerinin çok yönlü oluşu negatif bir görünüm yaratmıştır. Kısaca erkek egemen toplum kendi cinsini kayıran, kadını her alanda ötekileştiren bir şablon yaratmıştır. Toplumsal cinsiyet kuramlarına bakıldığında toplum etkili bir ayrımcılık anne karnından başlayarak bireye aktarılmaktadır. Bu hususta kuramlarda toplumsal cinsiyet rollerinin toplum tarafından öğrenilmeye başlandığı savunulurken kendi bireysel eğilimlerimizin de bu duruma etki ettiği söylenebilmektedir. Ataerkil yapılanmanın beslediği toplumsal cinsiyet normlarının ayrımcılığa sebep olduğu ve kuramların her koşulda buna açıklık getirmeye çalıştığı söylenebilir.

## 2.6. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Görünümü

Türk toplumunun köklü bir tarihe sahip olması ve bununla birlikte birçok kültüre de ev sahipliği yapması bazı toplumsal düşüncelerin değişiminde etkili olmuştur. Türkiye’nin kendine has sosyo-kültürel yapısı olduğu için toplumsal yargılar üzerinde düşünce çeşitliliği oluşmuştur (Bingöl, 2014: 110-111). Toplumsal yargılar sosyal alandan etkilendiği için bunlar üzerinde durmak önemli bir hal almaktadır. İslamiyet öncesi dönemde Türklerde kadının toplumdaki yeri diğer dönemlere kıyasla daha iyidir. Bu bağlamda İslamiyet öncesi dönemde genç kız ve erkekler rahatça konuşabilmekte ve yüzünü örtmesi gibi kadına kurallar konmamıştır. Buna göre sosyal ve siyasi yaşamlarındaki konumları da erkeklerin gerisinde değildir (Nirun, 1994: 23-24).

İslamiyet’in kabulü sonrasında Türklerin yaşamlarının her alanında önemli farklılıklar oluşmuştur. Bununla birlikte Türk kadınlarına toplumun bakış açısı da değişmiştir. İslamiyet’in kabulü erkekler ve toplum açısından amacından farklı yorumlanarak sosyal yapıda kadının erkekten geri olduğu düşüncesi oluşmuştur. “ İslamiyet kadına aslında büyük haklar vermiş olmasına rağmen bazı ayet ve hadislerin asıl manalarından farklı tefsirine uğratılması, İslam cemiyetini kadın tefsirinde mahrum etmiştir.” (Altındal, 2004: 33). Buna göre İslam inancı kadını yüceltirken toplumsal bakış açıları bunun tersine bir hal kazanmış ve kadının zayıf görülmesinde etkili olmuştur.

Osmanlı döneminde ise doğunun kültürel etkileriyle toplumun kadınlara yaklaşımı gitgide kadını daha da kalıp yargılarla çevrelemiştir. Osmanlıda kabul gören düşünce yapısı kadını erkek himayesine altına alan bir ortam oluşturmuştur. Bununla birlikte toplumsal cinsiyetin etkileri daha da derinleşmiştir. Toplum yapısındaki ataerkil yapı Türk toplumunda kadını sosyal yaşamından özel yaşamına birçok alanda zor duruma sokmuştur (Bingöl, 2014: 111).

Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde ise, kadına siyasi ve sosyal birçok hak tanınmış ve bu alanlarda kadınların varlığına tanıklık edilmeye başlanmıştır. Kadına verilen haklarla birlikte kadının toplumdaki yeri değerlendirilmeye başlamış ve saygı duyulur bir hal almıştır. Bu hususta kadınların cinsiyet eşitliği kıstasında erkeğin gerisinden ileriye taşınması söz konusu olmuştur. Anadolu kadını Kurtuluş Savaşıyla da varlığının gücünü

gözler önüne sererek savaşın arka cephesinin kahramanları olmuştur. Bununla birlikte işgücünde cephede olan erkeklerin yerini doldurmuşlardır (İçli, 2003: 594). Sonrasındaki yıllarda hizmet sektörünün de gelişmesi ile kadınların işgücüne katılımında artışlar yaşanmıştır.

Türk hükümeti 2000’li yıllar sonrasında kalkınma amaçları içinde kadınların işgücüne katılımı arttırmak amacıyla çeşitli hedefler oluşturmuştur. Hükümetin hazırladığı “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı” ülkemizdeki kadınların erkeklere kıyasla işgücünde az olduğunu destekler niteliktedir. Raporun altını çizdiği nokta işgücüne katılımın kadın bireylerin sosyal ve ekonomik yaşamlarını etkilediğidir. Kadınların işgücüne katılımının aile içindeki duruşlarından toplumdaki duruşlarına kadar bağlantılı olduğunu ve bunları iyileştirmek için işgücüne katılmaları gerektiği vurgulanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2009: 4). Aşağıda söz konusu “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı” tablo şeklinde verilmiştir:

Tablo 2

Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planı

<b>Hedef 1: Kadınların istihdamını arttırmaya yönelik çabaların hızlandırılması</b>	<b>Sorumlu Kuruluş</b>	<b>İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar</b>
1.1 Eğitim, mesleki eğitim ve girişimcilik yoluyla kadınların istihdam edilebilirliğinin artırılması 1.2 Çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması 1.3 Geleneksel yapıların yaygınlığının azaltılması için sosyal farkındalığın artırılması	ÇSGB, İŞ-KUR, MEB, KOSGEB	KSGM, SHÇEK, GAP İdaresi Başkanlığı (GİB), Üniversiteler, Sendikalar ve STK’lar
<b>Hedef 2: Kadınların kırsal alanlardaki ekonomik konumunun iyileştirilmesi</b>		
2.1 Kadınların tarım alanındaki girişimciliğinin teşvik edilmesi 2.2 Kırsal kesimdeki kadınlar için gelir getirici projelerin ve çalışma koşullarını iyileştirmeye dönük projelerin uygulanması	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, MEB, İŞ-KUR, ÇSGB	KSGM, GİB, MEB, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ticaret Birlikleri, STK’lar ve Üniversiteler
<b>Hedef 3: İşgücü piyasasında toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile mücadele edilmesi</b>		
3.1 Mevcut Çalışma Kanunu’nun revize edilerek Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile ilgili hükümlerin kanuna eklenmesi 3.2 Benzer işleri yapan kadınlar ve erkekler arasındaki gelir farklılıkları ile ilgili verilerin oluşturulması 3.3 Kadınların çalışma yaşamında karşılaştığı her türlü ayrımcılığa karşı gerekli önlemlerin alınması	ÇSGB, KSGM, TÜİK, Üniversiteler, İŞ- KUR	İŞ-KUR, Barolar Birliği, Sendikalar, STK’lar, ÇSGB (SGK), Özel Sektör, KSGM, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2009, sayfa 5



Buna göre toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla hükümet eliyle düzenlemelerin olduğu söylenebilir. Kadınların bu düzenlemeler ile toplum içindeki yerlerinde değişimler oluşmaktadır. Bununla birlikte eşitsizliğin giderilmesi ile işgücüne katılım arasındaki bağlantı gözler önüne serilmiştir. Türkiye’de ataerkil yapılanmanın varlığını sürdürdüğü ancak toplumsal cinsiyet eşitliğinin var olması gerektiği görüşünün hakim olduğu bir toplumsal yapı vardır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sosyal ve ekonomik alanları etkilediği gibi birçok farklı alanı da etkilemektedir.

## **2.7. Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Etkileri**

Fransız devrimi ile birlikte “eşitlik” düşünce yapısı tüm dünyada etkili olmaya başlamıştır. 26 Ağustos 1789’da ilan edilen “Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi” nin ilk maddesinde “İnsanlar hukuken hür ve eşit doğarlar.” sözleri ile eşitliğe ilk düzenleme değinimi gerçekleşmiştir (Civelek, 1989: 4). Bu ilk düzenleme kadınların toplumsal görünümünde hızlı bir değişim sergilemese de önemli bir adım olarak görülmektedir.

Ayrımcılık kavramı uluslararası olarak ilk kez 10 Aralık 1948’de Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayınlanan “İnsan Hakları ve Evrensel Beyannamesi” ile düzenlenmiştir. Beyannamenin ikinci maddesinin birinci bendinde; “Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir.” (United Nations, 1948) ifadeleri kullanılmıştır. Ayrımcılığın en kapsamlı tanımı ise bireyin doğuştan veyahutta sonradan sahip olduğu nitelikler sebebi ile sosyal yaşam içinde eşit olmayan tavır ve davranışlara maruz kalması durumudur (Tokol, 2012: 158). Özetle ayrımcılık kavramının kapsamı bu denli geniş sayılabilmekle birlikte toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kavramı daha özel bir alan oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı konusunda akla gelen ilk ayrımcılık kadına yönelik olanıdır. Bunun temelinde endüstriyel devrimin var olduğu ön görülmektedir. Sanayi devrimi öncesinde herkes üretimini kendi özel hanesinde gerçekleştirmekteyken sonrasında kitlesel üretimle birlikte kamusal bir duruma evrilmiştir. Bu üretim yolları ev içi üretim(ücretsiz) ve ev dışında üretim(ücretli) ayırımına neden olmakla birlikte kadın ve erkek arasındaki ayırımın belirginleşmesine yol açmıştır. Yapılan işteki ayırım ve o dönem

koşullarında yapılan kitlesel üretimle kol gücüne duyulan ihtiyaç doğrultusunda cinsiyete dayalı iş sınıflandırması oluşmuştur (İlkkaracan, 2010: 7).

1979 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve 1981’de de yürürlüğe giren “Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW)” nin kabul edilmesi ile kadına yönelik ayrımcılığın uluslararası bir kapsamda olduğu gözler önüne serilmiştir. “Kadınların insan hakları bildirgesi” şeklinde anılmaya başlanan sözleşmede, kadına karşı yapılan ayrımcılık şöyle tanımlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 1985):

“İş bu sözleşmeye göre, “kadınlara karşı ayırım” deyimi kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.”

Kadının cinsiyet rolleri çerçevesine bakıldığında sosyal, kültürel ve iktisadi kapsam da kadının daha aşağıda görüldüğü görüşü hakimdir. Çünkü kadın narin ve zor rekabetlerde kaybeden olarak görülmektedir. Bu normlar kadının eğitim, sosyal, sağlık ve iş hayatı gibi birçok alanına yansımış ve geri planda kalmasına sebep olmuştur (Saraç, 2013: 29).

İlk çağlardan bu yana birbirini bütünleyen iki cins zamanla ayrışmış, sanayi devrimi ile bu ayrışma pekişmiş ve sosyal hayata yerleşmiş bir duruma gelmiştir. Ataerkil ideoloji sarmalı ile de toplumsal cinsiyet normları birbirinin devamlılığını sağlayarak bu normları içselleştirilmiştir. Kadının hassaslığı zayıflık ve acizlik kavramı ile özdeş görülerek aşağı bir görüş oluşmuş ve toplumsal cinsiyet olgusu altında meşrulaştırılmıştır. Uluslararası alanda bu yöndeki düzenlemeler ile bu sözleşmelere taraf olanlar, bunun kabulünü ve eşitlikçi bir tutumu kabul etmişlerdir. Ancak bu ayrımcılık yaklaşımının onarımı uzun bir süreç gerektirdiği ve toplumu oluşturan her bireyin düşünce yapısına bağlı bir durum olduğu için zorluklar yaratmaktadır. Bu bağlamda kadının toplumsal cinsiyet ayrımcılığının etkilediği alanları aşağıda seçilen başlıklar ile ele alınıp, incelenecektir.

### 2.7.1. Sağlığa Yansımaları

Toplumsal cinsiyet rollerinin etkilediği alanlardan birisi sağlıktır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün 1994 Kahire Dünya Nüfus Konferansı ve 1995 Dünya Kadın Konferansı'nda "Kadın Sağlığı" ile ilgili yapılan tanımlama şu şekildedir (Coşkun & Özdelek, 2012: 35): Kadının sadece fiziksel hastalık veya sakatlık durumunun olmayışı değil beden sağlığı, ruh sağlığı ve sosyo-ekonomik yönden tamamen iyilik durumunun olmasıdır. Kadın sağlığı biyolojik etkiler altında olduğu gibi sosyal, kültürel veya ekonomik alan gibi birçok alandan da etkilenmektedir (WHO, 2011: 9-12).

Sağlık alanına toplumsal cinsiyet penceresinden bakıldığında kadının yaşam süreleri erkeklerin yaşam sürelerinden uzundur fakat bu durum yaşam şartlarının iyiliği manasına gelmemektedir. Tıp ve sağlık araştırmalarına bakıldığında uzun süre kadın biyolojik açıdan erkek fonksiyonları doğrultusunda ele alınmıştır. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe bir örnek verecek olursak; kadınlar erkeklerden daha yüksek oranda şistozomiyaz<sup>1</sup> hatalığı riski bulunmaktadır. Bu durumun sebebini kadınların ev işleri ile uğraşırken daha fazla çamaşır suyu, deterjan vb. kimyasallara ve suya daha çok maruz kalmaları olarak düşünülmektedir (Sezgin, 2015: 158-159).

Kadın ile erkek arasındaki ayrımcılık kadına yönelik tecavüz, fiziksel veya psikolojik şiddet kadınların hastalanmalarında çok büyük rol oynamaktadır. Örneğin, şiddete bağlı yaralanma, pelvik enfeksiyonlar, depresyon, stres bozuklukları ve hatta intihar şiddet yoluyla oluşmakta ve sağlık alanında önemli bir yük teşkil etmektedir (Türmen, 2003: 8). Bu durumun altında toplumsal cinsiyet normlarının varlığı aşikârdır. Bazı toplumların inanç yargıları, gelenek ve kültürel değerleri bu durumu destekler nitelikler taşımaktadır.

Ataerkil ideoloji ve cinsiyetçi yaklaşımların bulunduğu bir toplumda yetişen kadının kentine olan özgüveni düşük olmaktadır ve bu bağlamda kadında bulunan bazı hastalıkları hastaneye gitmeden kendi yöntemleriyle çözmeye çalışması kadınlarda ölümcül hastalıklara neden olabilmektedir. Bu durum sağlığa erişim konusunda kadının kendi kendisine

---

<sup>1</sup> Şistozomiyaz/bilharyaz (schistosomiasis/bilharzia), insanlarda görülen parazit istilası. Su salyangozlarının bulunduğu yerlerde görülmekte olup, sıtmadan sonra dünyanın en yaygın asalak hastalığı olarak önemini korumaktadır.

oluşturduğu bir engeli ortaya çıkarmaktadır (Akın & Demirel, 2003: 81). Bazı durumlarda sağlığa erişim için kadın kocasından izin almak durumunda kalmaktadır. Bununla birlikte kadınlar genelde toplumsal normların işlediği mahcubiyetten ve utangaçlıktan erkek doktor yerine kadın doktorları tercih etmektedir (Coşkun & Özdilek, 2012: 34-35). Bu örneklerle kadınına karşı olan toplumsal cinsiyet yaklaşımlarının sağlığa olan izdüşümlerini oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyet normları kadınların ruh sağlığı üzerinde de önemli bir etki barındırmaktadır. Ruhsal hastalıktan kaynaklı toplumdaki dışlanma kadınlar için daha olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Terkedilme, boşanma ve hatta ailesinden şiddet görme gibi kayıpları oluşturabilmektedir. Bir işte çalışmayan evli kadınlar evli erkeklere göre çok daha fazla ruh sağlığı problemi ile karşılaşmaktadır. Ancak belirli bir eğitim almış ve bir işte çalışan kadınlar eşlerinin ev içi tutumlarına göre ruh sağlığı problemi ile karşılaşma ihtimalini azaltabilmektedir. Bu bağlamda kadınlarda aşırı rol yüklemeleri ruh sağlığı sıkıntılarında rol açabilmektedir (Türmen, 2003: 5).

Toplumsal cinsiyetin etkileri her alanla birbiriyle bağlantılı bir etkileşim sarmalı içindedir. Örneğin eğitim alan kadınlar sağlık hizmetine ulaşımında ve faydalanma konusunda daha etkindirler. Ekonomik açıdan iyi durumda olan kadınlarda daha iyi sağlık hizmetlerine ulaşabilir ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığına daha az maruz kalarak geleceklerini dönüştürebilirler (Durmaz, 2020: 123).

### **2.7.2.Eğitime Yansımaları**

Bireylerin toplum içinde etkin bir rol alması konusunda eğitimin önemli bir yeri vardır. Toplumdaki haklarını bilmesi ve bunu uygulayabilmesi ile önemli bir bağ vardır. Eğitim bütün diğer alanları etkileyen ve haklara erişim konusunda bireyleri bilgilendiren önemli bir öğedir. Toplumun bilinçli bir şekilde gelişebilmesi için tüm toplum üyelerinin eşit bir şekilde ulaşabilmesi gereklidir. Bu sebeple hızlı gelişim ve dönüşüm için topluma verilecek nitelikli eğitimin toplumun tüm bireylerini kapsamaması gerekmektedir (Özaydınlık, 2014: 95).

Küresel genişliğin yarattığı modern kitlesel okullaşma toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir kültür oluşturmuştur. Kadınların ve kız çocuklarının eğitimi ile ilgili birçok gelişme varken hala eğitime erişim konusunda kurumsallaşamamış sorunlar bulunmaktadır. Örneğin gelişmekte olan ülkelerin çoğunda okula gitme çağındaki erkeklerden daha fazla kız çocuğu eğitime ulaşım konusunda engellerle karşılaşmaktadır. Uluslararası alandaki düzenlemeler ve ülkelerin kendi içlerinde yaptığı düzenlemeler ile eğitimde cinsiyetçi erişim yerine akademik yeterlilik alanındaki değerlendirmeler ve bazı ülkelerde okulların belli seviyeye kadar zorunlu tutulması toplumsal cinsiyet etkilerini azaltmaktadır (Baker & Wiseman, 2009: 14).

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)'nın 1990'da eğitim alanındaki geliştirdiği Herkes İçin Eğitim (EFA) (Conference on Education for All in 1990) programı çok etkin olmadığı için süresi uzatılmıştır ve toplumsal cinsiyet ile eğitim arasındaki ilişkiyi 5. maddesinde düzenlemiştir. "İlk ve orta dereceli eğitimde cinsiyet farklılıklarının 2015 yılına kadar ortadan kaldırılması; kızların kaliteli temel eğitime tam erişimlerinin ve başarılı olmalarına odaklanarak eğitimde cinsiyet eşitliğinin 2015 yılına kadar sağlanması." Bu madde uluslararası alanda olması niteliği ve cinsiyet eşitlikçiliği konusunda düzenleme getirmekle birlikte beklenen hedefe ulaşamamış ancak önemli bir adım gerçekleşmiştir (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu : 05/12/2021).

Eğitim alanındaki eşitsizliğin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yansıtıyor olduğu yargısı vardır. Süre gelen eğitim yapısı toplumsal güçlerdeki dağılım tekerrür ederek aynı ellerde üretilmektedir. Toplumsal ayrımcılığı engelleyecek politikalar geliştirerek toplumsal cinsiyet ayrımcılığının eğitim alanındaki izdüşümlerini azaltmak önem arz etmektedir (Kakaşçı, 2020: 50). Kısaca kadının toplumsal rollerinin ve statüsünün ülkelerin nitelikli olabilmesi açısından önemli olduğu ve bunun sadece nitelikli bir eğitimle gerçekleşebileceği söylenebilir (Özaydınlık, 2014: 108). Kadınların iyi eğitilmesi aile içi rollerde ve çocukların uyumlu bir şekilde yetiştirilmesi bakımından önemli bir etmendir.

### 2.7.3. Göç Olgusuna Yansımaları

Toplumsal cinsiyet ve göç arasındaki bağıntı ile ilgili çalışmalar yeni bir bakış açısıdır. Çeşitli araştırmalar ışığında toplumsal cinsiyet, göç olgusunun bir neticesi halindeyken zamanla cinsel yönelim veya toplumsal cinsiyet rollerinin baskısından kaynaklı göç olgusuna bir sebep olarak görülmeye başlanmıştır. 2011 sonrasında Suriye’deki iç karışıklıktan kaynaklı yaşanan zorunlu göçte göç edenlerin yarısından çoğunun kadın ve kız çocuğu olduğu saptanmasıyla göç ve kadın konusu üzerinde literatürde daha çok çalışma yer bulmaya başlamıştır (Biehl & Danış, 2020: 8-9).

Özer (2004:11)’e göre göç bireylerin veyahut toplulukların siyasi, ekonomik, kültürel ve güven arayışı gibi sayılabilecek sebeplerden buldukları mekânı terk etmeleridir. Göç süreci sonuçları içerisinde göç eden bireylerin hayatları değişime uğramaktadır ve bu durum bireyi ve toplumu derinden etkileyen bir süreçtir. Göç eden kişilerin göç ettikleri yerdeki uyum sorunu toplumsal cinsiyet rollerini benimseme olgusuyla birleşince daha da güç bir hal almaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinde ev içi sorumluluk ve gelecek devamını sağlayan üye, kadın olarak görülmektedir. Bu çerçevede kadının göç süresince karşılaştığı sorunların yanı sıra yaşanan sosyal yapıyı göç edilen yere taşıma sorumluluğu da onlara atfedilmiştir. Örneğin 1950’li yıllarda Türkiye’den Avrupa’ya iş arayışı gibi sebeplerle yapılan göçlerde sosyal yapının devamını sağlama görevinin kadınlarda olduğu görülmüştür (Erten & Zincir, 2018: 7). Kadınlara yüklenen rollerin çokluğu onlar için göç olgusunu daha da zorlaştıran bir durumdur. Kadınların bu bakımdan rol çokluğu kendilerini güvende hissetmemelerine ve ruhsal çatışmalarına yol açmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, göç olgusunu başından sonuna kadar etkileyen önemli bir etmen olarak görülmektedir. Kadının toplumsal statüsü yönünden yaşadığı sıkıntılar göç süreci boyunca da önemini korumuştur. Kadınlar hayatı boyunca şiddet veya ayrımcılık ile bağlantılı durum ve olgulara maruz kalmaktadır bu durumun değişimini göç olgusu etkilememekle birlikte varış noktasında bu durum devam edebilmektedir. Kısaca ayrımcılık ve toplumsal norm yapıları göçmenlik statüsü ile çeşitli sorun dalları oluşturabilmektedir ve bununla birlikte yabancılık statüsü ile toplumsal cinsiyet normlarının ortak paydası güvenlik sorunu olarak ortaya çıkabilmektedir (IOM, 2015: 2).

Göçün olumlu ve olumsuz birçok etkisi bulunmaktadır ve toplumsal cinsiyet çerçevesinde bu sonuçlar daha çok olumsuz yönlü bir eğilim göstermektedirler. Göçmen kadınlar aileleri ile göç etmişlerse, yetişilen kültürdeki normlara uyma konusunda baskı görmeye devam etmektedir. Birey olarak göç etmiş ise norm baskıları ülkesine döndüğü süreçte devam etmektedir. Kadınlar bu durumda hem göçmen statüsü hem de kadın statüsü ile çiftte bir yük ile karşı karşıya kalmaktadır. Toplumsal cinsiyetçi yaklaşımlar nedeni ile göç süresince güvensizlik ve korku duyguları ile savaş verirken bir de dış dünya ile baş etmek zorundadırlar. Bu bağlamda göçün kadınlaşması konusu önem teşkil etse de bir erkeğe bağımlı pasif gelişim varlığını halen sürdürmektedir (Sakarya, 2021).

Göç ve toplumsal cinsiyet arasındaki bağıntı göçün ne sebeple, kimlerle ve varış yerinin neresi olduğuna dair örneklerle farklı sonuçlar yaratabilir. Bu cinsiyetçi düşüncenin varlığı ve temelde biyolojik farklılık olarak varsayılan durum göç olgusunun başından sonuna devam eder. Ancak zamanla kadınların göç oranları artmış göçün kadınlaşması olarak tanımlanan bu durum araştırmalara konu olmaya başlamıştır. Atıerkil toplumlarda göç ve göçmen kadına bakış da toplumsal cinsiyetin yansımalarını barındırır. Başlı başına zor bir süreç olan göç bir de göçün unsuru kadın olduğunda daha da zorlayıcı bir hal almaktadır.

#### **2.7.4. İşgücü Piyasasına Yansımaları**

Toplumsal cinsiyet olgusu sadece kadını etkileyen bir durum olmamakla birlikte dezavantajlı olarak görülen grup kadınlardır. Sanayi devriminin olması ile birlikte kadınlarda işgücü piyasasında kendilerine yer bulmaya başlamışlardır (Haşit & Yaşar, 2015: 4). Kadınlar tarihin her aşamasında ötekileşen bir görünüm sergilemiştir bu çerçevede tarım toplumuna geçişle de kendi evlerinde ücret karşılığında çalışmaları bu dönemle kısmen başlayıp II. Dünya Savaşı sonrasında nüfus sayısında yaşanan azalma ile kadınlar işgücü piyasalarında kendilerine daha çok yer edinmişlerdir (Kılıç & Öztürk, 2014: 110). Zaman içerisinde değişen toplum bireyselleşmeye evirildikçe kadınlar geçim sağlama ve yaşamını idame ettirme konusunda daha çok güçlükler yaşamışlardır.

Kocacık ve Gökçaya (2005: 206) kadınların toplumsal cinsiyete bağlı iş gücü piyasasında karşılaştıkları sorunları ana başlıkları ile şöyle sıralamıştır; eğitim ve iş yerinde eğitim konusunda karşılaşılan eşitsizlik; iş arayışı veya bulma aşamasında, iş hayatına katıldığında ise pozisyon atlamada gerçekleşen eşitsizlik; sunulan emek karşılığında alınan ücret miktarındaki eşitsizlik; sosyal hak ve fırsatlardan yararlanma alanındaki eksiklik; son olarak taciz ve psikolojik yıpranma olarak beş ana başlık altında ayrılabilir.

Bahsedilen maddeler kadınların işgücü piyasasında karşılaştığı sorunları genel kapsamda sıralamıştır bunun yanında yukarıda bahsettiğimiz kadın yoksulluğu kavramının gerekçeleri olarak hepsinin sebep olabileceği söylenebilmektedir. Yeterli eğitim alamayan kadın iyi bir işte çalışma imkânından yoksun olduğu gibi sunulan sosyal haklardan (sigorta gibi) da yoksun kalabilmektedir ve bu durum kadının toplumsal, ekonomik, psikolojik, sağlık ve insani gereksinimlerinden cinsiyet ayrımı sebebiyle yoksun kalmasını sağlamaktadır (Pekel, 2019: 35).

İşgücü piyasasının temelinde bir gelir elde etme amacı yatmaktadır. İşgücü piyasası kadınların ve erkeklerin birlikte yer aldığı halde toplum tarafından cinsiyete göre ayrıştırılmış meslekler kadın ve erkek arasında ayrımcılığı doğurmaktadır. Toplumdaki insanların beklentileri ve dayatmaları işgücü piyasasında kadınlar için engellerin oluşmasına sebep olmaktadır.



## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### GÖÇ, KADIN VE İŞGÜCÜ PİYASASI DENEYİMİ

Bu bölümde çalışmanın temelini oluşturan göçmen kadınların işgücü piyasası deneyimlerini ve yaşadığı zorlukları açıklayabilmek amacıyla göç konusundaki kavramlar açıklanarak bu olgu içinde kadının yeri analiz edilmiştir. Bu bağlamda göçmen kadınların işgücü piyasası deneyimleri açıklanmıştır.

#### 3.1. Literatürde Göç Kavramı

Literatürde göç kavramı neden ve sonuç bağıntısı içerisinde bir yer değiştirme fiilinin gerçekleşmesine odaklanmıştır. Göç Terimler Sözlüğü'ne göre göç, bireysel veya belirli bir grup dahilinde uluslararası bir sınırı veya bir devlet sınırı içerisinde yer değiştirme eylemidir. Göçün ne kadar sürdüğü, tetikleyici nedenin ne olduğu değişkenlik gösterse de insanların bulunulan yeri, başka bir yer için bırakıp gitme hareketidir. Bu kapsamda mülteciler, yerinden edilmiş bireyler ekonomik sebepli göçenler ve aile kurmak amacıyla yer değiştirenlerde bulunmaktadır (IOM, 2009, s. 35-36).

Ender(1986:9)'a göre göç; “anamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içerisinde gerçekleşen bütün yer değiştirmeler” olarak tanımlanmıştır. Göç kavramını bir yerden bir yere gitme olgusunda tatil, gezme ya da birkaç günlük seyahati kapsam dışında bırakmış ve 2anamlı2 kelimesinin içindeki manaya vurgu yaparak belirli süre kıstaslarının olduğunu da vurgulamıştır. Türk Dil Kurumu (TDK)'nun tanımına göre ise göç, “ekonomik, toplumsal ve siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir yerleşim yerine geçmesi, taşınma, hicret, muhaceret” şeklinde ifade edilmiştir. En geniş manada ifadesiyle göç, coğrafi olarak bir alanı değiştirirken, bu eylemin sonuçları doğrultusunda toplumun; ekonomik, kültürel ve sosyal yapılanmasının değişkenliğidir. Belirli bir gelişimi ve kendi içinde bir oluşumu gerçekleştirir (Özer, 2004: 11).

Demir ve Acar (2002: 175) göre bir olgunun göç olarak tanımlanabilmesi için, birey veya gurupların belirli sınırları olan karalardan başka bir yaşam alanına yönelmesi ve bu hareketin süreklilik ya da belirli bir süre için yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede süre, amaç ve sınırlandırılmış mekan farklılıkları göç olgusunun temelini oluşturmaktadır.

Everett S. Lee'ye göre göç tanımlaması ise kalıcı ya da geçici coğrafi yer değiştirmeler şeklindedir. Genel verilen bu tanımlama içerisinde her coğrafi hareketlilik göç olarak görülmemekle birlikte göçün içinde belirli amaçlar taşınması gerekmektedir (Lee, 1966:29). Bu bağlamda Yalçın (2004:13)'da benzer bir tanımlama ile göçü, iktisadi, siyasal, çevre temelli veyahut bireysel sebeple az, orta, uzun süreli dönüş amacını barındıran veya daimi olarak orada kalma düşüncesi taşıyan coğrafi, toplumsal, kültürel bir mekan farklılığı şeklinde tanımlamıştır.

Akkayan (1979: 30)'a göre, bireylerin gelecekte yaşayacakları hayatın bir kısmını veya bütünü sürdürebilmek üzere bulunduğu iskan ünitesinden ( köy, kent, vilayet gibi) başka bir yere yerleşmek için gerçekleştirdikleri coğrafi kapsamda bir yer değişikliği olgusudur. Pazarlıoğlu (2007: 121)'na göre ise, bireylerin buldukları yerden daha fazla refah bir yaşam kalitesi amacıyla, yalnız ya da topluluklar ile birlikte yaşanan mekanı bırakıp, geçici süreli veya sürekli olarak yeni bir yaşam alanına gitmeye karar vermesidir.

Castles ve Miller (2008: 29) ise göçün daha kaliteli bir yaşam arayışı için bireyin başka bir yere göç etmeye karar vermesi, doğduğu yer ile bağlantısını kesmesi ve yeni bir ülkede asimile olması gibi basit bir eylemden daha çok farklı yönüyle tanımlamıştır. Göç eden kişi veya kişilerin geriye kalan yaşantısının tamamını kapsayan ve sonraki kuşakları da etkileyecek bir süreç olarak sınırlandırmıştır. Sınırlamalar bireysel tutum ve arayışlar ile bağlantılı olarak göç hareketliliğinin artışında rol oynayabilir ve toplumsal dönüşümün oluşumuna zemin hazırlayabilir.

Göçler toplumsal dönüşümlerin veyahut ekonomik değişimlerin bir sonucu olarak meydana gelmekte ve bu kapsamda göç yaşanan süreçlerin bir neticesi olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir açıdan baktığımızda bu sonuç toplumsal ve ekonomik görünümüne etki etmekte, bu yönüyle de göçler bir neden olarak görülebilmektedir. Göç, karşılıklı sebep ve sonuç değişkenliği olan, toplumsal sonuçları içeren bireysel veya kitlesel hareketliliklerdir (Aktaş & Şahin , 2019: 223).

Son olarak Buz (2004:22)'a göre göç olgusu mikro ve makro olarak iki kapsamda şekillenmektedir. Mikro model şeklinde göç edenlerin bireysel olarak, olduğu yerde kalmaya devam etme ya da başka bir coğrafyaya gitme kararı altında yatan ilişkiler süreci ile yer

değiştirmesi iken makro model şeklinde ise kişilerin, bireysel tercihlerinin yanı sıra ekonomik ve çevresel faktörlerin etkileri altında kalarak yer değiştirmesidir. Göçün temel yapı taşı olan insanın karar mekanizmasının neye göre şekillendiği göç olgusunun sebeplerinin kaynağını oluşturmaktadır buda göçü bireysel ve toplumsal olarak değerlendirmemizi sağlamaktadır.

Yukarıda yaptığımız tanımlamalar bağlamında göç kavramının esasları amaç, süreç ve eylemdir. Tanımlamalar birbirinden çok fazla farklılık göstermemekle birlikte göç kavramı bir dönüşümü, olumlu olumsuz etkileri içerisinde taşımaktadır ve birçok alanda sonuçlar meydana getirdiği için geniş bir kapsam içermektedir. Bu bağlamda göç, disiplinler arası bir olgu halini almaktadır. Göç hareketlerinin devam ederek artması bu alanda kapsamlı çalışmalar yapılmasını zorunlu hale getirmiştir.

### **3.2. Hukuki Açıdan Göç**

Göç kavramı hukuki düzenlemelere göre kategorilere ayrılmıştır. Bunlara açıklık getirmek göç eden bireyin hangi statü altında göç ettiğini açıklığa kavuşturmak yönünde önem taşımaktadır. Aşağıda bu kavramlardan mülteci, sığınmacı, yerinden edilmiş kişiler, ikincil korumanın tanımlamaları yapılacaktır.

#### **3.2.1. Mülteci**

İkinci Dünya Savaşı sürecinde yaşanan insan hakları ihlalleri ve Avrupa’da bir çok kişinin göç hareketlerinin bir parçası haline gelmesi göç ile ilgili düzenlemeleri Birleşmiş Milletlerin öncelikli arasına taşımıştır. 1947 yılında “Milletlerarası Mülteci Teşkilatı” kurulmuş; 1951 yılında da “Mültecileri Hukuki Durumuna Dair Sözleşmesi” imzalanmış ve 1954’te yürürlüğe girmiştir (Ergüven & Özturanlı , 2013: 1007).

BM öncülüğünde yürürlüğe girmesinden dört sene öncesinde hazırlanan, 1951 yılında onaylanarak 1954 senesinde yürürlüğe giren, Cenevre Sözleşmesi’ne “ihtirazı kayıt”<sup>2</sup> ile taraftır. Cenevre Sözleşmesi uluslararası hukukta insan haklarını korumak amacı taşıyan

---

<sup>2</sup> Türkiye’nin sözleşme ile ilgili koyduğu ihtirazı kayıt: "Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye’de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz" şeklinindedir.

önemli bir sözleşme niteliği taşımakla beraber, mülteci tanımının hukuki boyut kazanmasını da sağlamıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci tanımı şu şekilde yer almaktadır:

“1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.”

şeklinde açıklamıştır (Cenevre Konvansiyonu, 1951). Tanımlamaya göre mülteci kavramı kişinin yaşadığı yerdeki çevresel etkiler sebebi ile gerçekleşen ve can güvenliği endişesini içeren zorunlu bir göçtür. “oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen ” ifadesinde mülteci olmanın belirli engeller ve korkular barındırdığı görülmektedir.

### **3.2.2. Sığınmacı**

Sığınma isteyen kişiler uluslararası kanunlar kapsamında korunma talep eden fakat hukuki olarak mülteci olup olmadıkları tespit edilmeyen bu nedenle de durumları belirsiz kişiler için kullanılmaktadır. Türkiye’de sığınmacı hakları ile ilgili düzenlemeye 2510 sayılı İskan Kanunu’nun 3. maddesinde yer verilmiştir (T.C Resmi Gazete, 1934: 4003).

Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’e göre Sığınmacı tanımı şu şekildedir;

“İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa

ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı”

Sığınmacı, kanunların gerektirdiği gibi barınmak amacıyla tercih ettiği ülkeye istenen başvuruyu gerçekleştirmiş olan fakat bu başvurunun mültecilik statüsüne girip girmediği belirlenememiş olan kişilerdir. Yapılan başvurular değerlendirmeye alındıktan sonra başvurusu kabul edilmeyen bireyler ülkelerine geri gönderilmektedir. Sığınılan ülkede kalan kişiler ise başvuru değerlendirmesinden sonra mülteci veya sığınmacı statüsüne hak kazanmadıysa ve akabinde bu ülkede kalmaya devam ediyorsa, sığınılan ülkeye sınır dışı etme hakkını doğurmaktadır ( IOM, 2009: 41). Bununla birlikte sığınma başvurusu yaparak gelen bir kişi başvurusuna kabul veya ret cevabı alana kadar statüsünün veya yasal haklarının belirsizliğinin devam ettiği söylenebilir. Ancak başvurunun olumlu neticesinde mülteci statüsünde hak sahibi olarak kabul edilir (Barkın, 2004: 335-336).

### **3.2.3. Yerinden Edilmiş Kişiler**

Yerinden edilmiş kişiler silahlı çatışma ve ardından gelen karmaşık olaylar sebebi ile köklerini, kültürlerini ve yaşantılarını bırakmak zorunda kalan kişilerdir. Birçok insan bu sebeple menşei ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmıştır, insanlar bu ayrılma durumunda hem kökenlerinin olduğu yerlerde hem varış noktasında birçok engelle karşılaşılır. Yerinden edilmiş kişiler en temel ihtiyaçlar olan yiyecek, giyecek, barınma ve eğitim haklarından mahrum kalmaktadırlar. Özellikle çocuklar eğitimden mahrum kalmakta, genellikle de yaşamlarını sürdürebilmek için çocuk işçilerin bir parçası olmaktadır. Kadınlar ise vasıfsız ve kötü çalışma koşulları içerisindeki işlerde istihdam edilmektedir. Yaşamın yarattığı olumsuzluklar yerinden edilmiş kişilerde psikolojik sorunlara sebep olmaktadır (Khatiwada, 2008: 5).

Zorunlu göç sebebi ile yerinden edilmiş kişiler kelimenin anlam niteliği bakımından mülteci ve sığınmacı kavramları ile eş değer görülmektedir ve yerinden edilmiş kişilerin karşılaştıkları zulüm ve ötekilik göz ardı edilmektedir. Ancak mülteci ve sığınmacı kavramları bir ülkenin sınırlarını aşan bir durum içerirken, yerinden edilmiş kişiler bir ülke sınırını aşan göçlerin muhatabı olabilecekleri gibi kendi ülkelerinin sınırları içerisinde de

yerinden edilebilmektedir. Bu kişilerle ilgili düzenlemeler ise oldukça eksiktir (Saraçlı, 2010: 43).

### 3.2.4. İkincil Koruma

İkincil koruma statüsündeki bireyler, temel insani haklarına yönelik birçok tehditten kaçmaya çalışan zorunlu göçe tabi kalmış, sözleşmeli sığınmacılar olarak nitelendirilebilir (Piotrowicz & Eck, 2004: 108). Türkiye’de “ikincil koruma” kavramı 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ‘un 63. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre (2013, s. 20):

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir”

Maddeden anlaşılacağı üzere ikincil korumanın kapsamı yaşam hakkının ve işkence ve diğer özgürlük ihlalleri karşısında bireyi korumaktır. “tamamlayıcı koruma” olarak da bilinen kavram uluslararası alanda bireyin zulüm gördüğü menşe ülkeden korunmasını anlatmaktadır (McAdam, 2007: 21). Bu kapsamda ikincil korumanın evrensel bir hak olan yaşama hakkı kapsamında kişinin zulüm veya şiddet ile karşı karşıya kaldığı ülkesinden başka bir ülkeye belirli bir çerçeve kapsamında hareketliliğine “ikincil koruma statüsü” verilmektedir.

Hukuki açıdan tanımlamaları yapılan kavramlar içerisinde göçmen kadınların nerede olduğunun analizini yapabilmek amacıyla bütün kavramlara içine giren kadınlarla çalışma yapılmıştır. Kavramlar arasındaki farklılıklar gibi göç, farklı sebepleri olan ve buna göre farklı kategoriler altına ayrılmış bir olgudur.

### 3.3. Göç Çeşitleri

Göç, bugüne birçok farklı temele dayandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Kuramsal çerçevede göç ayrımı gerçekleştiren William Petersen'in Beş Göç Tipi adlı kuramı bu konuya açıklık getirmek için önemli bir kaynaktır. Petersen göç olgusunun olağanlığına karşı çıkararak “eğer insanlar doğası gereği aynıysa neden bazıları göç ediyorken bazıları göç etmiyor” sorusuyla çalışmasını ele almıştır (Petersen, 1958: 258). İtme-çekme unsurları arasındaki sebepler insanların bireyselliği ile ele alınmalıdır diye düşünen Petersen'e göre, ekonomik değişimler insanları sınıfsal özelliklerine göre farklı boyutlarda etkilemektedir.

Ekonomi göçü etkileyen en önemli etkenlerden biridir ve Lee'nin bu sınıfsal ve ekonomik açıdan eksik bıraktığı teoriyi beş göç çeşidiyle açıklamaya çalışmıştır. Bu göç çeşitlerinin ilki ilkel göçtür. İkel göç; göçebe toplum yaşamına atıfta bulunsa da doğadan kaynaklı olağan üstü dönemlerine de değinmektedir (Sever, 2015: 44).

İkincisi olan zorunlu göç; ilkel göçün tersine yapay bir itici güçten bahsetmektedir. Burada göç eden birey pasif konumdadır ve tercih hakkı bulunmamaktadır. Nitekim Petersen, “yönlendirilmiş” ve “zoraki” olarak bu durumu ikiye ayırmış ve “karar verme” durumunu vurgulamıştır. Yani yönlendirme de göç eden kişi etken bir rol oynarken zoraki de bu durum söz konusu değildir (Petersen, 1958: 261).

Üçüncü göç çeşidi olan yönlendirilmiş göçte bu kapsamda göçmen kişi yaşadığı ülkede kalmak veya gitmek arasında tercih yapma hakkına sahiptir. Yani yönelim konusunda etkileyici unsurlar olsa da nihai kararlar bireyin kendisine bağlıdır.

Serbest göç olarak nitelendirdiği dördüncü göç çeşidinde de göç eden kişi kendi arzu ve istekleri peşinden gider ve tamamen birey aktif bir rol oynar. Bireye bağlı bu göçler genellikle düşük oranlıdır (Bal, 2015: 127).

Son göç çeşidi olarak ele aldığı kitlesel göçte ise kişi bireysellikten soyutlanarak tamamen kolektif bilincine bürünmektedir. Kitlesel göç zorunlu görünüm sergilese de teknoloji ve ulaşımın kolaylaşması kitlesel göçün sebebi olarak görülebilmektedir (Erdoğan vd., 2009: 163 Aktaran: Taştan, 2020: 75).

Kısaca göç olgusu bu beş temele dayandırılmış bir ayrıma tabi tutulmuştur. Göç çeşitleri zaman içerisinde bu beş ana kategorinin dallarına ayrılarak insanla bağıntılı olarak farklı kategoriler altında incelenmeye alınmış ve bu durum aşağıda kısa başlıklar halinde ele alınmıştır.

### **3.3.1. İradeye Dayanan Göç Türleri: Gönüllü ve Zorunlu Göç Çeşitleri**

İrade kelimesi ile bağdaştırılan ve bireyin kendi isteği ile bağlantılı göçler “gönüllü göç” olarak tanımlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda gönüllü göç olgusundaki hareketlenmeler milletleri bu durumu kontrol altına almaya zorlamıştır. Gönüllülük temelinde göç edenlerin kayıtları tutulmaya başlanmış ve millet bütünlüğü korunması amacıyla belirli kayıtlar altına alınarak kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır (Weinberg, 1973: 110-111). Günümüzdeki gönüllü göçler göç edilen yere gidilme aşamasında belirli izinler (örneğin; vize almak) çerçevesinde gerçekleşmesi sürecidir.

Gönüllü göç genellikle bireyin seçiciliği ve kendi belirlemiş olduğu kurallar bütününe göre bir yer değiştirme hareketidir. Bu durum bazen çevresel ve daha iyi durum arayışı ile gerçekleşebilmektedir (Weinberg, 1973: 111). Ancak Yalçın (2004:15)'te açıklık getirdiği gibi farklı heyecanların arayışı ve başka kültürde yaşama arzusu ile de gönüllü göç gerçekleştirilebilmektedir.

Zorunlu göç eden gruplar sebepleri ile farklılık gösterebilmektedirler. Bazıları yaşamı tehdit eden doğal afetlerden, bazıları zulümlerden kaynaklı istemedikleri halde yerleşim alanlarını terk etmektedirler. Yaşadıkları ülkede kalmaya devam etme durumunda acı çekiyor olmaları, şiddetten mustarip olmaları zorunlu göçün altındaki sebepleri göstermektedir. Bunlara ek olarak yaşamı zorlaştıran ekonomik istikrarsızlık ve ekolojik krizler ile gergin milliyetçi duygularda bulunmaktadır. Kısaca zorunlu göçte yaşamı tehdit eden bir olgu sebebiyle irade dışı yaşanan yeri bırakarak başka bir varış noktasına gidilme durumu bulunmaktadır (Wood, 1994: 615).

1980'lerden sonraki yıllarda mülteci ve sığınmacıların sayısında görülen önemli artış sebebiyle kişiler refah arayışı kaynaklı göç edenlerin aksine çatışma ve şiddetten kaçmaya çalışan kişiler olduğu gözlemlenmiştir (Castles & Miller, 2008: 144). Tunç (2015:31)'e göre



ise, 2014 senesinde ülkelerinde yaşanan iç savaş sebebi ile Suriye'den ülkemize olan göç hareketinin “zorunlu göç” kapsamına dahil olabilmesi için iki koşulu yerine getirmeleri gerekmektedir. İlki, ülkenin bütün nüfusunun en az %1'inin tehlike ile karşı karşıya kalması, ikincisi 100 bin insanın yaşanan şartlar gereği ülkelerini bırakmış olmalarıdır.

İradeye dayanan göç çeşitlerine bakıldığında gönüllü göç etmiş kişilerin tersine zorunlu göç etmiş kişiler daha çok sorunla yüzleşmek zorundadırlar. Zorlayıcı yaşam koşulları insanları kendi hayatlarındaki sorunlardan kaçmaya iterken bir yandan da uluslararası çerçevede yeni sorunların doğmasına sebep olmaktadır.

### **3.3.2. Yasal Düzenlemelere Göre Göçler: Düzenli ve Düzensiz Göç Çeşitleri**

Göç kararı insanların gelecek hayatlarının dönüştürücü ve değiştirici bir karardır, bunun ışığında bu karar verilirken detaylı araştırmaları yapılması, yolculukta izlenecek yolun belirlenmesi, yasal işlemlerin değerlendirilmesi gibi birçok etmenin değerlendirilmesi gerekmektedir. Yasaların istediği gereklerin tamamlanıp tamamlanmamasına göre ayrılan göç türleri de düzenli ve düzensiz göçlerdir.

Toksöz (2006: 110)' e göre göçün düzensiz göç olarak tanımlanabilmesi için, göç eden bireyin geçerliliği olmayan sahte evrak ve belgeleri kullanarak yerleşim yerini bırakıp başka bir yerleşim yerine geçmesi gerekmektedir. Tersini anlatan düzenli göç ise, kişinin kendi ülkesindeki yasa ve düzenlemelere uygun evrakları hazırlayıp varış ülkesinin istediği evrakları da tamamlayıp yer değiştirmesidir. Göç İdare'si ise tanımlamaya ek olarak “kısa veya sürekli konaklama” ifadesini eklemiştir. Buna göre düzenli göç olgusunda sürenin de bir plan çerçevesinde olduğu söylenilebilmektedir. Yasal düzenlemelere tabi olan düzenli göç uluslar için istatistiki bir kolaylıkta sağlamaktadır.

Yasa düzenlemelerinin dışında olan göç olgusunun bütünü “düzensiz göç” ifadesini tanımlamaktadır Düzensiz göç içinde “kayıt dışılığı” barındıran bir kavramdır. Kısaca “Bireyin düzensiz veya yasadışı araçlar, geçersiz veya sahte dokümanlar kullanarak yeni bir yerleşim yerine geçmesidir” şeklinde tanımlanmıştır (Toksöz, 2006: 110). Düzensiz göç, insan kaçakçılığı gibi sorunların ortaya çıkmasına ve daha büyük sorunların oluşmasına sebep olabilmektedir. Göç olgusu ter değiştirme ve süre kıstası ile sınırlandırılmışken

göçmen kavramı da üç aydan fazla süre boyunca yurt dışında yaşama kıstası çerçevesindedir. Bu kapsamda düzensiz göç olgusu yasal prosedürün yerine getirilmediği durum kayıt dışılık/belgesizlik olgusuna dikkat çekmektedir.

### 3.3.3. Ülke Sınırlarına Göre Göçler: İç ve Dış Göç Çeşitleri

Göç eden her birey kendine bir amaç edinerek ülke içinde veya ülke dışında bir yer değiştirme gerçekleştirmektedir. Sınır aşımına ilişkin olan bu hareketlilik içerisinde gerçekleşir ise iç göç, ülke dışında gerçekleşir ise dış göç olarak adlandırılmaktadır.

İç göç, göç etme sürecine katılan bireylerin demografik ve ekonomik varlıklarını yaşam sürdürdükleri ülke sınırları içerisinde bölgeler arası değiştirmesi iken, dış göç olgusu ülke sınırları arasında yer değişiminden bahsetmektedir (Çelik , 2006: 149). İç göç olgusundaki yönelimler; kırdan kente göç ile mega şehirlerin oluşumunu sağlamaktadır. Kademeli olarak iç göç ise ilçe gibi ikincil şehir vilayetlerinin büyümesini gerçekleştirmektedir. Kırsaldan kırsala iç göç hareketi gerçekleştiğinde ise tarımsal sınırın genişlemesi durumu izlenmektedir (White & Lindstrom, 2005: 316).

Parasız ve Bildirici (2002: 139)'ye göre iç göç, "Nüfusun ülke içindeki iki nüfus sayımı arasındaki ikametgâh farkıdır." Bu tanımlamada ikametgâh durumuna vurgu yapılmış ve iç göçün gerçekleşmesi ikametgâh durumu ile bağdaştırılmıştır. İç göç, mevsimsel olarak ekonomik kazanç amacıyla gerçekleşen mevsimlik göçleri ve görev yeri değişikliği sebebi ile oluşan transfer göçlerini de içerisine almaktadır (Parasız & Bildirici, 2002: 140). Kısaca iç göç, çok fazla uyum sorunu ve yabancılık gibi durumları barındırmayan, alışma süreci kısa süren bir olgudur. Sebepleri daha çok ekonomik bir refah arayışı ile bağdaşan bu durumu betimlersek, bir ülkeyi ağaç olarak düşündüğümüzde sadece farklı bir dala geçme ama aynı kökte varoluşa devam etme olarak nitelendirebiliriz.

İç göç, ülke sınırları içerisinde ister kısa süreli yer değiştirme ister uzun süreli yer değiştirme olsun bu olgu aynı toplumsal yapı içerisinde gerçekleşmektedir. Dış göç ise farklı ülkelerde farklı toplumlar ile karşı karşıya kalmayı barındırmaktadır (Tuzcu & Bademli, 2014: 57). "Yapısal birçok benzerliklerin yanı sıra, iç göç ve dış göç arasında belirtilmesi gereken ayrımlar da vardır. Göç veren ve göç alan birimler arasındaki farklı düzeylerdeki

“uzaklık”, (fiziksel olduğu kadar ekonomik ve kültürel uzaklık); siyasi anlamda göç hareketinin kontrolünün daha belirli olması ve göç edenlerin uyum sorunlarının farklı boyutları gibi noktalar dış göçü iç göçten ayıran en önemli yönlerdir” (İçduygu & Ünalan, 1998: 250).

Üner (1972: 77)’in dış göç tanımı, yaşanılan ülkeden hareketle başka bir ülkenin sınırını aşarak o ülkede uzun süreli kalma, çalışma veyahut yerleşme amacını taşıyan nüfus hareketidir. Dış göç olgusu çıkış veya varış ülkeleri arasında nüfus hareketliliklerini meydana getirir (Üner, 1972:77 Aktaran:Dönmez Kara, 2015:23). Göç hareketi süresince göçmen bireyler çıkış ve varış ülkeleri arasında ki farklılıklar ne olursa olsun kökleriyle olan bağlarını her zaman sürdürürler. Bu bağlantı turizm, ticaret, göç zinciri, evlilik ve benzeri kanalları yolu ile oluşmaktadır. Bu bağlamda göç hareketleri uluslararası ölçüt kazanmaktadır (Tapia, 2003: 16).

Göçler zaman içerisinde derin boyutlar kazanarak dünya genelinde kültürel ve sosyal yaşamı değiştirmektedir. Küreselleşmenin ve teknolojinin gelişmesi ile dış göçün ülkeler arası ilişkilerdeki önemli etkileri görülmektedir. Yukarıdaki açıklamalara göre iç göç toplumsal yapıda çok büyük değişikliklere neden olmazken dış göç sosyal yapıda dengesizliklere yol açabilmektedir. Bu bağlamda dış göç olgusuna katılan bireyler bütünleşme aşamasında daha büyük sıkıntılarla (örneğin; dil öğrenimi) karşı karşıya kalabilmektedir.

### **3.3.4. Yerleşme Sürelerine Bağlı Göçler: Geçici ve Sürekli Göç Çeşitleri**

Yerleşme süresine göre göçler göç edilen yerde kalınan süreyle alakalı bir ayrımdır. Göç eden bireyin kalma süresi amacıyla doğru orantılı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bu bağlamda geçici ve kalıcı göç kıstasında birbirinden farklılıklar göstererek sınıflandırılmaktadır.

Geçici göç, göç etme amacının kısa süre içerisinde tamamlanacağı göç türüdür. Örneğin, eğitim amacıyla yer değişikliği hareketinde bulunan öğrenciler, mesleki gerekliliklerinden sebeple belirli süre içerisinde kalmak için yer değişikliğinde bulunanlar ve mevsimlik işçiler geçici göç olgusu çerçevesinde değerlendirilmektedir (Yalçın, 2004:

20). Geçici göç amacıyla göç eden kimseler amaçlarını gerçekleştirdikten sonra kökleri olan ana vatanlarına dönme düşüncesi taşımaktadırlar. Fakat bazen aidiyet duygusu taşıyarak geçicilik durumundan kalıcı göç haline dönüşebilmektedir. Bu kapsamda geçici göç süresi kalıcı göçün ilk adımı olarak değerlendirilebilmektedir (Yılmaz C. , 2007: 19).

İç göçün aksine kalıcı göç ise göç eden kişilerin düşüncelerinde varış ülkesinde kök salma ve bir gelecek kurma düşüncesi barındırarak geri kalan hayatlarını orada sürdürme isteği taşımaktadır (Yalçın, 2004: 20). Kalıcı göç eden kimseler menşe ülkeyi arkalarında bırakarak, varış ülkesinde değişikliklere sebebiyet vermektedir. Bu kapsamda ülkeler uyumlaştırma eğitimleri vererek ülkenin ve bireyin ekonomik gelişiminde olumlu etkiler oluşturabilse de sosyal yapı maliyetlerinin önüne geçmekte zorluk çekmektedirler (Amin & Mattoo, 2005: 3).

Sonuç olarak göç olgusunun hem etkilendiği hem de etkilediği birçok farklı kapsam bulunmaktadır. Göç düşüncesinin oluşumu sadece yer değişikliği hareketi olarak değerlendirilmemelidir ve sınıfsal, ekonomik, toplumsal, kültürel etkilerinin, etkileri ile ele alınması gereken bir bütündür. Bu etkileri anlamlandırmak ve göç hareketlerinin oluşumundaki temel unsurları ortaya koymak amacıyla birçok göç kuramı geliştirilmiştir.

### **3.4. Göç Kuramları**

Göç konusu hem karmaşık hem de tartışmalı bir konudur. Dünyada göçmen hareketliliği, çıkış veya varış ülkelerinde büyük ölçekli sonuçlar doğurmaktadır ve sosyal, ekonomik ve politik yaklaşımlar bu çok yönlü değişkenlerin sonuçlarını ifade etmektedir. Nitekim bu alanların çokluğu birçok tanım ve teorinin oluşmasına temel hazırlamış ve birçok araştırmacının göçü doğru olarak analiz edebilmesi için bu ihtiyaca yönelik farklı teoriler geliştirmesine yol açmıştır. Bu çerçevede göç etme kararı üzerinde ekonomik sebepler büyük bir etkiye sahip olmakla birlikte bireysel ve ekonomik faktörlerde bu konuda belirleyici rollere sahiptirler. (McAuliffe & Ruhs, 2017: 1) Bu konuda her teori göçü derinlemesine açıklayamadığı görüşü hakimdir. Ancak her göç teorisi farklı bir disiplin boyutunu ele alarak biri diğerini tamamlar özellikler taşımaktadır (Massey vd., 1993: 432).

Tablo 3

Göç kuram ve teorilerinin sınıflandırılması (Yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.)

<b>Ekonomi Kaynaklı Göç Teorileri</b>	<b>İktisadi ve Politik Göç Teorileri</b>	<b>Sosyo-Ekonomik Göç Teorileri</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Kesişen Fırsatlar Teorisi</li> <li>• Neoklasik Göç Teorisi</li> <li>• Yeni Ekonomi Kuramı</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Merkez-Çevre Teorisi</li> <li>• Göç Sistemleri Kuramı</li> <li>• Kurumsal Kuram</li> <li>• İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Ravenstein’ın Göç Kanunları</li> <li>• İtme-Çekme Teorisi</li> <li>• William Petersen’in Beş Göç Tipi</li> <li>• Zelinsky’nin Hareketlilik Geçiş Kuramı</li> <li>• Ağ (Network) Teorisi</li> </ul>

Tablodan konu ile ilişkili “Ravenstein’n Göç Kanunları”, “İtme-Çekme Kuramı”, “Ağ (Network) Teorisi”, ve “İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı” aşağıda detaylı olarak ele alınacaktır.

### 3.4.1. Ravenstein’in Göç Kanunları

Ravenstein göç ile ilgili bu çalışmasıyla William Farr’ın göç hakkındaki ileri sürdüklerinin temelini çürütmeye yönelmiştir. Farr, “göçün, hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü” fikrini savunmuştur (Corbett, 2003: 1). Nitekim bu bağlamda Ravenstein’in çabası, göç konusundaki genel geçer kanunlarını ortaya çıkarmaktır. Ravenstein, 1871 ve 1881 yılındaki İngiliz nüfus sayımı istatistikleri ile bu çalışmayı gerçekleştirmiş ve bu çerçevede yedi adet göç kanunu oluşturmuştur. Ravenstein’in çalışmasının önemli olarak görülmesinin sebeplerinden bir diğeri de, bu çalışma ışığında geliştirilecek olan kuram ve modellemelere yol göstermesidir. Çünkü Ravenstein’nın 1885’te gerçekleştirdiği bu çalışma, göçle ilgili bilinen ilk çalışma özelliğini taşımaktadır (Yalçın, 2004: 22).

Ravenstein'in bu çalışmayı yayınladığı dönem gereği endüstrileşme ile birlikte oluşan kentleşme öbekleri sonucunda göç olgusu gerçekleşmiş ve birçok insan yer değiştirme hareketliliğinde bulunmuştur. 1885 ve 1889 yıllarında yayınlamış olduğu Göç Kanunları (The Laws of Migration) başlıklı iki çalışmasında ortaya koyduğu göç kanunlarını tartışmaya açmıştır (Çağlayan, 2006: 69). Bu göç varsayımları şunlardır;

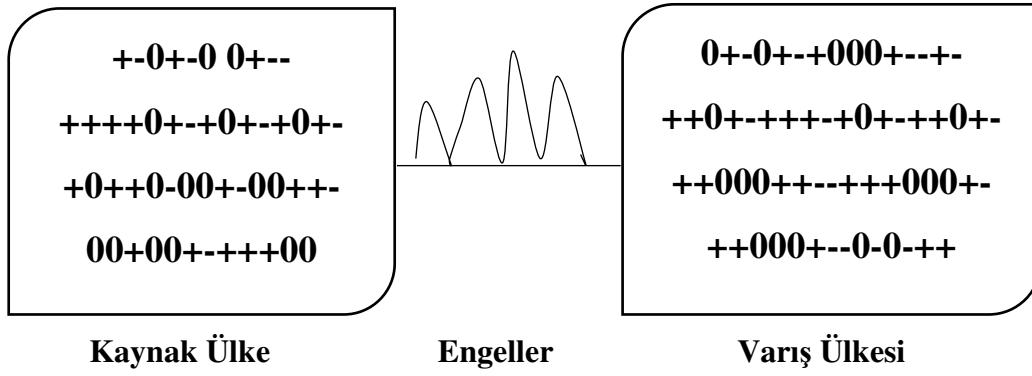
- 1) Göç ve mesafe: göç eden bireylerin çoğu kısa uzaklıkta olan yerlere göç etmeye eğilimindedir. Bu durum varış ülkesine göç dalgaları oluşturarak daha fazla göçmeni içine alabilen sanayi ve ticaret odaklı yerlere yönelim yaratmaktadır. Kentleşmiş alanların yani işgücü talebinin yüksek olduğu merkezlerin nüfus yoğunluğu ile bağlantılı olarak göç dalgasının boyutu oluşmaktadır.
- 2) Göç ve basamakları: Endüstrileşme ile kentlerde meydana gelen hızlı ekonomik gelişmeler, kentin yakınlarında yaşayan bireyleri kente çekmektedir. Kente gelen bireylerin yerini uzak mesafelerden gelen bireyler doldurmaktadır. Sonrasında uzak mesafelerden gelenlerin yerine o yerin yakınlarındaki bireyler dolduracaktır. Her bir göçmen kente yaklaşarak kentin avantajlarını algıladıkça göç tüm ülkede yayılım gösterecektir.
- 3) Yayılma ve emme aşaması: Bu iki süreç birbiriyle ilişkili konumdadır. Bu durumun ortak temeli amaç olgusunda belirlenmektedir. Ravenstein'a göre göçün olması için sadece amaç yeterli değildir. Göçmenler için refah ve ekonomik arayışlar kentin bir cazibe merkezi olmasını sağlayarak bu durumun yayılımını belirlerken kentin endüstrileşme sonucunda gereksinim duyduğu iş gücünü emmesi durumunu yani göç isteğinin amacını belirlemektedir.
- 4) Göç zincirleri: Göç olgusu, göç edilen yerdeki nüfusu etkileyerek göç verme olayına tetiklemektedir. Ravenstein'e göre göç zinciri bir kez başladığında etki dalgaları yaratarak yeni göçler oluşturma etkisi taşımaktadır.
- 5) Doğrudan göç: İlk dört maddede belirlenen zincirleme ve kısa mesafe içeren basamaklı bir göç tipinden bahsederken bu maddede direkt olarak kentsel cazibenin etkisiyle uzun mesafede göçlerin sanayi ve ticaret merkezlerine göç eğiliminde

olduğundan bahsetmektedir. Bu kapsamda iki farklı göç modellemesi üzerinde durmaktadır.

- 6) Kır ve kent yerleşimcileri arasındaki fark: Bu maddeye göre Ravenstein kentte yaşayan bireylerin kırsalda yaşayan bireylere kıyasla daha az göç etme eğiliminin olduğunu vurgulamaktadır. Kırsaldan kente yapılan göç olgusundan kentte yaşayan bireyler daha az yerini değiştirme eğiliminde olduğu görüşü vardır. Bunun aksine kırsaldan kırsala yapılan göçlerde göç dalgaları ve basamakların oluşumu daha belirgin olmaktadır.
- 7) Kadın ve erkek birey farkı: Ravenstein'in üzerinde durduğu son madde ise cinsiyet temellidir. Buna göre kadınlar erkeklere kıyasla daha fazla göç etme arzusu taşımaktadır (Ravenstein, The Laws Of Migration, 1885, s. 171-198). Ravenstein 1889'da yayınladığı ikinci çalışmasında kadın göçmenlerin iç ve kısa mesafelerde, erkek göçmenlerin ise uzak ülke sınırını aşan göçlerde faal olduklarını belirtmiştir (Ravenstein, 1889: 286). Bu doğrultuda kadın göçmenlerin uzak mesafeli göçlerde pasif kaldığı söylenebilmektedir. Ravenstein cinsiyete dayalı olan göçü kadınlaşması konusuna da ilk basamağı hazırlamıştır.

### **3.4.2. İtme-Çekme Teorisi**

Bireyler göç etme kararlarını sebeplere dayandırarak göç serüvenine katılmaktadır. Bu konuda Everett Lee 1966 yılında yayınladığı “Bir Göçün Teorisi ( A Theory of Migration)” adlı çalışmasında karara iten sebeplere üzerine yoğunlaşmıştır. Lee'ye göre göç olgusunun itme ve çekme etkenlerini açıklamak için temel olarak dört ana unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki bireyin yaşadığı yerdeki etmenler, ikincisi bireyin gitmeyi amaçladığı yerdeki etmenler, üçüncüsü göç olgusuna müdahale engelleri ve son olarak bireysel etmenler kuramı açıklamada temel yapı taşı olarak belirlenmiştir (Lee, 1966, s. 50). Lee (1966: 50)'ye göre, göç kararının oluşumunda, “itici/olumsuz(-), çekici/olumlu(+), kişisel-nötr (göçmenin yaşı, sağlığı, medeni durumu vs.) ve engelleyici (Mesafe, maliyet, göç yasaları vs.)” unsurlar söz konusudur.



Şekil 1. Göçün kaynak ve varış ülkelerindeki faktörleri ile meydana gelen müdahaleci engeller (Lee, 1966: 50)

Göç etme niyeti taşıyan bireyler için çekici unsurlar ekonomik refahın yüksek olduğu, gelir düzeyinin yüksek ve işgücü piyasasına ulaşımın kolay olduğu güvenli alanlar olarak düşünülürken itici etmenlerde de işsizliğin yüksek olması, gelir seviyesinin düşüklüğü ve insani gereksinimlerin bireyin hedeflediği gereksinim açısından karşılanmaması olarak söylenebilmektedir. Doğa olayları ve kötü iklim koşulları da itici faktörler içerisinde değerlendirilmektedir (Gurieva & Dzhioev, 2015: 102).

İtici ve çekici faktörlere ek olarak göçün sadece bu etmenlerle değil engelleyici unsurlardan da etkilendiğini belirtmek gerekir. Engelleyici sebepler arasında en kapsamlı yol mesafe olarak düşünülmektedir. Bunun yanı sıra göç güzergâhının uzunluğu maliyet ile doğru orantılı olarak artması da önemli bir engelleyicidir. Bazı göç eden kişiler içinde varış ülkesindeki göç yasalarının katılığı önemli bir engelleyici faktör olarak kendini göstermektedir. Kısaca engelleyici etmenler itici ve çekici unsurlar kadar göç eden bireye göre değişebilen öznel faktörlerdir (Todaro,1980:17 Aktaran: Sever, 2015: 51).

Günümüzde göç olgusuna kapsamlı bir şekilde yaklaşıldığında itme ve çekme unsurlarının varlığını hala devam ettirdiği söylenebilmektedir. Ancak göç olayının belirleyicileri ve engelleyicileri küreselleşme ile değişiklikler göstermiştir. Teknolojik gelişmeler ve toplumsal yapılarda yanan hızlı değişimler göç olgusunu da değiştirmektedir (Tamas & Palme, 2006: 4). Bu çerçevede kadınların erkeklerden bağımsız olarak göç olgusunda görünür olmaya başladığı da söylenebilmektedir.



### 3.4.3.Ağ (Network) Teorisi

Her göç türü birbirinden farklı karakteristik özellikler taşımaktadır. Bu sebeple her göç kendi yapısı içinde incelenip analiz edilmelidir. Göç olgusu zaman içerisinde interdisipliner bir bakış açısıyla yaklaşılması gereken bir olgu haline gelmiştir. Günümüz dünyasının değişim göstermesi ile birçok faktör ile etkileşim barındıran bu durum geniş bir bakış açısı ile mercek altına alınmayı gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda Ağ kuramı hem göçe hem de göçmen bireylere yaklaşımı ile farklılık göstermektedir (Çağlayan, 2006: 85). Ağ teorisi, göç güzergahlarını analiz ederken bu güzergahları kullanan göçmenlerin sahip oldukları sosyal ilişki temelli bağlantı kurdukları ağlarında analizinin gerekliliğinden ortaya çıkmıştır (Massey, 1994: 724).

Ağ kuramı, kendisinden daha önce varış ülkesine gitmiş olanların hayatlarında tecrübe ettiği durumları, gelecekte göç etme düşüncesi taşıyanlara önemli bir yol haritası sunmaktadır. Bunun yanında göç etme amacı olan birey varış noktasında bulunan kişilerle temasa geçmesiyle kendine bir güven alanı oluşturmaktadır (Massey, 1994: 719). Göç olgusunda, göçmen ağları; karar aşamasında, bölgenin seçilmesinde ve göç boyunca karşılaşılabilecek sorunların çözümünde fayda sağlamaktadır (Dönmez Kara, 2015: 42). Aksi takdirde birey bu iletişim ağlarına sahip değilse yanlış kanallar ile bağlantı kurmaktadır (Adıgüzel, 2019: 33).

Göçmenlerin ilişki ağları, ilk başlarda sadece hemşerilik barındıran kişiler arası bir bağ ile oluşmuşken, sonrasında varış yeri ortaklığı olan akrabalık, hısımlık ve ortak topluluk kümeleri haline dönüşmüştür. Bu durum göçmen bireyler için büyük bir önem teşkil etmektedir. Aynı zamanda bu durum ekonomik kayıpları ve riskleri azaltırken göçmenlere fayda sağlamaktadır. Göçmen ağlarının önemli işlevleri şöyledir (Gurak ve Cases Akt: Yalçın, 2004: 51-52);

- “1. Göçmenleri, göçün verdiği rahatsızlıktan ve masraflardan önemli ölçüde rahatlatırlar.
2. Göçmeleri, göçmenleri içine girdikleri toplumdaki yalıtırlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlarlar.

3. Göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek önemli ölçüde kimlerin göçeceğini belirlerler.
4. Göçmenlerin gittikleri yerlerde uyumları için kolaylık sağlarlar.
5. Kendi anayurtlarındaki potansiyel göçmenler ve ağa yeni katılanlar için yabancı toplumdaki fırsatlar ve resmi yapılanmalar hakkında haber kanalları gibi hizmet verirler.
6. Göçün hızını ve büyüklüğünü önemli oranda belirlerler”

Bu özellikler ışığında Network teorisinin göç olgusunun içinde kaybolan bireye odaklanarak öznel bir analiz olmasıyla diğer yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Göç olgusunda bu ağların birey odaklı olması pozitif ve negatif etkenlerin ortaya konmasında önemli rol oynamaktadır.

#### **3.4.4. İkili İşgücü Piyasaları Kuramı**

İkili işgücü piyasaları göç kuramında, göç hareketleri endüstri devrimiyle sanayileşen toplumların vasıfsız ve az ücretli iş gücü arayışından söz edilmektedir (Massey, ve diğerleri, 1993: 433). Kuramın gelişimine katkı sağlayan Piore’ye göre göç hareketliliği, yaşanan ülkede ki ekonomik sorunlardan ziyade, işçi alan menşe ülkelerin vasıfsız ve alt işlerde çalışacak iş gücü gereksiniminden kaynaklanmaktadır. Sanayisi gelişmiş ülkelerin düşük ücretli iş gücüne duydukları ihtiyaç göçmen bireylerin sınırsız iş gücü olarak görülmesini vurgulamaktadır (Piore, 1979: 99).

İkili emek piyasası olarak da isimlendirilen bu kurama göre işgücü piyasasını oluşturan dinamikler, sermaye ve emek arasındaki ilişkiden doğan sektörler olarak görülmektedir. Sermaye yoğun kısımda nitelik ve bilgiye dayalı, çalışma şartlarının iyi olduğu vurgulanırken, emek yoğun sektörde çalışma şartlarının ağırlığı, vasıfsızlık ve fiziki güce dayanan düşük işler ifade edilmektedir (Toksöz, 2006: 18). Varış ülkesinin sermaye yoğunluğunu vasıflı ve ülkede yaşayan yerli işçiler, emek yoğun ve düşük işler kısmını göçmen işçiler doldurmaktadır. Ülkede yaşayan yerli işçilerin düşük işleri tercih

etmeyişinden kaynaklanan işgücü açığını işverenler göçmen işçiler ile tamamlamaktadırlar (Piore, 1979: 104).

Bu kurama göre göç hareketi temeli, işgücü talebine dayandırılmıştır ve uluslararası göçmenler uluslararası ekonominin önemli yapıtaşları olarak görülmüştür. Nitekim bu durum sadece pozitif bir algı yaratmamalıdır (Abadan Unat, 2002: 14). Göç olgusunun umut vaat edici algıları tarihsel arka planda yaşanmış zorlukların göz ardı edilmesini sağlamaktadır. Örneğin gazeteci- yazar Günter Wallraff tarafından yazılan “En Alttakiler” romanında Türkiye’den Almanya’ya olan işçi göçünde, işçilerin az ücretle ne kadar uzun süre çalıştırılıp gördükleri zulümleri aktarmıştır.

Yukarıda anlatılan göç kuramlarına bakıldığında Raveinstein’in Göç Kanunları göç kuramlarının ilki olarak bu çalışmaya temel oluşturmaktadır. İtme-Çekme teorisi ise göç sürecinde itici ve çekici faktörlerin varlığından bahsederek göçü bu unsurlara dayandırmaktadır. Ağ ( Network) Teorisine bakıldığında ise önceden göç etmiş kişilerin göç etme isteği taşıyan bireylere bilgi aktarımı yoluyla göç gerçekleştirdiği üzerinde durulmuştur. İkili İşgücü Piyasaları Kuramı da göç olgusunun işgücü ihtiyacından doğduğunu anlatmaktadır. Bu hususta göçmen kadınlar itme çekme teorisinde bulunan itici ve çekici etmenler olan toplumsal baskıdan kaçış ve sosyal refah arayışı ile göç etme eğiliminde olmuşlardır. Bununla birlikte Ağ (Network) Teorisine göre daha önceden göç etmek istedikleri yerde yaşayan önceden göç etmiş bireylerin onları teşvik etmeleri de yer değiştirme hareketine katılmalarına sebep olmuştur. Bu çalışma; iş ve refah arayışına dayanan göç olgusu işgücü piyasasındaki yerleri bakımından vasıfsız işgücüne dahil olmaları ile de İkili İşgücü Piyasaları kuramına dayandırılmıştır.

Nitekim kalifiye işlerde, çalışma ortamlarının iyi olduğu, yüksek ücret sunan işgücü kapsamında ülkenin yerli işçisi çalışma arzusu taşımaktadır. Statü sorunu taşımayan ve düşük ücretlide olsa hayatını idame ettirebilmek için ülkesinden kopan göçmenler ise kötü olarak nitelendirilen işlerde çalışmaya razı olmaktadır. Bu çerçevede kadın ve erkek olmakta önemli bir etmendir ki, işgücü piyasasına giren göçmen erkek ve kadın arasında karşılaştığı sorunların boyutunda da farklılıklar bulunmaktadır.

### 3.5. Göç Olgusunun Dünya'daki ve Türkiye' deki Görünümü

Tarihsel süreç içerisinde insanın varlığı ve insani bir duygu olan merak dürtüsüyle göç olgusunun varlığı eşdeğer düşünülebilir. İlk çağlarda keşif ve yiyecek arayışı gibi etmenler bu durumu tetiklemiştir. Kayda geçen ilk kitlesel göç hareketi ise Çin devletinin kuzey bölgelerine yerleşerek buradan giden “Cermen Kavimlerinin” yıllar süren Avrupa kıtası istilasını neticesinde Avrupa devletlerinin temelini atıldığı kavimler göçüdür (Kırık, 2010: 37).

Farklı bölgelerle etkileşim ağı kurularak yapılan bu göçler yeni ülkelerin oluşumunu sağlamıştır. Amerika kıtasının keşfi ile göç olgusu deniz aşırı bir görünüm kazanmış ve kıtalar arası (Avrupa'dan Amerika'ya) kitlesel göçler yaşanmıştır. Köleliğin olduğu 15 ve 18 yüzyıllar arasında Avrupalı tüccarlar, Karayip adaları, Brezilya, Güney Amerika gibi ülkelere Kuzey Afrika'dan yaklaşık 15 milyon insan taşımış ve göç olgusuna bu şekilde yön verilmiştir (Mutluer, 2003: 11).

Sirkeci ve Cohen (2015:10)'nın da değindiği gibi, göç hareketliliğinin tarihi çok yakın bir tarihte başlamıştır. İnsanların yaşadıkları dönemler ile doğru orantılı olarak duydukları ihtiyaçların arayışında olmuşlar ve bununla baş edebilmek için göç olgusuna başvurmuşlardır. Özetle tarihsel süreç içerisinde göç olgusunda yaşam gereksinimleri öncelik kazanırken zamanla bu durum değişmiştir.

İngiltere, İspanya, Fransa gibi gelişen ülkeler nüfuslarına yeni yerleşim yerleri sunmak amacıyla sömürgeler kurmuş 1830 ve 1914 yılları arasında yaklaşık 60 milyon Avrupalı deniz aşırı alanlara göç etmiştir. ABD bu göç seyrinde Kanada, Brezilya ve de Arjantin ülkeleri için nihai hedef ülke statüsünde olmuştur. 1900-1909 yılları arasında uluslararası göç dalgalarının doruk noktası olarak görülüp sadece bu 9 yılda 8,2 milyon göçmenin ülkeye girişi kaydedilmiştir (Boyle, 1998:25; Doğanay, 2011:88 Aktaran:Taşkın, 2014: 181-182). Periyodlar halinde gerçekleşen bu göç hareketliliklerini dünya üzerinde bulunan ülkelerin, etnik yapılarını, kültürlerini ve demografik düzenlerini değiştirmiştir. 20 yüzyıl da gerçekleşen Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşında milyonlarca insanın yaşam alanlarının değişmesine sebep olmuştur (Giddens, 2009: 33).

Bu bağlamda, çevresel, politik, tarihsel birçok alandan etkilenen göç olgusu göç dalgalarının seyrini oluşturmuştur.1960'lar sonrasında savaşların etkilerinin de azalması ve hizmet sektörünün oluşum temelleri ile kırdan kente doğru nüfusların ülke sınırları içerisindeki dağılımlarının da değiştiği gözlenmiştir (Sirkeci & Cohen, 2015: 10). Bununla birlikte 1990 ve 2000 yılları arasında ülke sınırları ile alakalı göçmen hareketliliği önem kazanmıştır. 2000'lerden sonra görülen göç olgusunun bu denli artışının sebebi ekonomik arayış olarak görülmektedir (Bakırtaş, 2012: 241-242). Nitekim 2011'de ülkelerinde yaşanan iç savaş sebebi ile ekonomik sebep yerine bir zorunluluk olarak değerlendirilen yaklaşık 2,5 milyon Suriyeli yaşam alanlarını terk ederek komşu ülkelere kaçmıştır. Buna ek olarak yaklaşık 5 milyon Suriyeli ise ülke sınırları içerisinde yer değiştirme hareketinde bulunmuştur bu durum güvenlik sorununun göç olgusunda etkin olduğunu göstermektedir. (Yılmaz , 2013: 3).

Ekonomik ve güvensizlik yoluyla gelişen birçok göç dalgası zaman içerisinde yaşanan gelişmeler ile kristallerin parçaları gibi farklı görünüm sergilemeye ve kendilerine özgü özellikler taşımaya başlamışlardır (Çağlayan, 2006: 67). Dünyada ki göçmen sayılarının bakıldığında yıllar içindeki gelişimi rakamsal bir yaklaşımdan öte değişimin ve kişisel arayışlarında bulunduğu istatistiki göstergesi niteliğindedir. Yaşanan savaşlar, krizler, ekonomik arayışlar, kültürel veya bireysel itici faktörlerin çokluğu bu görünümü oluşturan temel etkenler olarak düşünülebilir.

Tablo 4

Yıllar içerisinde uluslararası göçmen kişilerin sayıları (milyon)

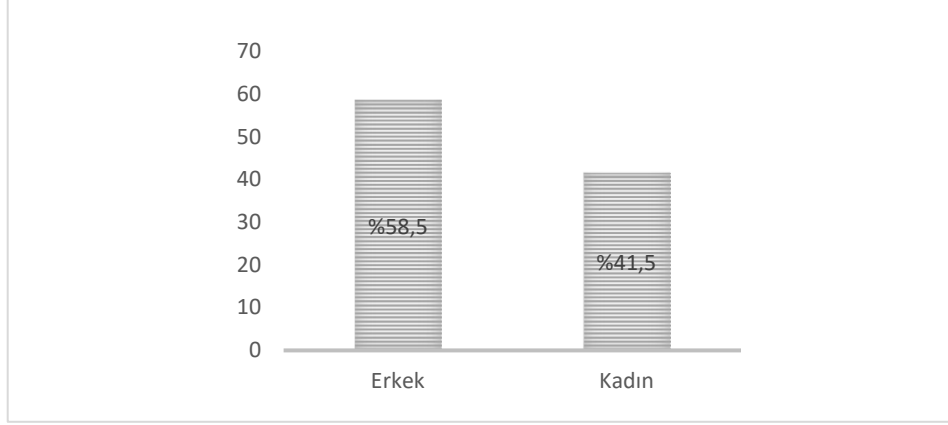
	<b>1970</b>	<b>1990</b>	<b>2000</b>	<b>2010</b>
<b>Dünya</b>	84	156	178	214
<b>Gelişmiş Ülkeler</b>	43	82	104	128
<b>Gelişmekte Olan Ülkeler</b>	41	73	74	86
<b>Az Gelişmiş Ülkeler</b>	41	73	74	87

Kaynak: Bakırtaş.2012: 242

İletişim, ulaşım ve haberleşmenin gelişimi, üretim ve tüketimin küresel boyuta evrilmesi ülkeleri birbirlerine yakınlaştırmış ve insanların seçeneklerini arttırmıştır (Giddens, 2009: 33). Bu çerçevede küreselleşme neticesinde uluslararası göçün artması ile birlikte uluslararası arena da bir sistem kurularak, bir ülke vatandaşının bir başka ülkeye geçişi “pasaport kullanımı” veya “vize uygulaması” kurumsal belgelere bağlanarak kontrol altına alınmaya çalışılmıştır (İçduygu, vd., 2014: 51).

1960’lardan sonraki dönemlerde göçmen sayısında yaşanan artışlar ile sadece göç eden bireylerin değil, varış ülkesindeki yerlilerin de etkilendiği gözlemlenmiştir. Bauman bu olguyu “kendileri hareket etmiyorsa da ayaklarının altındaki toprak çekilmekte, böylece her halukâra da hareket ediyormuş gibi görünmektedir” şeklinde açıklamıştır (Bauman, 2012: 90). Bu kapsamda göç edilen yerdeki kültürel çeşitliliğin arttığı söylenebilir. Zamanla göç olgusunun ilk göç hareketlilikleriyle ve göçü gerçekleştiren bireylerin taşıdığı özelliklerle aynı kalmadığı söylenebilir (Abadan Unat, 2002: 4).

Hizmet sektörünün gelişimi ile 1970’li yıllardan itibaren kadınların işgücündeki sayılarında artış görülmüş ve göç olgusunun küresel düzlemde yaşanan dönüşümler sonucunda göçün kadınlaşması etmeni ortaya çıkmıştır. Yani evrimleşen dünyada yaşanan savaşlar, krizler, gelişimler, kadınların iş gücü ne katılımını gerçekleştirmekle birlikte, ev içi sorumluluklar yanı sıra geçim sağlama ve ailelerini ayakta tutma sorumlulukları da eklenmiş ve bu durum göç etmelerinin temelini oluşturmuştur (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009: 15). Kadın ve erkeğin işgücü piyasasına katılımında ve ekonomik gelir sağlayıcı olarak düşünülmesi yakın dönemde ortaya çıkmakla birlikte ekonomik gelir sağlama amacıyla kadınların göçe katılması durumu da literatürde yakın dönemde ilgi görmeye başlamış bir konudur.



Grafik1. Uluslararası göçmen işçilerin<sup>3</sup> dünya çapında cinsiyete göre dağılımı

Kaynak: Uluslararası Çalışma Örgütü, 2019:5

Grafiğe göre göçmen kadın çalışan ve göçmen erkek çalışan arasındaki rakamlar hemen hemen birbirine yaklaşmış durumdadır. ILO'nun verilerine göre 2019 yılında yaklaşık 272 milyon göçmen bulunmakta ve bunların 245 milyonunu çalışma çağındaki nüfus oluşturmaktadır. Uluslararası göçmen işçi sayısı ise 169 milyon olarak saptanmıştır (ILO, 2019: 4). Dünyadaki kadın göçmen sayılarının günümüze yaklaştıkça bu kadar artış göstermesinin ardındaki sebeplerin en temel sebepleri toplumsal dönüşümler ve teknolojik gelişmeler olarak söylenebilir.

Tablo 5

Göçmen işçilerin, menşe ülkelerin gelir seviyelerine ve cinsiyetlere göre dağılımı

	Düşük Gelirli			Alt-Orta Gelirli			Üst Orta Gelirli			Yüksek Gelirli			Küresel Toplam		
	E	K	Toplam	E	K	Toplam	E	K	Toplam	E	K	Toplam	E	K	Toplam
Göçmen İşçiler(milyon)	3.7	2.4	6.1	10.5	5.6	16.1	19.5	13.5	33	65.3	48.5	113,8	98.9	70.1	169
Göçmen İşçilerin Tümü İçerisindeki Oranı(%)	2.5	2.1	4.6	1.3	1.7	2	2.3	2.2	4.5	18.7	17.6	36.3	4.6	5.2	9.8

Kaynak: (ILO, 2021: 29)

<sup>3</sup> Uluslararası göçmen işçiler, “belirlenmiş referans dönemde, olağan ikamet ülkelerinin işgücünde istihdam edilmiş veya işsiz olarak yer alan, çalışma çağındaki göçmenler” olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 5’te gösterilen veriler açık bir şekilde günümüzde uluslararası arenada hem göçmen işçi nüfusunda yaşanan cinsiyete dayalı eşitsizliği hemde bu eşitsizliğin yerli işçiler içindeki payına açıklık getirmiştir. Dünya çapında göç olgusu genelde erkek göçmen bireyler üzerinde yoğunlaşmış ve erkek göçmen işçilerin sayısı kadın göçmen işçilerin sayısını aşan bir durum göstermektedir. Bu durum göç olgusunun erkek egomanyasında değerlendirilmesine sebep olurken kadın göçmenlerin işgücüne katılımında daha çok sorunla karşılaştığını da desteklemektedir. Bu durumun ülkelerin gelir düzeyleri ile alakalı olduğu verilerin düşük gelirli ülkelerde daha az, yüksek gelirli ülkelerde ise fazla olması ilede açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu bağlamda kadın ve erkek göçmen bireyler arasındaki eşitsizlik seviyesi ve ülkelerin gelişmişlik seviyeleri arasında doğrusal bir ilişki olduğu söylenebilir.

Kısacası tarihsel süreç içerisinde göç olgusu da toplumsal ve ekonomik değişimler gibi değişimler göstermiş ve birçok farklı sebeplere dayandırılarak çeşitli kuramsal yaklaşımlarda bulunulmuştur. Küreselleşme ve ulus-ötesi yaklaşımlarla dünya bir bütün olarak görülüp bir çok göç dalgası ile karşılaşılmış ve sonuçları doğrultusunda büyük değişimler gözlenmiştir. Ülkelerin gelişim göstermesi dünyadaki göç olgusunda kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği azaltmakla birlikte göçmen bireylerin işgücüne katılımında yaşadığı sorunları azaltarak ekonomik bir refahta sunmaktadır.

İki kıta (Asya ve Avrupa) arasında geçiş konumuna sahip Türkiye ise Kuzey Afrika ve Ortadoğu’dan Avrupa ülkelerine kaçak şekilde göç etme isteği taşıyanlar için önemli bir geçiş noktası olup aynı zamanda göçmenlerin yerleşme kararı aldığı bir ülkedir. Bir diğer ifade ile göçmen bireylerin bir kısmı Türkiye’yi geçiş yolu olarak görürken bir diğer kısmı “kaçak işçi” olarak çalışacağı hedef ülke olarak görmektedir. Bunun neticesinde 20. yüzyıl ortalarından başlayarak kendi vatandaşları yurt dışına göç ederken, başka ülke mensuplarının göç ettiği ülke vasfına geçmiştir (Taşkın, 2014: 184). Bu kapsamda ülkedeki gelişimler ve yeni oluşan işgücü dinamiklerinin pozitif etki yaratmış olduğu söylenebilir.

Tarihte coğrafi yeri açısından çok önemli bir etkiye sahip olan ülkemiz, tarihin her döneminde bir göçe ev sahipliği yapmıştır. Ekonomik arayış, geçiş köprüsü olarak görülme, iklim koşulları bakımından elverişlilik, çok kültürlülük gibi niteliklerle uluslararası göç için elverişli olan Türkiye, iç göçlere de şahitlik etmiştir. 1950’li dönemlerde köyden kente



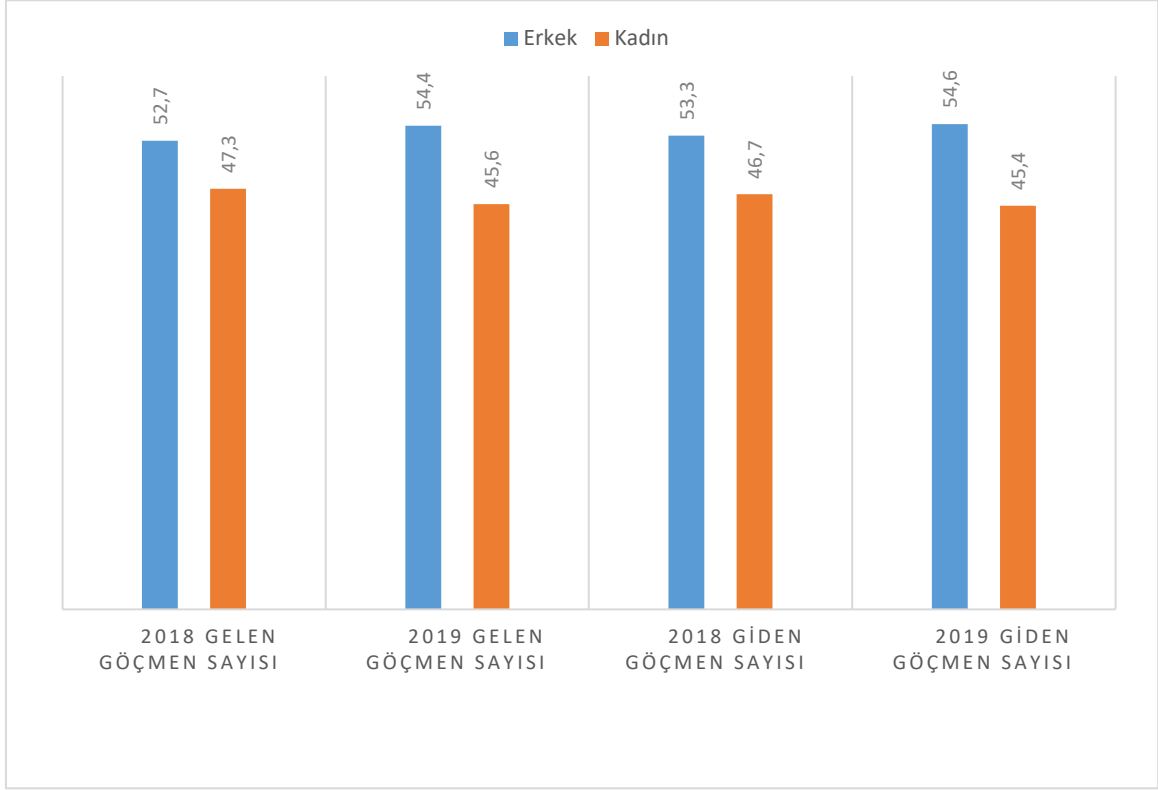
göçün arttığı izlenmiş ve ülke genelinde doğudan batıya gerçekleşen göç dalgası ülke içinde nüfusun eşitsiz dağılımında ve kültürel çeşitliliğinde önemli bir rol oynamıştır (Koçak & Terzi, 2012: 181-182).

Gelen göçmenler amaçlarına göre iki grupta sınıflandırılmıştır. Bunlardan ilki Romanya ve Moldova gibi Doğu Avrupa'da bulunan ülkelerden ve Rusya ve Ukrayna'dan işgücüne katılım isteği ile gelen yabancılarıdır. Örneğin, gelir seviyesi iyi olan aileler ev içi hizmetlerini gidermek üzere Moldovalı kadınları işe almaktadır. Buna ilave olarak gece kulübü ve bar gibi mekânlar da çalıştırılmak üzere Moldovalı ve Ukraynalı kadınlar işe alımlarda öncelik görmektedir. Bu göçmenler genelde vize sürelerinin dolması sebebiyle yasadışı olarak kalmaya devam edip yaşamlarını idame ettirmektedir. İkinci gruba bakıldığında ise farklı Asya ülkelerinden ve Orta Doğu ülkelerinden gelen ve Türkiye'yi Avrupa ülkelerine geçiş koridoru olarak gören göçmenlerdir. Hedefledikleri ülkeye gidene kadar ülkemizde kalan bu göçmenler ülkemizde ekonomik geçimlerini sağlayabilmek amacıyla yasadışı çalışmaktadırlar (İçduygu, 2004: 32).

Türkiye, 1980'li yıllardan sonra rağbet gören sığınma ülkesi olmuştur. 1979 senesinde İran Devrim'inin gerçekleşmesinin yansıması olarak ilk kitlesel göç eden mülteci grubu oluşmuştur. İran'dan kaçmak isteyen bu kafilenin ilk varış noktası sınır komşusu olan Türkiye olmuştur. İkinci büyük kabile olarak nitelenen 1988 ve 1991 tarihleri arasında yaklaşık 600 bin kişinin oluşturduğu Iraklı Kürt'ler den oluşmuştur. Kısaca 2000'li yıllara kadar gelen göçmen grupları Ortadoğu ülkelerine mensup vatandaşlardan oluşmaktadır (Kara & Korkut, 2010: 158-159).

2010'dan sonrasında Ortadoğu'da yaşanan ve seyyar satıcı olan Tunuslu bireyin güvenlik güçleri tarafından maruz kaldığı kötü muameleye karşılık kendisini ateşe vermesi ile başlayan Arap Baharı (Oğuzlu, 2011: 9) etkilerinin neticesinde Suriye'de yaşanan karışıklıklar yüz binlerce Suriye vatandaşının ölümüne ve vatanlarını terk etmelerine sebebiyet vermiştir. Güvenli ülke arayışına giren Suriyeliler coğrafi bir yakınlık olarak sınır komşuları olan Türkiye'ye sığınmışlardır (Düzkeya, 2016:37 Aktaran: Yılmaz N. , 2020: 18). Bu çerçevede yaklaşık 4 milyon Suriyeliyi ağırlayan Türkiye tarihsel dönemlerde en fazla sığınmacıya kapı açmıştır (UNHCR BM Mülteci Örgütü).

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de güvenlik arayışları, ekonomik krizler, bireysel faktörler neticesinde Türkiye’ye gerçekleştirilen bu göçler kadın ve çocuklar için daha zorlu süreçler içermektedir. Kadınlar maddi yaşam zorluklarının ve kriz ortamlarının yanı sıra toplumsal normlar tarafından oluşturulan psikolojik şiddet ve ötekileşmeden korunmak için daha fazla çaba sarf etmek zorunda kalmışlardır (Gönül, 2020: 80).



Grafik 2. 2018 ve 2019 yıllarında Türkiye’ye gelen ve giden göçmen sayısının cinsiyete göre dağılımı

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Göç-İstatistikleri-2019-33709>

(Erişim: 9/01/2022)

Grafik 2’ye göre diğer ülkelerden, Türkiye’ye göç eden bireylerin sayısı 2019 senesinde 677 bin 42 kişi olmuştur. Bu nüfusun %54,4’lük kısmını erkekler oluştururken %45,6’lık kısmını kadınlar oluşturmuştur. 2018 yılına göre diğer ülkelerden gelen toplam göçmen sayısında artış izlenmiştir bunun içinde erkek göçmenlerin sayısının daha fazla olduğu görülmüş fakat kadın göçmenlerin sayısında bir azalma izlenmiştir. Türkiye’den diğer ülkelere giden göçmen sayıları 2018 yılı ile kıyaslandığında artış göstermiş olsa da erkek giden göçmen sayısı kadınlara göre artmıştır. Buna göre Türkiye’ye gelen ve giden göçmen kadın sayısının erkek gelen ve giden göçmen sayısına göre az olması güvensizlik

sorununu çağrıştırırsa da ataerkil yapılanmanın devam ettiğini gösterir niteliktedir (TUİK, 2020)

Doğu-batı yönünde bir göç dalgasına ev sahipliği yapan Türkiye yerleşme amacı taşıyan göçmenler tarafından değil transit ülke olarak gören göçmenler tarafından zarar görmektedir. Bunun sebebi kaçak işçi olarak çalışıp ekonomiyi etkilerken toplumsal yapıda değişimlere sebep vermesinden kaynaklanmaktadır. Bu çok çeşitli göç yapılarının düzenlenmesi için birçok kurumsal ve akademik çalışma yapılsa da işler bir yapı oluşturulması zor bir durumdur (İçduygu, 2004: 34)

Özetlenecek olursa Türkiye; “Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi’nin” 2006’da yayınladığı rapora göre hedef ülke olarak görülen ilk 10 ülke içinde yer almaktadır. İnsan ticaretin yaygınlığına göre sınıflandırıldığı bu raporda, kaynak ülke olarak orta derecede; transit olarak yüksek derece de değerlendirilmektedir (UNODC, 2006: 18-20).

### **3.6. Göçün Bireysel ve Toplumsal Etkileri**

Göç olgusu geniş kapsamı sonucunda birçok alandan etkilenirken birçok alanı da etkilemektedir. Göç eden bireyin yaşamı ve psikolojisi de derinden etkilenmektedir. Öte yandan, varış ülkesindeki topluma, ekonomiye ve düşünce yapılarına bile etkiye bulunmaktadır.

Göçün toplumsal alanda etkilerine baktığımızda göçün sadece bir yer değiştirme hareketi olmadığı; ekonomik, kültürel ve hatta siyasal boyutlarıyla toplumu etkilediği söylenebilir (Tümtaş & Ergun, 2016: 1352). Bu çerçevede göçmen bireyler bedensel bir yer değiştirmenin değil geldikleri ülkedeki kültürel mirasında yer değişimini gerçekleştirirler. Göçün iletişimsel ve sosyal etkileri bu kısımda oluşmakta ve kültürler arası alışveriş doğmaktadır. Bu doğuş davranış örüntüleri arasındaki farkı çoğaltarak kültürel çeşitlilik oluşturmaktadır (Doğan, 2012: 2002). İki örüntü arasındaki farkın çokluğu benimseme sürelerinin uzunluğunu belirlemektedir.

Kültürel etkileşimin oluşumunun göçler yoluyla başladığı söylenebilmektedir. Toplumsal gelişimin ve değişimlerin en önemli yapı taşı olan göçler, fiziksel dini, kültürel farklılıkları olan toplumları bir araya getirip bir arada yaşamalarına olanak sunan olgulardır (Karpat, 2013: 9). Göç eden bireylerin zorunlumu yoksa gönüllü olarak göç ettiği de bu durumda önemli bir etken olarak görülmektedir. Zorunluluğun doğurduğu problemler gönüllü olan göç hareketleri sonucu oluşan problemlerden daha zor düzeydedir. Bu durumun en göze çarpan sonucu ayrışma ve ötekileşmedir (Tümtaş & Ergun, 2016: 1353). Kısa bir örnekle bir bebeğin yabancı birine alışmasının, bebeğin kendisine bağlı olması ve karşıdaki bireyin verdiği ılıman yaklaşımın oluşturduğu bağ gibi, varış toplumunun savunmaya veya benimseme algısı ile göçmen bireylerin adaptasyonu arasındaki bağ ilişkilendirilebilir ve bu durum bireysel dinamiklere bağlı olduğu için çözümlenmesi çok güçtür.

Göçün ekonomik etkileri incelendiğinde ise göçmenlerin yaşadıkları ülkeden yaptıkları döviz getirisi, yerleşik halk için bir takım kamu malları dönüşü olarak getiri sağlamaktadır (Chimhowu vd. 2005:95). Fakat göç veren ülke açısından cazip hale gelen bu durum göç alan ülkede, konut, yol, okul vb. sosyal yapılar devlet için bir maliyet oluşturmaktadır. Bir diğer ekonomik etki ise yaşanan bu yer değiştirme hareketliliği göç alan ülke arasında emek piyasasında değişimler ortaya çıkarmaktadır. Göçmen bireyler varış ülkesinde nüfusu arttırırken, geçim sağlayabilmek için düşük ücrette uzun süreler çalışmakta ve bu durum ülkenin yerli vatandaşının işveren tarafından tercih edilmeyip işsiz kalmasına sebep olabilmektedir (Muus, 2003: 5).

Yıldız (2017: 1883)'e göre bu durum devletler üzerinde maliyetler açısından olumsuz etkiler ve ek masraflar yaratmaktadır. Buna ek olarak göç eden bireylerin eğitim ve nitelik seviyelerinin iyi olmaması, ek maliyet oluşturarak ve kamu harcaması yaratarak devlet bütçesinde borçlanmalar doğurabilmektedir. Burada göçmen bireylerin ekonomiye pozitif etkileri olduğu kadar negatif etkilerinin de olduğu söylenebilmektedir.

Göç, göçmen bireylerin ve sosyal etkileşim alanında oldukları kişilerin psikolojik değişim ve güçlükleri de meydana getirmektedir. Bu değişim ve zorlanma bütün göçmen bireyleri belirli olguda etkilese de zayıf halka olan kadın, genç ve çocukların buldukları konum düşünüldüğünde öncelik verilmesi gereken gruplar olarak ele alınmalıdır (UNFPA, 2014).

Göç eden birey yardım isteyeceği kurum ve bireyleri geride bırakıp varış ülkesine geldiği için güvensizlik duygusuna bürünmektedir. Yaşanan yer değiştirme hareketliliği ile insanın ruhsal sağlığının düzenli olarak işleyebilmesi için üç temel ihtiyaç vardır. Bunlar; tanınma, güvenlik ve de uyarılmadır. Göç'ün psikolojik boyutunun hasarı zorunlu ve gönüllü göç ile değişebilmekte ve zorunlu göç daha çok psikolojik hasara yol açabilmektedir (Gün, 2013: 9).

Bu hususta göçmen kadın, genç ve çocukların derin etkilenmesi sadece göç eden bireyler için değil aynı zamanda göç eden ülkedeki yaşayan kişiler için de önemli bir etki alanıdır. Yerli toplumun ahlaki değerleri ile göçmen bireylerin ahlaki değerlerinin uyuşması bu durumu etkileyen önemli bir unsurdur.

### **3.7. Kadın Göçü: Göçün Kadınlaşması**

1970'li yılların ardından kadınların siyasi ve ekonomik özgürlüklerindeki artış kadınların iş gücü yaşamlarını temelden dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Cinsiyet rollerinde de yaşanan değişimlerin etkisi hissedilmiş ve geçmişten aktarılan kalıp yargılar üzerinde kırılmalar yaşanmıştır. Yaşanan değişimler sonucu göç olgusunda kadınlaşma gerçekleşmiştir. Küreselleşmenin etkisini barındıran bu dönüşüm kadınlara biçilen rollerde azalma yerine işgücüne katılmaları ile sorumluluklarını arttırmış ve göç etme sürecinde tetikleyici bir etki yaratmıştır (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009: 13-14).

Sharpe (2011: 1) kadın göçündeki artışa vurgu yapmaktadır. Sosyal ağların genişlemesi buna zemin hazırlarken, ekonomik sebepler göç hareketinin gerçekleşmesinde etken konuma getirirken aile ve geçim stratejileri öne çıkmaktadır. Bu hususta kadın ve erkek bireylerin göç eğilimleri farklılık göstermektedir. Bu farklılık göç rotalarının cinsiyete göre değişimini vurgulamaktadır Kadınların yakın ilişkiler kurduğu hemşerilik bağlarına güvenerek yer değiştirme hareketliliğinde bulunduğu da göz ardı edilmemelidir. (Harzig, 2003: 23-25). Nitekim bunun yanında hedef ülkedeki işgücünde yapısal dinamiklerin şekli ve cinsiyet ayrıştırmalarının görünümü göçmen kadınların karar verirken önemli etkileyicileri olarak düşünülmektedir.

Castles ve Miller (2008: 24) ise, kadın göçmenlerin göç şekillerinin görünümü üzerinde önemli etkileri olduğunu söylemektedirler. Tarihi akış içerisinde ekonomik geçim kaynağı arayışı, ataerkil yapılanma doğrultusunda erkek göçmenlere atfedilirken küreselleşme ve toplumsal dönüşümler ile ev geçimi sağlama konusunda kadınların da görünürlüğü artmıştır. 1980'ler öncesi kadın göçmen bireyler aile kurma amacı doğrultusunda göç süreçlerine katılırken değişen yapılar neticesinde emek göçünde kadınlarında arttığı söylenebilmektedir. Bu bağlamda çağdaş göçler içerisinde kadın göçmenlerin görünürlüğü belirginleşmiştir.

Kadınların göç sebepleri analiz edildiğinde en yaygın sebep olarak ekonomik arayışlar kendini göstermektedir. Kadınların geçim süreçleri içerisinde karşılaştığı yoksulluk, işsizlik, borçlanma veya çeşitli ekonomik darboğazlar onları kaçınılmaz göç süreci ile tanıştırmaktadır. Ek olarak kadınlar toplumsal cinsiyet bağlamında ayrımcılığa ve ötekileşmeye maruz kalarak; ücret eşitsizliği, sağlık ve eğitim olanaklarına erişim yetersizliği ile yüzleşmektedirler. Bunlara ek olarak toplumsal yapıdaki kadına biçilen rollerde ev içi sorumluluk ve kadınların çocuk bakımı gibi sorumlulukları fazladan bir külfet oluşturmaktadır (Buz, 2004: 40).

Cinsiyet kapsamında kadınların göç sebepleri erkekler ile benzer olarak ekonomik olmanın yanı sıra toplumsal etmenlerde göç sürecine katılımlarında önemli rol oynamaktadır. Erkeklerle kıyasla kadınlar daha fazla toplumsal baskı ve engellere maruz kalmaktadırlar. Başlı başına sebep olarak kadın olmaları, daha fazla güvenlik sorunlarını oluşturabilmektedir. Örneğin; kadınların evlilik hayatlarında karşılaştığı problemler, zayıf oldukları düşüncesiyle uygulanan fiziki ve psikolojik şiddet ve boşanma süreçlerinde karşılaştıkları çeşitli problemler göç etme kararlarını keskinleştirmektedir (Arabacı vd., 2016: 133-134).

Yer değiştirme hareketliliğinde bulunan kadınlar hedef ülkelerini ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bağlı kalarak seçmektedir. Daha çok gelişmiş ülkeleri tercih eden kadınlar, gelişmişlik düzeyi arttıkça daha iyi aile kurma imkânı, daha iyi eğitim ve istihdam olanaklarının bulunması ve bu çerçevede özgürlüğe kavuşmanın daha kolay olması kıstaslarını değerlendirmektedir. Erkeklerle nispeten kadınlar daha çok toplumsal hiyerarşinin az olduğu yerleri seçmekte ve ona göre bir rota oluşturmaktadır. İş imkânlarının

ve kadın mesleği gibi görülen öğretmenlik ve hemşirelik gibi meslek imkanlarının fazla olduğu yerlerde kadın göçmen sayılarının fazla olduğu belirlenmiştir (Pfeiffer vd., 2008: 12-15). Bu kapsamda konfor alanına kolay ulaşım olan bölgelerde bireysel kadın göçünün daha fazla olduğu söylenebilmektedir.

Gelişmiş ülkelerde ise ekonomik sebepli göçlerde kadın göçmenlerin evli veyahut bekar olmaları arasında da davranış farklılıkları izlenmiştir. Bekâr ve bireysel olarak göç eden kadınlar; eğitim, kariyer ve iş piyasasında ilerlemeler gösterirken, evli göçmen kadınlar ev içi görülmeyen emekleri ile doğru orantılı olarak eşlerinin iş durumlarına göre hayatlarını sürdürmektedirler (Jacobsen & Levin, 2000: 292-293).

Türkiye'deki iç göç kıstasında konu mercek altına alındığında bir diğer karşılaşılan durum, kadın bireylerin kır yaşamı yerine kentte yaşamayı daha çok tercih etmesidir. Bunun sebebi olarak kadınların kentte kendilerini daha özgür hissetmeleri ve kendi kararları çerçevesinde yaşayabilmeleridir. Kır yaşamında nüfus sayısının azlığı ve ahlaki normların gerçeklikten daha görünür halde olması davranış kalıplarının özgür alan bırakılmadan toplum isteklerine göre şekillenmesine temel oluşturmaktadır (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009: 16). Bu bağlamda kadınların bu toplumsal baskıların yaşamlarına yön vermesinden kaçtıkları söylenebilmektedir.

Kadın göçmenler, erkeklerin ev içinde yardımda bulunmadığı ve neo- liberal sistemin kamusal destek sunmadığı koşullarda maddi olanağı iyi aileler tarafından ev içi çalışma konusunda kilit konumdadırlar. Yabancı göçmen kadınların çoğunlukla tercih ettikleri ve edildikleri ev içi hizmet sektörünün yanı sıra bedenlerini satarak gelir elde ettikleri -fuhuş- sektörde de yer aldıkları görülmektedir. Bunun temelinde ev içi hizmet ve fuhuş sektörlerinin küresel düzeyde talebi olması ve belirli bir nitelik gerektirmemesidir. Türkiye'de de kadın göçmenlerin çoğunlukla geçim sağladıkları alanlar; ev içi hizmet, çocuk veya yaşlı bakımı, bavul ticareti olarak sayılabilir. Bu alanların çoğunluğu cinsiyetçi bir iş bölümüne vurgu yapmaktadır (İçduygu, 2004: 43). Etki alanı olarak da kayıtdışı çalışan göçmen kadın sayısını arttırmaktadır.

### 3.8. Toplumsal Cinsiyet ve Göçmen Kadın

Çalışmanın ilk bölümünde yer alan toplumsal cinsiyet kısmında açıklanan dinamikler göç olgusu ışığında ele alındığında toplumsal değerlerin kadınlar üzerinde yarattığı baskı daha derin boyutlu bir görünüm sergilemektedir. Özellikle 1980'ler ve 1990'lar sonrası Avrupa ülkelerinde gerçekleşen demografik değişimler ile göçün kadınlaşması ve bu durumun boyutları daha da belirginleşmektedir. Günümüze yaklaştıkça Avrupa ülkelerinin nüfusunun yaşlanması ve kadınların yaşlı bakımı konusunda ehil olması da göçmenler arasında kadın sayısının artmasına sebep olmuştur (Toksöz, 2020: 17).

Göçmen kadınların işgücü emeği ve ev içinde görülmeyen emekleri bir arada yürüttüğünü söylemekte yerinde olacaktır. Kadınlar doğal bir olgu gibi görünse de toplumsal etkiler ile özel alanlara hapsedilmektedir. Dünya'nın hemen hemen her yerinde kadına atfedilen rol, ailesinin ve evinin hizmetinden sorumlu olan "ev hanımı" rolüdür. Kadının en önemli görevi, ev içindeki işleri yerine getirmek ve erkeğine uygun koşulları yaratmak olarak dayatılmıştır. Bunun karşılığında kadının ücretsiz çalışan ve emeğin görülmemesi ortaya çıkmaktadır (Tura Demiryontan & Acar Savran, 2008: 10-11). Bu biçilen roller kadınlara çok fazla dayatılmış ve bilinçlerine işlenmiştir ki göçmen kadınlar varış ülkesinde de bu rolleri çoğunlukla devam ettirmiştir. Ev içi hizmet ve niteliksiz işlerde çalışan kadınlara Üçüncü Dünya'dan Birinci Dünya'ya dönen zaman yolcuları demek yerinde olacaktır. Body ve Grieco (2003: 4-6) göç sürecini toplumsal cinsiyet perspektifinden üç aşamaya ayırarak incelemiştir. Bunlar:

1. Göç öncesi aşama: Kadınların göç kararı makro ve mikro birçok farklı faktörden etkilenmektedir. Bunlar; a) toplumsal cinsiyet ve hiyerarşi, b) kadının toplumsal statüsü ve rolleri c) kaynak ülkenin karakteristik yapısı gibi ele alınabilir.
2. Toplumsal cinsiyet ve göç süreci: Göç alan ülkedeki göç politikaları ve düzenlemeleri kadın ve erkek göçmenleri aynı düzeyde etkilememektedir. Birçok ülkenin göç düzenlemeleri kadın için "bağımlı" bir durum oluştururken erkek için iş gücü piyasasına katılan "bağımsız" bir görünüm sergiler. Buna ek olarak göçmen kadınların çalışma ve oturma izini alıp alamama durumları göçmen kadınların toplumsal cinsiyet rollerini belirler.



3. Toplumsal cinsiyet ve göç sonrası süreç: Göç edilen ülkeye uyumlaşmaya çalışan göçmen kadın ve erkek bireyler için üç önemli etmen vardır. Bunlar; göçmen bireylerin ülkeye giriş şekli ile bağlantılı oturma ve çalışma izinlerinin alınıp alınmadığı, işgücü piyasasına nasıl girdikleri ve göç olgusunun kadın ve erkek rollerine nasıl etki ettiği. Bu üç aşamada toplumsal cinsiyetin göç aşamasına etkisini detaylandıran Body ve Grieco bu olguların birbirine ve sosyal yapılarla bağlantılı olduğuna açıklık getirmiştir.

Kanaiaupuni (2000)'in görüşü olan “Göç derin bir cinsiyetçi süreç ve birçok ülkede erkek göçünün geleneksel açıklamaları, göçmen kadınlara uygulanmaz” düşüncesi yukarıdaki aşamaları destekler niteliktedir. Bu bağlamda cinsiyet açısından değerlendirilmeyen göç olgusu yeterli politika reçeteleri oluşturulmamasına sebebiyet verebilir (Pfeiffer vd.,2008: 13). Bu çerçevede kadınlara karşı olan zulüm söz konusu olduğunda 1995 yılına kadar kadının sığınma statüsü alabilmesi mümkün değildi. 4-15 Eylül 1995 tarihinde “Birleşmiş Milletler Pekin Deklarasyonu” tarafından gerçekleştirilen “Dördüncü Dünya Kadın Konferansında” kadınların sığınma talepleri içerisinde “cinsiyete dayalı kötü muamele” ifadesi geçerli sayılmaya karar verilmiştir. Kadınların korunması ve cinsiyet temelli ayrıma bağlı dayatmaların zulüm olarak görülüp ilk iltica sebebi sayan ilk ülke Kanada olmuştur (Saraydın, 2007: 65 Akt: Taştan, 2020: 41).

Özetle, uluslararası düzeyde göçmen kadınların göç perspektifinde yaşadığı sorunların yanında toplumsal cinsiyet temelli yaşanan sorunlarında var olduğu bir gerçektir. Ancak yaşadıkları ülkede ve varış ülkesinde eğitim olanaklarına ulaşımında sorun yaşayan kadınların çoğu günümüzde halen haklarından haberdar değildir ve bu durum hayatlarındaki sorunların boyutunu derinleştirmektedir. Bilgiye erişimi kolay olmayan göçmen kadınlar varış ülkesinde finansal sömürüye maruz kalmaktadır. Bu noktada göç olgusu kadın bireylere kendi ülkelerindeki ataerkil yapının baskısından kurtulmayı sunarken bazı çeşitli sorunlar ile karşı karşıya bırakmaktadır (Ulutaş & Kalfa, 2009: 15).

Göç edilen yerde “Göçün Kadınlaşması” başlığında değinildiği üzere ev içi hizmet ve fuhuş sektöründe göçmen kadınların çalışması ülkelerinde uzmanlık alanları bulunan kadınlar için beyin israfına sebebiyet vermektedir (Kofman vd., 2000: 14). Bu noktada toplumsal cinsiyet normları ile çevrelenen göçmen kadınlar varış ülkesinde de işgücü

piyahasında cinsiyetçi ötekileşmelere maruz kalmaktadır. Bu kapsamda cinsiyet bağlamında göç çalışmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

### **3.9. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Göçmen Kadınların İşgücü Piyahasındaki Yeri Üzerine Yapılan Çalışmalar**

Toplumsal cinsiyet konusunun göç alanı ile bağdaştırılarak araştırılması göç konusuna görece daha yeni bir konudur (Akis, 2012: 379; Karakılıç vd. 2019; Kaşka, 2020: 24). Dünya çapında toplumsal cinsiyet konusunun görünürlüğünün başlaması yeni bir tarihe dayandığı gibi Türkiye’de de göç çalışmasında kadının odak alınması yeni bir durumdur. Örneğin 1990’lı yıllarda göç olgusunun artışı ve Sovyet devletlerinden gelen göçmen kadın sayısında yaşanan artışla birlikte bu konu üzerine çalışmalarda bir artış yaşanmıştır. Uluslararası literatürde olduğu gibi, Türkiye’de de toplumsal cinsiyet açısından göç çalışmalarında ilk olarak kadın göçmenlerin deneyimlerini odağa alan çalışmalar ortaya çıktığı görülmektedir (Yükseker, 2003; Erder ve Kaşka, 2003: 13; Akalın, 2007: 208; Buz, 2009: 41; Toksöz ve Ulutaş, 2012; Coşkun, 2014: 191).

Göçmen kadınlar üzerine yapılan çalışmalarda, göçmen kadınların mağduriyeti toplumsal ilişkiler bağlamında incelenirken ekonomik bağlamdaki sorunları ve işgücü piyasasına girişte yaşanan sorunlarını ele alan çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. Literatürde yer alan birçok çalışma toplumsal cinsiyet normlarının kadın hayatındaki zorlukların belirginleşmesine yol açtığını söylemiştir ancak bu durum sadece göç süreci için değil tüm süreçleri kapsamaktadır. Göç süreci özelinde ise yakın dönemde görünür olan kadınların sorunları işgücünde ve toplumsal yaşamda karşılaştığı taciz ve dışlamalar en önemli sorunlarını oluşturmaktadır.

Dilara Şeker ve Gülten Uçan (2016: 200-214) “Göç Sürecinde Kadın” isimli çalışmasında göç sürecinin neticesinde kadın figürü erkeğin aldığı kararlara uyan ve bu kararların sonuçlarına katlanmak zorunda kalan bir bakışla incelenmiştir. Bu çalışmasında buna vurgu yaparak toplumsal cinsiyet yaklaşımı ile kadının göç deneyiminde yaşadığı mağduriyetleri ve dünyanın dönüşüm göstermesiyle göç olgusunda kadının görünümünün yeni şeklini ele almıştır. Kadının göç sürecinde toplumsal cinsiyet normları altında yaşadığı güçlükler ve göç sürecinin başlı başına yarattığı sorunları ele alarak bu sorunların giderilmesi

amacıyla göç olgusunda kadının sorununu pekiştiren cinsiyetçi yaklaşıma açıklık getirmeye çalışmıştır.

Saniye Dedeoğlu ve Ç. Ekiz Gökmen (2020: 18-38) ise “Göç Teorileri, Göçmen Emeği ve Entegrasyon: Kadınların Yeri” isimli çalışmalarında teoriler ışığında ve gerekli kavramları açıklayarak göçmenlerin emek piyasasına katılım ve uyumlaşma sürecini açıklayarak kadının bu alandaki yerine açıklık getirmektedir. Genel kıstasta bu çalışma göçmen kadınların aile üyelerinden biri ile göç sürecine katıldığını veyahut bir erkek figürü altında göç ettiklerine vurgu yaparak göçmen kadınların görünmezliğinin altını çizmiştir. Son yıllarda yaşanan gelişmeler sonucunda göç süreçlerindeki ve işgücü piyasalarındaki değişimler ile göçmen kadınların göç olgusunun ve kültürel aktarımın devamını sağlayan özneler olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda kadın olmanın ve göçmen olmanın yüklediği roller ve mağduriyetlere açıklık getirilmiştir.

Emel Coşkun (2016: 91-102)’un çalışması olan “Türkiye'nin göç rejiminde toplumsal cinsiyet faktörü: Ugandalı göçmen kadınlar örneği” göç konusunda yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet yönüyle bakış açısının önemine vurgu yapmaktadır. Ugandalı göçmen kadınlar kıstasında örneklem gurubunu ele alan bu çalışma toplumsal cinsiyete özgü baskılar ile karşı karşıya kalarak göçmenliğin yarattığı zorluğu pekiştirici bir durumda olduklarına açıklık getirmiştir. Dünyanın gittikçe daha küresel bir hal alması bu göç hareketliliklerindeki artışı sağlarken aynı zamanda bu konunun göz ardı edilemez olduğuna da vurgu yapmaktadır.

Şafak Kaypak (2017: 1596-1614)’ın “Göçün Kadınlaşması: Göç Olgusuna Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakmak” isimli çalışmasında ise toplumsal cinsiyet açısından göçteki kadınlaşmayı analiz etmiştir. 1980’li yıllardan sonra yaşanan sosyal ve ekonomik değişimler, kadınların daha çok işgücüne katılması gibi durumlar bakım hizmetlerine olan talebi arttırmıştır. Bu sebeple gerçekleşen göçlerin yanında kadın ticareti gibi olayların oluşması göç olgusunun toplumsal cinsiyet yönüne işaret etmektedir. Toplumlar içerisinde benzer görüşler taşıyan kadın ve erkek rolleri bu kalıp çerçevesinde incelenmiştir. Kadınların sahip olduğu hakları bilmeleri ve istediklerini talep edebilmeleri hususunda bu çalışma yapılmıştır.

Aşkın Taştan (2020: 5-15)'in "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Uluslararası Göç ve Kadın -Kırıkkale İli Örneği-" isimli tez çalışması toplumsal düzen içerisinde ataerkil yapıların zemin oluşturduğu ve kalıplaşmış toplumsal cinsiyet yargılarımızın temelini açıklayıp göç olgusu ile bağdaştırarak kadının; göçmenlik, yabancılık, kimsesizlik ve kadın olmanın mağduriyet ile harmanlanışını analiz etmiştir. Kırıkkale'de bulunan 42 göç gerçekleştirmiş kadın ile yarı yapılandırılmış görüşme yaparak kadınların yaşadığı sorunlara çözüm önerileri sunmuştur. Bu kadınların çoğunun toplumsal sorunlar başta olmak ve entegrasyon sorunu yaşamının yanında fiziksel ve psikolojik olarak yıpranma yaşadıkları, araştırma bulguları neticesinde gözler önüne serilmiştir.

Kristen Biehl ve Didem Danış (2020: 8-18)'in derlediği "Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları" kitabında Uluslararası arenada toplumsal cinsiyet çerçevesi ile göç olgusuna bakışın yeniliğine vurgu yaparak bu alanda makaleleri olan çalışmaları tek bir çatı altında toplamıştır. Göç olgusunun zorluğu ve birçok alan ile etkileşim içinde olması bu alandaki çalışmaların seçilmesi ve kadın öznesi üzerinden yapılan çalışmaların toplanması açısından önem teşkil etmektedir. Başka ülkelerden Türkiye'ye gelen kadınlar ve bu kapsamda ülke içi hareketlilikte bulunan kapsam ve dinamikler kitabın kısıtlılığını oluşturulmuştur. Toplumsal dinamikler ışığında değerlendirilen bu çalışmaların ortak özelliği toplumsal cinsiyetin göç olgusunda yarattığı engellerdir ve diğer çalışmalar ile ortak payda da toplumsal cinsiyetin pekiştirdiği göçmenlik olgusunun mağduriyet boyutları ele alınmıştır.

Karakılıç ve diğerleri, (2019: 1-53) "Resilience, Work and Gender in the (Turkish) Migratory Context Literature Review" isimli çalışmaları göç olgusunu toplumsal cinsiyet bağlamlarında emek, işgücü, yoksulluk ile bağdaştırarak açıklık getirmeye çalışmıştır. Suriye savaşı ardından gelen Suriyeliler içinde kadın ve çocuk sayısının fazla olmasını örnek kistasına alan bu çalışma, dezavantajlı olarak gördüğü bu gurubun göçmenlik süreci uzadıkça koruma gurubunun hassaslaştığını belirtmiştir. Bu tür uzun süre yerinden edilmiş kişiler temel haklardan yararlanma hususunda da kısıtlı kaldıklarını belirtmiş ve bu durumda işgücü piyasasında da bir eşitsizlik ve ayrımcılık yarattığını söylemiştir. Kadın olmanın ırkçılık gibi bir ayrım görülerek ötekileşmeye sebep olması ve göç hususunda bu durum üzerine analizlerin yakın geçmişe dayandığını belirten çalışma: göçmen kadınların mağduriyetlerinin giderilmesi, kadın erkek eşitliğinin oluşması, işgücü piyasasına girişte

eşitliğin sağlanması yönüne vurgu yapmıştır. Sözü edilen bu çalışma diğer çalışmalar ile ortak payda da kadının göç sürecinde ve işgücü piyasasına girişte görünürlüğüne değinmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri ve göç arasındaki bağıntı ataerkil yapıdan beslenen ve iki kök salmış konunun birbirine sarmal olarak bugüne taşındığı göç alanına nispeten yeni durumda olan bakış açısı çalışmalarda genel olarak kadının dezavantajlı oluşuna vurgu yapmıştır. Cinsiyetçi iş bölümü yaklaşımı kadının göçmen statüsüyle birlikte pekiştirilmiş çok boyutlu sorunlara yol açmaktadır. Bunlar kadınların yoksullaşması, kağıtsız göçmen kadınların artışı, bavul ticaretinin yaygınlaşması olarak sıralanabilir. Bunun yanında göçmen bakış açısıyla göçmenlerde korku ve çekincenin kulaktan dolma düşüncelerle entegre oluşu güçleşmektedir.

Toplumda yaşayan her bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için bir geçim kaynağına ihtiyacı vardır. En bilinen gelir elde etme yolu herhangi bir çalışma sahasında üretime katılmak veya hizmet sunmaktır. Geliri sağlayamayan bireyler yoksulluk olgusu ile karşı karşıya kalmaktadır. Toplumsal cinsiyet bağlamında dezavantajlı görülen kadınlar erkeklerden daha fazla bu sorun ile mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum kadın yoksulluğu kavramını ortaya çıkarmıştır. Kadın yoksulluğunun kaynağı, kadınların işgücü piyasalarında karşılaştıkları ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet normları ile ilişkilendirilmektedir. Buna ilave olarak işgücü piyasasına katılmış olan kadınların evlilik, annelik ve ev işleri gibi sorumluluklarının varlığı da kadınların yoksullaşmasında önemli bir etken olarak düşünülmektedir (Şengür, 2021: 17-20).

Kadınların iş gücü piyasasına katıldıklarında karşılaştıkları problemlerin sıklığına göre en çok iktisadi ve sosyal alanda sorunlar yaşadıkları söylenebilmektedir. Ekonomik kapsamda sorun olarak görülen eşit ücretlendirme kadınlar erkekler ile kıyaslandığında daha çok göze çarpan bir hal almaktadır (Erkek & Karagöz, 2009: 15). Kadınların daha düşük işlerde çalıştırılıp daha az ücret almaları cinsiyete bağlı önemli bir ekonomik eşitsizliktir.

2017 verilerine bakıldığında; dünyada 258 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır. Bu sayı dünyadaki toplam nüfusun % 3,4'ünü oluşturmaktadır. Bu göçmenlerden 6163 kişisi göç sırasında hayatlarını kaybetmiş ya da kaybolmuşlardır. 2017 boyunca 68.5 milyon göçmen zulüm, çatışma, şiddet, “insan hakları ihlalleri” veya başka sebeplerle zorla yerinden edilmiştir. 258 milyon uluslararası göçmen nüfusunun yüzde 48,8'i kadınlardan, yüzde 14'ü çocuklardan oluşmaktadır (Uluslararası Çalışma Örgütü 2018). Buradan kadın göçmen sayısındaki çokluğun kayıtdışı ekonomiyi ve ülkelerin sosyal düzenlemelerine etkili olduğu söylenebilir. Göçmen kadınlar için bu konuda gerekli düzenlemelerin gerekliliğini sayılar desteklemektedir.

Göç süreci ile ilgi ve göçmen statüsünde olacakları ülkenin göçmen politikaları hakkında gerekli bilgileri bilmemeleri kadınları, düzensiz göçmen konumuna düşürmenin yanında taciz ve sömürüye ek olarak kayıtdışı çalıştırılmalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte erkek göçmenlere kıyasla kadın göçmenlerin tercih edilmemeleri kadınları eğlence sektörüne taşımaktadır. Kadın göçmenlerin kayıtdışılığı onları hem ekonomik hem psikolojik olarak daha derinden etkilemektedir. İşgücünde bu durum göç alan ülkenin ekonomisini de negatif yönlü olarak etkilemektedir. Kayıtdışı çalışma toplumsal cinsiyet normlarının etkisi altında daha derinleşmiş sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Taştan, 2020: 143).

Özbey (2017: 117-118)'in yapmış olduğu “Göç, Çalışma Hayatı ve Toplumsal Cinsiyet: Karşılaştırmalı Perspektiften Hopa’da Yerli ve Kayıtdışı Kadın İşgücü” çalışmasında sosyolojik farklılaşmayı beş kategoriye ayırmıştır. Bu kategoriler, çalışma şartlarına, kazanılan ücret miktarına, vasıflarına ve iş kollarına göre farklılık göstermektedir. İlki; yerli kadın işçiler ile kıyaslayınca göçmen kadın işçiler, ağır çalışma şartları altında çalışmaktadırlar. İkincisi; zorlu çalışma şartlarında çalışma konusunda kayıtdışı çalışan göçmen kadınlar yerli çalışan kadınlara nazaran daha çalışkandırlar. Üçüncüsü; kayıtdışı olarak çalışan göçmen kadın işçiler, kendi ülkelerindeki aldıkları ücretlerden daha yüksek ücret alsa da Türkiye şartlarında düşük ücretler almaktadırlar. Dördüncüsü; yerli kadınlara kıyasla daha yüksek nitelikler taşıyan kayıtdışı göçmen kadın işçiler emeklerinin karşılığını alamamaktadırlar. Beşincisi; kayıtdışı çalışan göçmen kadın işçiler Türkiye’de genellikle bulaşıkçılık, pazarcılık seks işçiliği gibi işlerde çalışmaktadırlar. Bu hususta göçmen kadınlar ülkenin kayıtdışı oranını arttırırken bu durumdan kaynaklı büyük sorunlar

yaşamakta ve yerlilerle eşit haklara sahip olamamaktadırlar. Göç olgusunun günden güne arttığı ve önemli sayılara ulaştığı göz önüne alınınca konunun önemi gözler önüne serilmektedir.

Literatürde göçmen kadınlar üzerine yapılan çalışmalara ve göçmen kadın sayılarına bakıldığında kayıtdışılığın işgücü piyasası içindeki etkilerine değinilmiştir. Kayıtdışı ekonomi devletler için bir vergi külfeti oluşturmakla birlikte bireyler için can güvenliği, ekonomik ve sağlık ihtiyaçlarına kadar birçok alanda olumsuz etkiler taşımaktadır. İşgücündeki kayıtdışılık erkeklere nazaran kadınlar için daha alt sektörlerde yaşamı idame ettirmeye çalışmalarına sebep olmakla birlikte vasıflı göçmen kadın işçilerin eğitimlerini kullanamamalarına sebep olmaktadır. Bu durum kadın göçmen işçilerde işgücüne katılma alanında ve sosyal hayattaki güven arayışlarında yarattığı boşlukların toplumsal cinsiyetle pekiştirildiğini gözler önüne sermektedir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde göçün kadınlaşmasının 1980'li yıllardaki sosyo-ekonomik dönüşümler ile arttığı ve bu sayının gidecek artacağına vurgu yapmaktadır. Kadın hemen hemen her toplumda mağduriyete açık bir statü taşımıştır ve bu durum kadının göç olgusunda da yabancı olmanın getirdiği meşakkatli durumlarla birleşince yaşanan sorunların ortaya konması ve çözüm yolları geliştirilmesi gerekli hale gelmiştir. Problem boyutu literatürde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bu bağlamda nitel araştırma yöntemi ile görüşülen göçmen kadınların bakış açılarını derinlemesine analiz ederek sorunlarına çözüm bulmak ve topluma faydalı bireyler haline dönüştürmek için çeşitli öneriler sunulacaktır.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULARI

Kuşaklar arasındaki kültür aktarımı ve insanlığın yıllardır birikiminin değişen etkisini taşıyan ataerkil yapılanma ile derinden bağlantılı toplumsal cinsiyet konusu ikinci bölümde kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır. İnsanlığın varoluşundan bugüne kadar varlığını sürdüren ve yenilik kapılarını açan göç olgusu ise araştırmanın üçüncü bölümünde ele alınarak toplumsal cinsiyet ile arasındaki bağıntıya açıklık getirilmiştir. Tez çalışmasının dördüncü bölümü olan bu kısımda ise araştırmanın yönteminin sınırlıkları ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Elde edilen veriler Çanakkale ili sınırları içerisinde yaşayan göçmen kadınlarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Göçmen kadınların sosyo-ekonomik ve işgücü piyasasına yönelik sorunlarının nitel bir çalışma ile belirlenmesi gerçekleştirilmiştir.

#### 4.1. Problem ve Sorular

1980 ve 1990'lı yılları takriben Avrupa'da gerçekleşen demografik değişikliklerinin tetiklediği cinsiyet rollerinin değişimiyle kadınların işgücü piyasalarında daha fazla yer alması göç olgusundaki sayılarında da artışı gözler önüne getirmiştir. Teknolojik gelişmeler ile sosyal bağlantılardaki artış bu duruma yukarı yönde bir ivme kazandırmıştır. Göç olgusu başlı başına zorlu bir süreci temsil ederken içinde yenilikle gelen umutlar barındırmaktadır ve bu olguda karar süreci en zor kısım olarak düşünülebilmektedir. Bu doğrultuda dezavantajlı grupta görülen kadınların göçmen başlığı altında ele alınması önemli görülmüştür ve bunu takriben meşakkatli bir süreç olan göç ve kadın olmanın zorluğu düşünülünce göçmen kadınların sayılarında yaşanan bu artış cinsiyet temelli sorunların varlığını vurgulamıştır. Göçün tarafı olan kadının hem kadın hem de göçmen olması sebebi ile yaşadığı sorunlar bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır. Bu sorunların başında göç ettikleri ülkede yaşadıkları işgücü piyasasına katılma ve yaşamlarını idame ettirme sorunu ise başta gelen sorun olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın problemine çözüm sunabilmek amacıyla şu sorulara cevap aranmıştır:

- Toplumsal cinsiyet normlarında kadının yeri ve bunun göçe yansımaları nasıldır?



- Türkiye’de kadının göç sürecinde ve sonrasında yaşadığı sorunlar nelerdir?
- Türkiye’de göçmen kadınların işgücü piyasasına dahil olurken karşılaştıkları zorluklar nedir?

#### 4.2. Amaç ve Önem

Doğu ve Batı ülkeleri arasında bağlantı noktası olan Türkiye, çevre ülkelerdeki siyasi çalkantılar, düzensiz göçe karşı önlemlerin azlığı ve nispeten istikrar gösteren ekonomisi ile Doğu ülkeleri arasında Avrupa’ya gidemeyen göçmenler için nihai varış niteliği taşımaktadır. Batı ülkeleri için ise ucuz ve daha yakın alternatif sunmasıyla cazibe merkezi haline gelmiştir (Erder ve Kaşka, 2003, İçduygu ve Kirişçi 2009). Göç hareketlerinde kadın sayısının artması ile Türkiye’de de kadın göçmenlerin arttığı görülmektedir. Göçmen kadınlar cinsiyete dayalı tercihlere dayalı olarak ev işlerinde, eğlence ve fuhuş alanında veya el emeğine dayalı ucuz işgücünde çalışma imkânı bulmaktadır. Bu bağlamda çalışma Türkiye’de bulunan göçmen kadınların sorunlarını ele alarak en önemli sorunlardan biri olan işgücü piyasasına katılımında toplumsal cinsiyet ayrımına dayalı sorunlarının ele alınmasını amaçlamaktadır. Türkiye’de göçmen kadınların maruz kaldığı toplumsal cinsiyet ayrımı ve sorunlarının tespitinin literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Söz konusu çalışma, uluslararası göç gerçekleştirmiş ve Çanakkale ilinde yaşayan göçmen kadınların toplumsal cinsiyet perspektifinden karşılaştıkları sorunları ortaya koyarak işgücü piyasasına katılımında toplumsal cinsiyetin önleyici unsurunu ortaya koymaya çalışmıştır. 2021 tarihinden itibaren Çanakkale de ikamet iznine sahip olan göçmen kişi sayısı dört bin altı kişidir. Aynı zamanda Çanakkale ili Avrupa’ya geçiş sınırı olarak görülmesi sebebiyle transit şehir özelliği taşıdığı söylenebilmektedir. Cinsiyet yönüyle ele alınan göç olgusunu çalışma literatüründe görece yeni olması ve transit şehir görülen Çanakkale ilinde göçmen kadınların karşı karşıya kaldığı problemleri tespit etmek çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

### 4.3. Evren ve Örneklem

Evren, çalışmaların konusunu oluşturan elemanların her birini kapsayan kümedir. Bir başka ifade ile araştırmanın genelleme yapılarak özelden genele dönüşen kapsamıdır. Evrenin tanımlanmasında; çalışılan konunun yeterli düzeyde tanımlanması ardından somut biçimde uygun örneklem grubu oluşturulmalıdır. Örneklem ise evreni en iyi şekilde temsil eden ve büyüklük sınırları ile anlam düzeyi bulunan küçük eleman kümesidir (Baltacı, 2018: 234-235).

Yapılan bu çalışmada uluslararası göç hareketinde bulunmuş göçmen kadınlar evreni oluşturmaktadır. Çalışmaya konu olan göçmen kadınların Türkiye'deki toplam sayısı 753.289'dur (www.tuik.gov). Ancak çalışmada nitel yöntemler tercih edildiği için bir örneklem üzerinden araştırma yapılmıştır. Sınır komşulukları ve coğrafi konumunun elverişliliği sebebi ile Çanakkale ilinde farklı uyruklardan olan uluslararası göçmen kadınlar çalışmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Çanakkale ilinde toplam olarak 4.806 göçmen kadın ikamet izni ile yaşamaktadır. Çalışma nitel araştırma olması sebebi ile durum tespitini içermektedir bu sebeple örnek inceleme alanı olarak Çanakkale ilinden 12 kişilik küçük bir grup seçilmiştir. Araştırma grubunda bulunan göçmen kadınların tespitine rastgele başlanmış olup sonrasında kartopu örneklem yöntemine dönüşmüştür. Kartopu örneklem yöntemi kişiden kişiye ya da birey üzerinden bir duruma ulaşmaktır (Baltacı, 2018: 246). Bu duruma sebep göçmen kadınların göçmen erkeklere kıyasla korku ve çekincelerin olması varsayılmaktadır. Cinsiyet normları ve yabancılık algısının bu korku hegemonyası altında göçmen kadın bireylerin ifade özgürlüklerine ket vurmalarına sebep olmaktadır.

### 4.4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamını, Çanakkale'de yaşayan Türkiye'ye göç etmiş yabancı uyruklu kadınlar oluşturmaktadır. Kapsamın bu öze indirgenmesinin sebebi Çanakkale ilinin coğrafi konumu gereği bir geçiş şehri olarak ve araştırmacının Çanakkale'de ikamet etmesidir. Aynı zamanda Covid-19 Pandemisi kapsamında devam eden kısıtlamalar, zaman ve maddi sebeplerle de çalışma Çanakkale ili ile sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede sınır geçişi için Çanakkale'ye gelen birçok göçmen birey burada kalma olasılığını da

değerlendirmektedir. İş imkanları gereği iyi olanaklara sahip Çanakkale ili farklı uyruklardan birçok göçmene ev sahipliği yapmaktadır.

Sınırlılıklardan olan kadın göçmen örneklem grubu ataerkil yapılanmanın ve yabancı ülkede olmanın etkileriyle zor bir ulaşım kapsamı olup, yapılan görüşmeler 12 kişilik katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan katılımcıların uyrukları farklılık göstermekle birlikte kartopu örneklem yöntemi ile güven kazanılarak görüşme sağlanmıştır. Görüşmeye katılan kadın göçmenler toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alındığı için iş gücüne katılmış olmaları gözetilse de iş gücünde olmayan toplumsal cinsiyet rollerini kabullenmiş kadınlar ile de görüşme yapılmıştır.

Çalışmanın diğer bir sınırlılığı iletişim zorluğu olan bu göçmen kadınların göç türleri üzerinde herhangi bir tür sınıflandırılması bulunmaksızın gönüllü göç sürecine katılmış göçmenler ile görüşme amacı taşınmıştır. Çanakkale ili sınırlılığının bulunması ve kadın göçmen kadınların erkek göçmenlere nispeten konuşma konusunda daha çekinceli durması sınırlılıkların çerçevesini çizmiştir.

#### **4.5. Veri Toplama Yöntemi ve Analiz Tekniği**

Toplumsal cinsiyet bağlamında göçmen kadınların sosyo-ekonomik sorunları ve işgücü piyasasına ait sorunlarına açıklık getirmek amacıyla nitel bir yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde veri toplama yöntemi, deseni ve analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

##### **4.5.1. Veri Toplama Aracı**

Çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri içerisinde; gözlem, görüşme ve yarı yapılandırılmış mülakat gibi veri toplama tekniklerinin olduğu, olayların kendi ortamlarında gerçekçi bir şekilde aktarılmasına yönelik nitel bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemleri, çalışma problemini yorumlayıcı yaklaşımla sunan bir yöntemdir. Bu yöntemle yapılan çalışmalar araştırmayı derinlemesine analiz etmek için uygun görülmektedir. Bu hususta araştırmacı belirlenen çalışma grubunun düşüncelerini açığa çıkartmaya çalışır (Karataş, 2015, s. 63). Bu yöntemle

önceden belirlenen sorular ışığında bir görüşme gerçekleştirilerek, soruların soruş sırası gözetilmeksizin görüşme gerçekleşmektedir. Araştırmacının odak grubunda bulunan bireylerin bakış açılarını derinden kavrayarak kişisel bakış açılarını taraf tutmadan analiz etmesini kolaylaştıran bu yöntem çalışmanın derinliğini oluşturmaktadır (Patton, 2018: 343).

Araştırmaya katılan göçmen kadınların çekimserliklerini azaltmak amacıyla onların belirlediği yerlerde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bazı konulara açıklık getirerek bakış açılarını tarafsız bir şekilde görebilmek gayesiyle görüşme sırasında bazı ek sorular veya soru azaltmaları gerçekleştirilmiştir. Örneğin bazı göçmen kadınlar mülakat zamanında bir işte çalışmadığı için işgücü piyasası ile ilgili sorular geçmiş deneyimlerine göre yöneltilmiştir. Yapılan görüşmelerin süresi 40-50 dakika arasında değişiklik göstermiştir. Katılımcıların sayısını göçmen gruplar içinde ikincil görülen göçmen kadınlar olduğu için iletişim çekinceleri ve güvensizliklerinden ötürü 12 ile sınırlı kalmıştır. Görüşme gerçekleştirildikten sonra yazılı veriler ve izin veren katılımcıların ses kayıtları düzenlenerek Microsoft Office Word 2013 Programına aktarılmıştır.

#### **4.5.2. Modeli, Desen ve Verilerin Analizi**

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinde sık tercih edilen bir desen olan “durum deseni” kullanılmıştır. Durum çalışması sınırlı olan olguların ne şekilde ilerlediği ile ilgili daha detaylı ve sistemli bilgi toplarını sağlayarak olayın derinlemesine incelenmesini sağlamaktadır. Bu yöntem kesinlik içermeyen konularda ve birçok veri setinin bulunduğu çalışmalarda kullanılmaktadır (Subaşı ve Okumuş, 2017: 420).

Araştırma neticesinde elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan çalışma sonucu elde edilen açıklamak ve anlamlı kavram bağlantılarına ulaşmak içerik analizinin amacını oluşturmaktadır. İçerik analizi çalışmasında ulaşılan veriler betimsel bir yaklaşım ve çağrışımlarla işleme alınarak kategori ve temalar oluşturulur. Oluşturulan tema ve kategoriler okuyucunun anlayacağı düzeyde analiz ederek yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 242). Araştırmanın saha kısmında 12 katılımcı ile mülakat yapılarak yukarıda açıklanmış olan yöntemlerle MAXQDA 20 analiz programı kullanılarak kodlama ve tema oluşturma işlemi yapılmış ve analiz edilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde göçmen kadınların karşı karşıya geldikleri problemlerin neler olduğunu belirlemek amacıyla yapılan mülakatların analizine ve yorumlarına yer verilecektir. Göçmen kadınların karşı karşıya kaldıkları problemlerden önce katılım gösteren göçmen kadınların demografik bilgilerinden bahsedilecektir.

#### 4.6. Araştırmaya Katılanların Demografik Bilgileri

Araştırmaya ait soru formu içerisinde katılımcıların demografik bilgilerine yönelik sorular bulunmaktadır. Bu sorular katılımcıların hangi koşullarda hangi bakış açısına sahip olduğu konusunda bize yardımcı olacaktır. Çalışma yapılan göçmen kadınların yaşı, göç ettiği coğrafya, eğitim seviyesi, barınma şekli ve medeni durumları gibi bilgilere yönelik sorular sorulmuş ve görüşme formuna eklenmiştir. Araştırmanın etik kurallar çerçevesinde yürütülmesi amacıyla katılımcıların kişisel bilgileri gizli tutulmuş ve isimleri kodlanarak bulgulara kullanılmıştır. Uyruklarına göre A-1, T-2, U-3 gibi kodlamalar kullanılmıştır. Bunun sebebi farklı uyruklardan olan kadınların anlaşılmasını kolaylaştırmaktır. Örneğin; Ukraynalı ilk katılımcı göçmen kadın için U-1 ikinci katılımcı için U-2 şeklinde bir kodlama izlenmiştir. Bu doğrultuda A harfi ile kodlanan katılımcılar Azerbaycan uyruklu, C harfi ile kodlanan katılımcılar Cezayir uyruklu, R harfi ile kodlanan katılımcılar Rus uyruklu ve son olarak T harfi ile kodlanan katılımcılar Türkmenistan uyrukludur.

Tablo 6

Görüşülen göçmen kadınların yaş dağılımları

Yaş Aralığı	Kişi Sayısı	Yüzde
20-30	5	41,67
30-40	4	33,33
40-50	3	25,00
Toplam	12	100,00

Tablo 6’da görüldüğü üzere katılımcılar çoğunluk olarak 20 ve 30 yaş aralığında bulunmaktadır ve bu göçmen kadınların çoğunluğu okumak amacıyla göç etmişler ve sonrasında burada devamlı olarak kalmışlardır. İkinci sırada göçmenler 30-40 yaş arasındadır, göçmen olarak kalarak bu kadınlar işgücüne katılım gerçekleştirmiş ve düzen

kurmuş bireylerden oluşmaktadır. 40-50 yaş arasındaki göçmen kadınlar ise uzun süredir Türkiye’de bulunan ve buraya entegre olmuş ve kültürüne en çok alışmış yaş gurubu olarak düşünülebilir. 20-30 yaş arası yaş gurubunun geliş amaçları doğrultusunda okul ve iyi bir gelecek oluşturma arayışı olduğu söylenebilir. Bu konuda aşağıdaki katılımcıların şunları söylemişlerdir:

A-1; “(...) Ülkemde okuyarak bir gelişim gösterebileceğimi düşünmüyordum ve bende lise yıllarımda böyle bir arayışa girdiğimde Türkiye'yi hem kültür hem coğrafi olarak yakın gördüğüm için seçmek istedim. Buradaki eğitim sisteminde kurallı ve daha verimli hareket edebileceğimi düşündüm.”

T-1; “Buraya 2016 senesinde geldim. Şimdi benim ablamda yurtdışında okudu annem benim okumamızı istiyordu öncelik olarak annemde buraya gelmişti ben Türkmenistan’da yatılı kaldım. Burada eğitim almayı çok istiyordum ve arkadaş çevremde o zaman hep yurtdışında okumayı isteyen insanlardı bende bundan etkilendim...”

Ö-1; “Okul amacıyla geldim ve kültür olarak Türkiye’ye yakınlığımız beni buraya getirdi. Okumak için gelmiştim fakat yaşam şartlarının iyi olması ve iş bulmanın kolaylığı etkili oldu ve düzenimi burada kurdum.”

Göçmen kadınların verdiği cevaplara göre 20-30 yaş arasında görüşme yapılan bireyler olarak okul yoluyla refah arayışı gerçekleştirdikleri ve ülkeleri dışında okumanın onlara iyi bir gelecek sunma ihtimali daha baskın gelmiş durumdadır. Bu yaş arasında görüşülen göçmen kadınların daha fazla sözel tacize maruz kaldığı söylenebilmektedir. Tecrübesiz ve diğer katılımcılara nispeten daha küçük yaşta olmaları toplumsal hayatta karşılaştıkları zorlukların boyutunu değiştirmiş ve bu kadınların karakter yapılarının değişiminde göç olgusu daha etkili olmuştur.

Verilen cevaplardan yola çıkarak göçmen kadınların okul ile geliş öyküsünün yanında işgücü piyasasına katılımın geniş bir coğrafyada olmasının isteği bulunduğu söylenebilir. Ülkelerindeki sosyo-ekonomik durumlar ve kültürel yakınlık Türkiye’yi menşe ülke olarak

seçmelerinde etkili olmuştur. Bunun yanında Türkiye'nin göçmen öğrenciler üzerindeki izlediği protokol de göçe teşvik edici bir tutum göstermektedir.

Tablo 7

Görüşülen göçmen kadınların medeni durumları

Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Evli	7	58,33
Bekâr	3	25,00
Evlenmiş Ayrılmış	2	16,67
Toplam	12	100,00

Tablo 7’de verilen bilgilere göre görüşmeye katılan göçmen kadınların medeni durumları verilmiştir. Toplumsal cinsiyet bakış açısıyla bağlantılı bu durum kadınlara bakış açısında birçok etki etmektedir. Veriler hususunda en çok toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan kısım evlenip ayrılmış katılımcılar olarak değerlendirilebilir. Buna göre evlilik ile göç arasında da ilişki bulunmaktadır, evlilik yoluyla göç ederek ülkeye giriş yapan katılımcılar bulunmaktadır. Bu bağlamda evlilik hane gelirini etkileyen bir durum olduğundan ekonomik darboğaza pozitif yönlü etkileri bulunmaktadır. Evlenip ayrılmış katılımcı göçmen kadınlar bu kapsamda yaşadığı sıkıntıları şöyle dile getirmiştir:

A-2; “(...) İlk görüyorlar seni boşanmış bir kadın olarak aman sana yardım ederiz bir bakıyorsun gözünden şeytanlık akıyor. Kendini savunmak zorunda kalıyorsun.”

C-2; “(...) . Boşanmış olunca hep kötü kadın kocayı alan kadın gibi olmak. Eski eş ailesi hep dedikodu yapıyor. Bu yüzden ya aile koruyacak ya da erkek eş koruyacak hep kadın korunacak gibi. Zaten insanlar dışlıyor, aile dışlıyor hep kötü görülüyor.”

C-2; “ (...) Buraya tanıdık buralılarla konuşunca anne getirdi beni kocaya, boşandım diye de beni şimdi istemiyorlar. Ama benim koca kötü hep dövme beni (...) Şimdi ayrıldım ama yine kötü insanlar beni parayla başkasına satmak

istiyor, iyi gibi yapıyor ama değil. Yani yabancı yer kötü insan ben artık çok umutsuzum.”

Eşyle bir süre ayrı kalmış ve Türkiye’de çocuğu ile bir süre yalnız yaşamış bir diğer katılımcı göçmen kadın ise bu durumu şöyle ifade etmiş:

U-1; “(...) Ben tek başıma burada kızımın kaldım eşimin babası İstanbul’da kanserdi onunla kalması gerekti o yüzden bir kadın olarak burada tek kalmak çok zordu. Mesela kadın hep zorluklarla karşılaşılıyor erkekte bu olmuyor. Kızım için burada okul buldum herkes bakıyor tek bir kadın kızı var. Ve herkes onun eğitimi var mı o normal mi herkese anlatmam gerekiyordu. İnsanlar kötü gözle bakıyordu. Hep eşin nerede diye soruyorlardı ve hep cinsel sorular soruyorlardı. Kadın için tehlikeli oluyor, cinsel teklifler oluyor erkek için olmuyor bu durum.”

İfadelerin ortak yönü olarak göçmen kadınların evlilik yoluyla bir eş himayesine girmesi onların güvenliğini sağlayan bir husus olarak görülmektedir ve katılımcı sayısının evlilik kategorisinde bu kadar yoğun olmasının sebebi ile yakından ilişkilidir. Toplumsal olarak ahlaki değerler taşıyan medeni durum insanların birbirlerine bakış açılarını etkileyen bir olguyken sosyal ve ekonomik hayatın bütününe etki barındırmaktadır. Bu kıstasta göçmen kadın olmak ve bu durumla ilişkilendirilerek bazı negatif etkiler barındırmaktadır.

Tablo 8

Katılımcı göçmen kadınların eğitim seviyeleri

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Ortaokul	2	16,67
Lise	1	8,33
Ön lisans	2	16,67
Lisans	4	33,33
Birden Fazla Üniversite Bitirenler	3	25,00
Toplam	12	100,00



Tablo 8’de katılımcı olan göçmen kadınların eğitim seviyelerini göstermektedir. Bu çerçevede vasıfsız olarak nitelendirilen Ortaokul ve Lise düzeyinde eğitim görmüş kadınlar toplam katılımcıların % 25’ ini oluşturmaktadır. Bu çerçevede Lisans mezunu göçmen kadın sayısı % 33,33 oranıyla en fazla olan eğitim durumunu oluşturmaktadır. Bu kıstasta göçmen statüsü edinen bu kadınlar en çok okul yoluyla göç sürecine dahil olduklarını belirtmiştir. Öğrenci vizesi ile giriş yapıp bu sürece katılarak buldukları koşullardan kaçınmışlardır. Bu durumu katılımcılar şöyle ifade etmişlerdir:

A-1; “Öğrenci vizesi ile pasaport ile geldim. Ben aslında gelmek istemiyordum ama ailem Türkiye’de okumamı çok istiyordu onların ısrarıyla geldim ve 7 sene geçti ve hala buradayım şimdi dönmek istemiyorum. Ülkemde okuyarak bir gelişim gösterebileceğimi düşünmüyordum ve bende lise yıllarımda böyle bir arayışa girdiğimde Türkiye'yi hem kültür hem coğrafi olarak yakın gördüğüm için seçmek istedim.(...)”

A-2; “ Üniversite okumaya geldim. Burada kaldım. Bırakamadım burayı çocuğumda burada okuduğu için kurduğum düzeni bozup çekip gidemedim. (...)”

A-3; “Göç kararını almamın sebebi daha rahat ve özgür olabileceğim bir hayat istiyordum kendimi bildim bileli bu durum beni okul yoluyla gelmem için ikna etti ilk başta bu amaçla gelmiştim sonrasında okulu bıraktım ve farklı bir yol çizdim kendime... (...)”

Ö-1; “Okul amacıyla geldim ve kültür olarak Türkiye’ye yakınlığımız beni buraya getirdi. Okumak için gelmiştim fakat yaşam şartlarının iyi olması ve iş bulmanın kolaylığı etkili oldu ve düzenimi burada kurdum. (...)”

T-1; “(...) Şimdi benim ablamda yurtdışında okudu annem benim okumamızı istiyordu öncelik olarak annemde buraya gelmişti ben Türkmenistan’da yatılı kaldım. Burada eğitim almayı çok istiyordum ve arkadaş çevremde o zaman hep yurtdışında okumayı isteyen insanlardı bende bundan

etkilendim. Sonra hem annemde burada çalışıyor diye öğrenci vizesi alarak buraya geldim.”

Göçmen kadınların refah arayışı ile göç rotasını çizen önemli bir etmen olan eğitim verdikleri cevaplarla desteklenmektedir. Göçmen kadınlar eğitimi aslında ülkelerinden bir kaçış yolu olarak görmektedir. Göç eden göçmen kadınların aileleri ise onların okuyarak kendileri için daha iyi bir hayat kurmalarını destekledikleri görülmektedir. Sonrasında burada çalışma hayatına katılım veya evlilik yoluyla sürekli kalmaya dönmektedirler. Diğer bir bağlamda ise eğitim seviyesi ön lisans ve üstü olanlar toplumsal hayatta haklarını daha iyi bildiklerinden kendilerini savunmaya daha çok cesaretleri ve olanaklara ulaşmada kolay yolu daha iyi analiz etme yetenekleri bulunmaktadır.

Tablo 9

Katılımcı göçmen kadınların gelir seviyeleri

Gelir Seviyesi	Kişi Sayısı	Yüzde
2000-3000 TL	2	16,67
3000-4000 TL	2	16,67
4000-5000 TL	3	25,00
5000-6000 TL	3	25,00
7000-8000 TL	2	16,67
Toplam	12	100,00

Tablo 9’da katılımcı göçmen kadınların gelir seviyeleri belirtilmiştir. Bu tabloya göre en fazla pay 4000-5000 TL ve 5000-6000 TL arasında bulunmaktadır. Günümüz ekonomik koşulları açısından bakıldığında sadece temel ihtiyaçlar yönünden gereksinimleri karşılayacak düzeyde olan bu rakamlar göçmenlerin meslekleri ile ilişkili olmadığı aşıkardır. Mesleklerine ait işte çalışmayarak bu geliri elde etmeleri belirli entegrasyonları gerçekleştirerek topluma adapte olduklarını gösterir. 4000 TL altında alanlar ekonomik zorluklardan şu şekilde bahsetmişlerdir:

C-1; “(...) Geçinmem için para lazımdı eşim yardımcı oluyordu ama o da askerde şimdi e anne baba bana bakıyor ama yine ihtiyaç oluyor bende temizliğe gidiyorum. Duyuyorum ama hani başka temizlikçi kadınlar benden fazla alıyor ben bunu söylemeye bile çekiniyor. Eşimin ailesinin yanındayım saolsunlar bakıyorlar ama oturup konuşmak bile zor bide ben para isteyim. Olmuyor.”

C-2; “(...) iş bulamıyor, sokakta kalamıyor bir kadın kalamıyor hayatı tehlike biz ne yapalım nerede çalışalım ekmek yemek lazım kendimizi korumak lazım (...)

U-1; “(...) ilk geldiğim zamanlarda eşim yanımda olmadığı ve sağlık sorunları ile uğraştığı için ekonomik olarak çok zorlandım köyde annesinin yanında yaşamam gerekti bende köyde bir işte çalışmıyordum. Eşimin annesi de bizi istemiyordu ki yabancı gelin olmak bu kadar kötü olmamalı dedim. Köydeki insanlar yardımcı oluyordu. Köydeki imam mesela bana ve çocuğuma caminin kenarına hep ekmek ve süt bırakıyordu. Şimdi eşimin annesi artık kabullendi biz şehre geldik. Burada düşük ücret ile çalıştırıldım ve insanlar hep beni yanlış anlamaya devam etti uzun süre çalıştım ve aldığım maaş çok düşüktü.”

T-2; “Aynı zamanda ekonomik zorluklarda çok yaşadım öyle zamanlar oldu ki çocuğum evde ekmek ve su ile besledim, çok temizliklere gittim ama paramı alamadım benim için en önemlisi evlatlarım, onlar doysun diye yemek yemediğim zamanlar oldu ama bunların hepsi geride kaldı. Şimdi de aldığım ücret yetmiyor ama çocuklarım büyüdü artık onlarda çalışıyor ve en azından kendimize yetiyoruz. (...)

Verilen cevaplara bakıldığında göç sürecinin göçmen kadınlar üzerindeki ekonomik etkileri ekonomik koşulların zorluğunu belirtirken elde edilmesi gereken kazancın daha düşük olmasına da negatif yönlü bir ivme kazandırmıştır. Göçmen kadınların gelirlerinin azalması onların toplumsal hayatlarına da etki etmiştir. Gerekli ihtiyaçları karşılamakla meşgul kadınlar sosyal aktivitelerden eksik kalmıştır ve bu durum onların psikolojilerini olumsuz etkilemiştir. Birey toplumla bütünleşen sosyal bir canlı olduğu için biyolojik ve psikolojik gereksinimler önemli bir yer tutmaktadır. Göçmen kadın bireylere pozitif bir

ayrımcılık uygulanarak bu ekonomik etkilerin azaltılması ve bireylerin toplum yararına yönlendirilmesi etkin bir kolaylık oluşturabilir.

#### **4.7. Göçmen Kadınların Karşılaştığı Sorunlar ile İlgili Tema ve Kodlar**

Bu başlık içerisinde MAXQDA 2020 Analytics programı ile gerçekleştirilen “Kod Matrisi Tarayıcı” alanı kullanılarak oluşturulmuş tema ve alt kodlar sunulmuştur. Bu kapsamda bazı kodların hiyerarşik düzenlemelerine yer verilerek yorumlaması yapılacaktır. 5.1.’de sunulan bu temalar “Toplumsal Cinsiyetin Göçmen Kadınlara Sosyal Etkileri”, “Göçün Toplumsal ve Psikolojik Etkileri”, “Göçmen Kadınların İşgücünde Karşılaştıkları Sorunlar”, “Göç Sonrası Zorlanılan Alanlar” ve “Cinsiyetin Göç Sürecine Etkisi” olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda göç ile cinsiyet arasındaki bağlantı ve göçmen kadın olmanın çıktıları yorumlanacaktır

Kod Sistemi	Mülakatlar	TOPLAM
✓ Göçmen Kadın Olmanın Toplumsal Hayata Etkileri		0
Azınlık Grup Oluşturma	■	3
Dışlanma	■	16
Eş Baskısı	■	5
✓ Sosyal Sorunlar		0
Güvensizlik Sorunu Yaşayanlar	■	9
✓ Sözlü Taciz Sorunu Yaşayanlar	■	11
Tehdit	■	3
Yalan ve Yanlış Yönlendirme Yaşayanlar	■	5
Şiddete Maruz Kalanlar	■	2
✓ Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı	■	9
Hemcinsleri Tarafından Ayrımcılık Görenler	■	8
Karşı Cinsten Ayrımcılık Görenler (+)	■	4
Toplumsal Ayrımcılık	■	9
Ülkesindeki Yakınları Tarafından Dışlananlar	■	3
Şiddet Haberlerinden Olumsuz Etkilenme	■	5
✓ Göçmen Kadın Olmanın Psikolojik Etkileri		0
Bilgili hissetme	■	1
Göz Teması Kuramama	■	1
Doyumsuzluk Duygusu	■	2
Yalnızlık	■	10
Korku ve Endişe	■	12
Hissizlik	■	2
Sosyal Rol Çatışması	■	10
Çocuğu için Gelecek Kaygısı	■	2
Savuma geliştirme	■	3
Cinsiyet Rollerinde Değişim	■	9
✓ Göçmen Kadın Olmanın İşgücüne Etkileri		0
Mesleği ile Uyumlu İşte Çalışamama	■	12
Vardiyalı çalışma	■	1
Cinsel Tacizden işinden Ayrılanlar	■	2
İş İlanlarında Yaş Sınırı Sorunu	■	1
Ekonomik Zorluk	■	6
✓ İş Hayatında Ayrımcılık	■	10
Az Ücret	■	6
İş Bulmada Zorlanma	■	9
✓ Göçmen Kadınların Göç Sonrası Zorlandığı Alanlar		0
Kültüre Alışma	■	8
Entegrasyon	■	6
Dil Öğrenme	■	5
✓ Göçmen Kadın Olmanın Göç Sürecine Etkisi		0
Önyargı Yaratması	■	12
Sorumluluk Artışı	■	7
Σ TOPLAM	229	229

Şekil 2. Temalar ve kodlar

Şekil 2’de belirlenen tema ve kodlar ışığında en fazla kodlamanın olduğu “Göçmen Kadın Olmanın Toplumsal Hayata Etkileri” temasının içerisinde “Dışlanma” kodundadır. Bunun neticesinde göçmen kadın olmak katılımcılara göre dışlanma ile yakından ilişkilidir. Sonraki en çok vurgu yapılan “Göçmen Kadın Olmanın Psikolojik Etkileri” teması altında “Korku ve Endişe” kodudur. Bu çerçevede katılımcılar korku ve endişe sebebi olarak kadın olmanın altını çizmişlerdir. Katılımcılara göre bu tema altında diğer en çok vurgu yapılan kod ise “Yalnızlık” kodudur. Bu kod bizi entegrasyon koduna bağlantılı olarak götürmektedir. “Göçmen Kadın Olmanın Göç Sürecine Etkisi” temasında göçmenlik kavramının önyargı yarattığına vurgu yapılırken sorumluluk artışına sebep olduğu da dile getirilmiştir.

Sonuç olarak katılımcı kadınların sorunları içerisinde genellikle toplumsal hayatta ve işgücünde sorunlar ile karşılaştıkları söylenebilir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet normlarının insanların sosyal hayatlarını derinden etkileyen yargılar olduğunu destekler nitelikte bulgulara ulaşılmıştır.

#### **4.8. Göçmen Kadınların Karşılaştığı Sorunların Analizi**

“Göçmen Kadın Olmanın Psikolojik Etkileri” başlığı altında katılımcı göçmen kadınlar en çok; korku ve endişe, yalnızlık, rol çatışması, cinsiyet rollerinde değişim yaşanması konusunda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. “Göçmen Kadın Olmanın İşgücüne Etkileri” başlığı altında ise en çok; mesleği ile aynı işte çalışamama, iş hayatında ayrımcılığa uğrama, iş bulmada zorlanma, az ücret gibi sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. “Göçmen Kadınların Göç Sonrası Zorlandığı Alanlar” teması altında ise; entegrasyon, kültüre alışma ve dil öğrenme gibi zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. “Göçmen Kadın Olmanın Göç Sürecine Etkileri” teması altında ise önyargı yaratması ve sorumluluk artışına sebep olması gibi zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu tema ve kodlamalar araştırma soruları altında çalışmalardan doğrudan alıntılar ile değerlendirilecektir.

#### **4.9. Toplumsal Cinsiyet Normlarında Kadının Yerine İlişkin Bulgular**

Toplumsal cinsiyet yargıları zaman içerisinde kültür aktarımı gibi aktarım yoluyla kuşaklar arasında devamlılığını sürdüren bir hal almıştır. İkinci bölümde “Toplumsal

Cinsiyet Bileşenleri ve Görünümü” Başlığı altında toplumsal cinsiyetin doğuşu ve içeriği hakkında verilen bilgiler doğrultusunda ataerkil yapılanma ile bağlantılı olarak kadına ve erkeğe yüklenen rollerin toplum içinde doğuştan kalıplaşmış düşüncelerle şekillendirildiğine değinilmiştir. Bu doğrultuda kadının sadece ev içi düzen, çocuk bakımı, ev içinde gelenek ve kültürün devamlılığının sağlayıcı rolü gibi rollerle çevrelenmesi kadının farklı alanlarda boy göstermesini güçlendiren bir durum olmuştur bu normlar göç olgusu içerisinde göçmen kadına bakışı da etkileyen önemli bir etki alanını oluşturmuştur. Bu kapsamda “Göçmen Kadın Olmanın Toplumsal Hayata Etkileri” teması altında katılımcı kadınlar eşlerinin üzerindeki baskıları ile ilgili şunları ifade etmişlerdir;

R-1; “(...) eşim beni çalıştırmak istemedi hiç yabancı yer herkes kötü gözle bakar dedi eşim kendime eşini çalıştırıyor dedirmem derdi ama evde kendi kendime Rusya’dan bazı şeyler getirip komşularıma satmakla başladım (...)”

U-1; “(...) eşimin ailesi beni istemedi eşimde bundan çok etkiledi hep onlara uydu ve beni kötü görmeye başladı bu süreç çok zordu çünkü eşim başkalarının yanında hemen bağırıyordu bana ama şimdi eşimle iyiyiz.”

C-2; “(...) evlendiği eşin ailesindekiler dışladı eşimden çok şiddet gördü ben alkolde alırdı zaten sebepsiz döverdi hep ama ne ailesi ne de o düzeldi eşim seni parayla aldım hakkım derdi sonunda boşandık. Bir keresinde marketteki adamla çok fazla göz göze geldiğim için beni dövmüştü bende yabancı olunca gidecek yerde yok tabi (...)”

T-2; “(...) Eşimin ailesi hep o gâvurun elinden yemek mi yenir gibi şeyler dedi. Eşimde bazen böyle düşünürdü. Bana zorla gusül aldırır başımda beklerdi ben bu konuda şiddette gördüm hani insan parasız kalıyor evet bu belki çözüldü de kocaman kadın olmuşsun çocuk gibi banyoya kitlerdi beni.”

Verilen cevaplara göre ataerkil toplum düzeni içerisinde bu durumun oluştuğu söylenebilmektedir. Cezayirli olan C-2 katılımcısının söylediklerine bakacak olursak kadının para karşılığı verilmiş olması şiddeti daha da görünür hale getirmiş ve buna kadın olmanın zayıflığı ve göçmen olmanın getirdiği yabancılaşma olunca göçmen kadınlardaki korku

ve çekinceleri temelini oluşturmuştur. Bu hususta şiddet haberlerinin de göçmen kadınların korkularını arttırıcı bir etkisi olduğu görülmüş ve bununla ilgili göçmen kadınlar şunları ifade etmiştir;

U-1; “(...) hep şiddet haberleri hep kötü bizim orada böyle olmasa da kadınlar her işini kendi halleder ama korkar buradayken mesela geç saatte çıkmakta yanlış anlaşılıyor bizim orada da kötü şeyler var ama bu kadar değil. Duyduğumuz her haber acaba bana da mı böyle olur bana da mı tecavüz ederler beni de öldürürler mi gibi korku yaratıyor.”

C-1; “(...) kadınlar şiddet daha çok var gibi hep haberlerde görüyoruz.”

T-1; “(...) korkutucu haberler tabi ki mevcut bu durum insanda korku yaratıyor. (...) Çıkan haberler mesela göç etme kararı alırken bile arkadaşlarım gidersen böbreğini alırlarsa gibi korkular yaratıyordu böyle haberler her kadını korkutur tabi.”

Olumsuz ve kötü haberler korku yaratırken ülkesinde olan insanlar tarafından bu doğrultuda birçok dışlanan göçmen kadında mevcut ve özgür yaşamaya gitti gibi algılar var bununla ilgili göçmen kadınlar şunları ifade etmişlerdir;

C-2; “(...) Cezayir’ deki arkadaşlarım mutlu oldu ama sonra geldi yani sonra mutsuz. Arkadaşlar dışladı gitti diye. Sanki ben istemişim gibi hiç güzel bir arkadaşlığım kalmadı. (...) benim aile beni geri istemiyor gittin madem dönme diyor bide bizim orda böyle dul evde kötü oluyor.”

T-2; “ (...) ben Türkmenistan’da eşim olmadığı yani öldüğü için insanlar dışlıyordu haliyle. Kötü kadın işte gitti orda rahat takılıyor gibi şeyler söylediler ama yaşadığımı bir ben biliyorum”



Göç konusunda ülkesindeki insanlar tarafından dışlanmakla birlikte varış ülkesinde de dışlanma yaşayan göçmen kadınların omuzuna daha fazla yük binmektedir. Bu hususta göçmen kadınlar sadece toplumsal hayatta değil birçok alanda dışlanma ve ötekileşmeye maruz kalmaktadır bununla ilgili göçmen kadınlar şunları söylemişlerdir;

U-3; “Yerli insanlar burada Müslüman mesela aile düzeni var mesela Ukrayna’da şey yok çok çocuk babasız büyümüş burada mesela çok aileler tanışıyor nişanlanıyor ama Ukrayna’da bu çok yok mesela güzel kadın senin koca yok ayrılmış burada kötü aileler bu konuda kuralcı. Mesela komşular iyi ev kiraladım ev sahibi çok iyi ama bazı insanlar markette aa yabancısın diyor arkamı dönüyorum yüzleri değişiyor bu kötü.(...)”

A-2; “(...) İlk göç ettiğimde her şeyden korkuyordum. Ben çoğunlukla dışlama görmedim. Bazı laf söyleyenler oldu. Evlenmeye mi geldin, koca bulmaya mı geldin gibi. Erkekler değil de kadınlar daha çok şeyler söyledi. Erkeğe haddini bil diyebiliyorsun ama kadına öyle diyemiyorsun. Boşanmış kadın buraya niye geldi gibi yaklaşımlar vardı. (...)”

A-3; “(...) Yerli insanlar yüzüme iyi davranıp hep arkamdan konuştular bu beni ilk zamanlar çok olumsuz etkilemişti ama şimdi ne kadar kendimi güzel bi yere getirdim ki şimdi beni konuşuyorlar diyorum.(...)”

R-1; “(...) Soğuk durmam dışlanmama sebep oldu yani insanlar yaklaşmak pek istemedi (...) istemeyenler laf söylüyor tabi kadınlar ayırıyor aslında beni öyle çok kalabalık çevremde yok zaten.”

T-2; “İlk başta başka bir şehirdeydik ve orada çok dışlanmaya maruz kaldım eşimde bu durumları çok kaldıramadı ve ev içinde de çok huzursuzluklar yaşadık çocuklarımda bu durumdan çok etkilendiler (...)”

C-1; “(...) İlk göç zamanında ben insanlara tuhaftım insanlar bana tuhaftı yani zorlandık çok hala insanlar nereden geldin niye geldin ki diye garipsiyor. Ama çok dışarı çıkmamaya çalışıyorum (...)”

U-2; “(...) Hep biz geldik diye işte sanki onların kocalarını alacağız gibi ben kendi kocamı seviyorum öyle şeyler yapan insanlar vardır tabi ama sırf Ukrayna’dan geldik diye böyle bakılmak kötü.(...)”

U-3; “Çevremdeki insanlar çok fazla sıcakkanlı görmüyordu beni hep zorlandım bu konuda kültür farklı ama. Büyük şehir gördüm ama var kadın çalışıyor bana benziyor ama ben ilçede yaşıyor herkes birbiriyle ilgili konuşuyor o yüzden çok insan tanıdım ama çok arkadaş yok samimi olmuyor. (...)”

C-2; “(...) evlendiği eşin ailesindekiler dışladı eşimden çok şiddet gördü ben alkolde alırdı zaten sebepsiz döverdi hep ama ne ailesi ne de o düzeldi eşim seni parayla aldım hakkım derdi sonunda boşandık. Bir keresinde marketteki adamla çok fazla göz göze geldiğim için beni dövmüştü bende yabancı olunca gidecek yerde yok tabi sana benim koca bakar ve beni istemedi sonra ben ayrıldı koca. Boşanmış olunca hep kötü kadın kocayı alan kadın gibi olmak. Eski eş ailesi hep dedikodu yapıyor.”

A-2; “(...) hem yabancı olmak hem kadın olduğun için dışlanma oluyor ama genelde kadın olmanın zorluğu daha fazla”

Katılımcıların yaşamış olduğu dışlanmalar ortak payda da buluştukları göçmen diğer kadınlarla azınlık bir gurup oluşturmalarını sağlamaktadır. Bu hususta oluşturdıkları bu grup onlara rahatlama alanı sunarken aynı zamanda entegre olmaları konusunda sorunlar meydana getirmektedir. Azınlık gurup oluşturma konusunda katılımcı kadınlar şunları ifade etmiştir:

U-2; “(...) Bizler aslında yerli insanlarla çok yakın değil hiç yakın olmamaya çalışıyoruz bu bizim kendi içimizde ki bir şey burada da benim çevrem genellikle Ukrayna’dan galiba hayatımı bu kolaylaştırıyor diyebilirim evde bile hala Rusça konuşuyoruz (...)”

U-3; “(...) Bu böyle benim hayat tarzı farklı ama yine de arkadaşlar var Ukrayna'dan böle. Onlarda beni böyle olmak için zaman ayırıyor. Birbirimizi heveslendiriyoruz (...)”

Azınlık gurup oluşturmak aslında sosyal sorunların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Katılımcı kadınların cevaplarına göre bir rahatlama alanı oluştursa da güvensizlik duygusunu beslemektedir. Sosyal sorunlar teması altında bulunan güvensizlik yaşamakla ilgili katılımcılar şunları belirtmiştir:

A-1; “(...) İyi gibi duran kadın tanıdıklarım beni birilerine ayarlamaya çalıştı bu benim genç yaşta gelişimden de kaynaklanmış olabilir ama şimdi kolay kolay güvenmez oldum.”

C-1; “(...) insanlardan ben kendim kaçtım galiba hani bana kötü bakarlar diye hep korktum. Kimseye güvenip içimi açamadım o yüzden (...)”

U-2; “(...) Kadınlar daha kötü bence daha saldırgan sonrada hep erkekleri arkasına saklanıp bizi suçluyorlar bu çok kötü mesela insan sorun yaşadıkça kimseye güvenemiyor (...)”

T-1; “(...) güvenmemeyi ve mesafe bırakmayı öğrendim(...)”

C-2; “(...) hayatı tehlike biz ne yapalım nerede çalışalım ekmek yemek lazım kendimizi korumak lazım insanlara güvenip bir şey yapamıyorsun çünkü hem kadınsın hem yabancı (...)”

A-2; “(...) Sosyal ve girişken biriyim ama çok samimiyet kurmam. Çevreye karşı sınır koyarım genellikle (...)”

U-3; “(...)Çevremdeki insanlar çok fazla sıcakkanlı görmüyordu beni hep zorlandım bu konuda kültür farklı ama. Büyük şehir gördüm ama var kadın çalışıyor bana benziyor ama ben ilçede yaşıyor herkes birbiriyle ilgili konuşuyor o yüzden çok insan tanıdım ama çok arkadaş yok samimi olmuyor. (...)”

Bunları belirten katılımcı kadınlar yanında diğer sorunlara değinecek olursak sözlü tacize uğrayanlar, tehdit edilenler, yalan ve yanlış yönlendirme yaşayanlar ve şiddete maruz kalanlarda bulunmaktadır bunları yaşadığını katılımcı kadınlar şöyle ifade etmiştir:

U-2; “(...) Tabi var kadın hep cinsel teklif işte gel biz sana daha iyi bakarız yemeğe çikalım hep böyle zaten konuşmamdan hep Rus sanıyorlar bu da kötü mesela Ukraynalıyım ben. (...)”

T-1; “(...) uygunsuz teklifler aldım, çok fazla tehditle karşılaştım hatta bazı teklifleri kabul edip bu işi yararımaya çevirdim mesela teklif sunuların parasını alıp görüşmedim. (...)”

C-2; “(...)Kadın olmak özellikle yabancı bir kadın olmak çok zor hakaret ezilme oluyor. (...)”

A-2; “(...) Garsonluk yaptığım yerde sabi olan abi ne dese onu yapıyordum hani tavırlarıma da çok dikkat ediyordum ama abinin eşi kocam sana bakıyor dedi ve hakaret dolu sözler duydum, ben işten çıkmak zorunda kaldım çok maddi zorluklar yaşamama, dışlanmama, sosyal bir hayatımın korkularla dolu olmasına sebep ama hep gururluydum.(...) Evet çok sorun yaşadım işte seni işe alalım hatta gel sen yabancısın gel sana ev tutalım gibi kötü yola sürükleyici çok insanla karşılaştım ama ben hep doğru durmaya çalıştım erkek olsam bunu yapamazlardı hep bi sözel taciz vardı. (...)”

A-3; “(...) kadın olduğum için ki bide güzellik merkezi açtım işte kadın pazarlıyor gibi algılar (...)”

Ö-1; “(...) kötü yola çağırın, kocasından kıskandığı için işimden bile attırdılar beni. Paramın kalmadığı günler oldu tabi çok ağladım. (...)”

U-2; “(...) İnsanlar tehdit ediyor seni burada yaşatmam gibi bu durum beni çok kötü etkilemişti. (...)”

C-1; “(...) geliş sürecinde çok yabancılık çektik dil çok zordu halen zorlanıyorum İstanbul çok büyük hep yanlış yönlendirmeler çok fazlaydı insanlar hep kötüydü (...)”

C-2; “(...) seni hep yanlış yerlere götürmeye çalışıyorlar. (...)”

Katılımcı göçmen kadınların toplumsal hayatta karşılaştığı sorunlarla ilgili verdiği yanıtlara göre toplumsal cinsiyet normları içinde kadının ikincil ve zayıf görüldüğü açık ve anlaşılırdır. Bu bağlamda kadınlar toplumsal cinsiyet normlarının mağduriyetine uğrayarak göç konusunda da zayıf kısmı oluşturmaktadır. Genelde eşleri ile gelen katılımcı kadınlar onların himayesi altında güvence sağlamaktadır. Bireysel ve refah arayışı ile gelen kadınlar ise daha çok toplumsal yargılar altında ezilmektedir. Bu hususta kadının birey olarak göç sürecine katılması artış gösterse de karşılaştığı zorluklarda değişme olmamıştır.

Toplumsal cinsiyet teorilerine göre kadına ve erkeğe çocukluktan biçilen roller hayatın her alanına sirayet eden bir form sergilemektedir. Bu durum sosyal rol kuramında kadının rolleri arasında ev işlerinin olduğunu vurgulayan ve çocuk bakım gibi düşünce yapılarının altında ezilen ve rol belirsizliklerin altını çizen bir görünüm vardır. Toplumsal cinsiyet şeması kuramına bakıldığında ise kültürel aktarımlar sonucu kadın ve erkeğe yüklenen rollerin devamlılığı toplumsal cinsiyet normlarında kadının yerinin ev içi olduğunu vurgulamıştır. Bu hususta göç gibi farklı bir sürece katılan bu kadınlar çok boyutlu roller altında ezildiği söylenebilmektedir.

Göçmen kadınların verdiği cevaplar ışığında onların bakışından göçmen erkeklere göre daha çok baskı altında ve korkunun yaygın olduğu bir süreç dile getirilmiştir. Bu durum göçmen kadınların göçmen erkeklere kıyasla daha çok cinsel içerikli tacizlere maruz kaldığının ve göç olgusu içindeki toplumsal cinsiyet ayrımcılığının belirteci olmuştur.

#### **4.10. Göç ve Toplumsal Cinsiyet Arasındaki Bağlantıya İlişkin Bulgular**

Göç konusuna toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında kadınlara ve erkeklere yüklenen toplumsal normların varlığını sürdürdüğü söylenebilmektedir. Göçmen birey ülkesindeki kalıp yargılardan sıyrılrsa da varış ülkesindeki kalıp yargılara maruz kalmakla

beraber yabancı bir ülkede olmanın zorluklarına da göğüs germek zorunda kalmaktadır. Göçmen kadın olmanın göç sürecine etkisi teması altında bulunan ön yargı yaratması ve sorumluluk artışına sebep olması kodlarında katılımcıların söyledikleri şu şekildedir:

A-1; “Toplumsal cinsiyet hep kadının farklı gözle görülmesine sebep oluyor, sanki kadın temizlik ve evi dışında hiçbir şey yapamazmış gibi birçoğumuzda bunu kabul ediyoruz gibi aslında ama erkek içinde hep çalışması gerekiyormuş algısı var. Göç sürecinde kadın yalnız göç edemezmiş gibi düşünülüyor. Arkasında kimse yokmuş gibi düşünüyorlar. Bunlar tabi insanı etkiliyor ve korkular yaratıyor kadın üzerinde (...) Tabi ki oldu kadın göçmen olduğum için burada sürekli kalmayacağım gözüyle bakıldı. Çalıştığım birçok yerde kadın olduğum için hep kötü kadınmışım gibi muamele gördüm(...)”

C-1; “Kadına uzaktan geldiği için kötü bakıyorlar ama erkek için ülkesinde ekonomik iş bulamamış ama gelmiş bakarlar kadın hep kötü bakılan. (...)”

U-2; “Kadın için yaşlandırıcı hep ama hep koşturuyorsun çocuk için yemek koca yemek para lazım çalışmak ve hep bilmediğin bir yer dil öğrenmeye çalışıyorsun iş yerinde eziyorlar bu beni yordu. (...)”

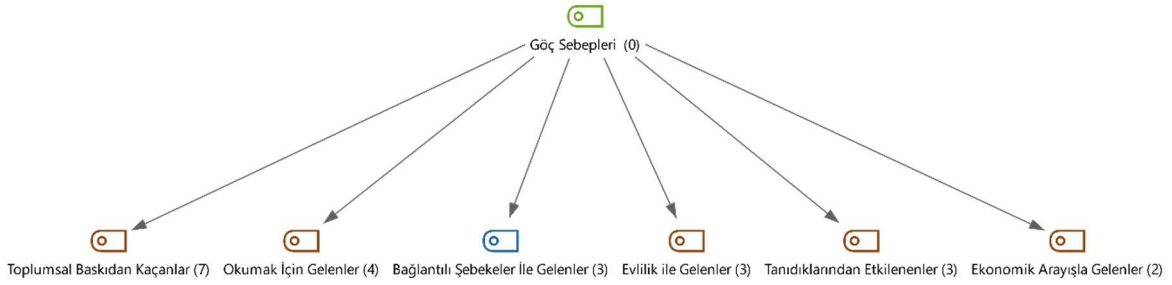
A-2; “(...) Uğradım evet. Kadın başına boşanıp buraya niye geldin okuyup ne yapacaksın diye çok baskı gördüm. Bana en fazla kötü yola düşersen para kazanırsın dediler. Bana hep hem çocuğuna bakıp hem okuyum yabancı bir ülkede yaşayamazsın dediler. Kadın başına bir erkeğe sırtını yaslamadan yapamazsın dediler. Bende daha da hırs yaptım. Kadınsan senin hayatında bir erkek olmadan hiçbir şey yapamazsın diyorlardı iyi bir yere gelince helal olsun dediler.”

R-1; “(...) Yani kadın hep evde oluyor düzen sağlamak çocuklara bakmak bide her gittiğimiz yerde çocuklarla hep ben ilgilendim eşim çalışınca bende evde bir şeyler yapmaya çalıştım. Tabi fark var eşim işe gidince hep yalnız kalıyordum çok konuşkan biri değilimdir öyle herkesle konuşmam kendimi hep çocuklarıma adadım.”

Verilen cevaplara bakıldığında katılımcı göçmen kadınların ev içi rollerinde kültür devamlılığını sağlayıcı rolleri gereği sorumluluk artışı yaşadıkları sonucuna ulaşılabilir. Diğer bir çıktı ise göçmen olmakla birlikte kadın olmak önyargıların negatif ve olumsuz şekillenmesine yol açmıştır.

#### 4.11.Göç Sürecinde Kadının Yerine İlişkin Bulgular

Göç sürecinde genellikle kadının bir erkek egemenliği altında bulunduğu düşünülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde ev geçimini sağlayan ve ekonomik geçim için bir yerden başka bir yere göç eden birey hep erkek olarak düşünülmüştür. Bu hususta göç sürecine kadınların dahil olması ve sayılarının gitgide artış göstermesi bu alan üzerine çalışmaların yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Çalışmaya katılan göçmen kadınların göç serüvenine başlangıçları Tablo 5.5'te gösterilmiştir.



Şekil 3. Katılımcı göçmen kadınların göç sebepleri

Şekildeki verilere göre göç sebepleri arasında en fazla vurgu yapılan kod toplumsal baskıdan ülkesini terk edenlerdir. Bu kapsamda göçmen kadınlar toplumsal baskıdan kurtulma umuduyla da göç sürecinde aktif katılım sergilemektedirler. Bir sonraki en çok vurgu yapılan alt kod ise okumak için göç sürecine dahil olanlardır. Okumak için ülke değişikliğinde bulunan göçmen kadınlar okul sonrası kurulan düzen ile birlikte sürekli kalma düşüncesini edinmişlerdir.

Ravenstein'in açıklık getirdiği göç maddelerinden sonuncusunda cinsiyet temelli bir yaklaşım vardır ve buna göre kadınların göç isteği erkeklere göre daha baskın gelmektedir. Bu hususta göç isteği ve refah arayışı fikrini katılımcı kadın bireyler kendi isteğiyle

istemiştir. Katılımcı kadınların söyledikleri Ravenstein'in kuramının bu maddesini destekler niteliktedir.

Ağ teorisinde, göç eden bireylerin sosyal ilişkiler kurdukları bağlantılar aracılığıyla geliş sürecine katıldıklarını belirtmektedir (Massey, 1994: 724). Buna istinaden bir katılımcı göçmen kadınların bazı şebekeleşmiş örgütler aracılığı ile ülkeye giriş yaptığından bahsetmektedir. Bu durumdan şu şekilde bahsetmiştir:

Ö-1; “(...) Bazı arkadaşlarım buraya şirketler yolu ile geldi fakat hiç güvenilir değil onları buraya getiren kişiler geldiklerinde pasaportlarını ellerinden alıyorlardı. Bu arkadaşlarımla sonradan iletişimim tabi ki koptu. (...)”

Kurulu bu şebekelerle gelen Cezayirli göçmen kadınlara da ulaşılmış fakat bu konudaki korkularından kaynaklı konuşmaktan kaçınmışlardır. Göç olgusu içerisinde ülkeler arası bu şebekeleşmeler hem ahlaki hem ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda bu göçmen kadınların özgürlükleri kısıtlanmaktadır.

#### **4.12. Göçmen Kadınların Göç Sonrası Karşılaştığı Sorunlara İlişkin Bulgular**

Bir ülkeden farklı bir ülkeye gidiş sürecinde ve sonrasında cinsiyeti ne olursa olsun her birey birçok problem ile karşılaşmaktadır. Bu çerçevede kadın olmak bu karşılaşılan sorunların boyutunu değiştirmektedir. Kadın olmak toplum içerisinde zayıflık ve savunmasızlık olarak görülmesi ve kadınların bebeklikten bu algıyla yetişmesi onların bakış açılarını etkileyen önemli bir etmendir. Bu bakış açısı onların sorumluluklarında artışa neden olurken süreci daha da yıpratıcı bir hale getirmektedir. Göç sonrası zorlanılan alanlar içinde entegrasyon, kültüre alışma ve dil öğrenmede belirgin zorluklarla karşılaştığını belirten katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmiştir:

A-1; “(...) göçmen olmak zorluklarla dolu hani yeni bir yer olması alışması her bakımdan zor ki (...) bu zorluklar hep var ama okuyup haklarını bilmeyen biriysen çok daha zor bir hal alıyor denilebilir.”



C-1; “Hemen alışamadım. Yemek kültürümüz bile farklı mesela evde. Bazen özlüyorum ülkemi. Bizim alfabemiz farklı. Bir kelime bir sürü anlama geliyor bu çok zordu kendimi anlatamadım.(...)”

U-1; “(...) buraya geldiğimde bu kültüre bu düzene alışmak kolay olmadı (...)”

Ö-1; “(...)Yeni bir yer yeni bir kültür farklılık giyim konuşma, yaşayış hepsine ayak uydurmaya çalıştım.(...)”

T-2; “(...) Hem yabancı olmak hem dinin hem kültürün hepsi farklıydı benim için çok zorlu bir süreçti. (...) İş bulurken ve buraya aşılırken zorluklar yaşadım şehir düzenlerimiz bile çok farklı. Aynı zamanda ekonomik zorluklarda çok yaşadım (...)”

A-3; “(...) aslında işimle ilgili güzellik algısı bile sadece kadınlara aitmiş gibi düşünüldüğü için çokta zorlanmadım ben hep el becerimle kendimi gösterdim. Ben sadece kendimi buraya kabul ettirmekte çok zorlandım.(...)”

U-3; “(...) Dil hala bilmiyor ama internet öğreniyor evde hala eşim türk ama hep Rusça konuşuyoruz.”

C-2; “Dil bilmiyor, insan kendini anlatamıyor, nasıl düzen kurulacak düşünüyor (...)”

Ö-1; (...) dil eğitimi almam gerekti ve bu biraz zorlu bir dönemdi.(...)”

Katılımcı göçmen kadınlar entegrasyon, kültüre alışma ve dil öğreniminde yaşadığı zorluklarla bağlantılı bu göç sürecinin başından sonuna bir sorunlar zinciri doğrultusunda psikolojik olarak bir çok etkilenme yaşamışlardır. Bu süreç içerisinde kadınlar kadın olduğu için göçmen olduğu için ayrı ayrı zorluklar ile mücadele ederken ev içi sorumluluklarını devam ettirmek zorunda oldukları için birçok rol altında ezilmişlerdir. Bu bağlantıda öğ gusunun göçmen kadınlara psikolojik etkilerini katılımcı kadınlar; bilgili hissetme, göz

teması kuramama, doyumsuzluk duygusu, yalnızlık, korku ve endişe, hissizlik, sosyal rol çatışması, çocuk için gelecek kaygısı, savunma geliştirme ve cinsiyet rollerinde değişim gibi kodlar altında şöyle ifade etmişlerdir;

A-2; “(...) Kendi kendime sinir krizi geçirdim hep çok yıprandım ama mesela erkeklerle çok fazla göz teması bile kurmam.”

U-1; “(...) Yani göç ettikten sonra insanın doyumsuz olduğunu yani anladım. Çünkü şöyle siyasi karmaşadan geldiğimiz için belki yarın öleceğiz o yüzden bugün mutlu olmalıyız diye hep daha fazlasını istedim.(...) Mesela dünya bir su kaynağı ve hep o kaynaktan daha fazla içmek istiyorsun bu bazen kendimi kötü hissetmeme sebep oluyor ancak savaşların ve kötü şeylerin olması beni çok etkiliyor.”

A-1; “(...) Geldiğimde laf atmalar olmuştu zaten yabancı bir yer bu yüzden dışarıya yalnız çıkmak istemiyordum, (...)”

C-1; “(...) Ailemden uzaklaştım. İçime kapandım. Hayattan daha çok korkar oldum. (...)”

U-1; “(...) Kızım için burada okul buldum herkes bakıyor tek bir kadın kızı var. Ve herkes onun eğitimi var mı o normal mi herkese anlatmam gerekiyordu. İnsanlar kötü gözle bakıyordu. Hep eşin nerede diye soruyorlardı ve hep cinsel sorular soruyorlardı. Kadın için tehlikeli oluyor, cinsel teklifler oluyor (...)”

U-3; “(...) Mesela ben hep çalışmayı sevmek ama hep burada korona vardı evde kaldı bir dönem ve çok konuşamamış bunalmış. Benim baba doktor anne öğretmen ben hep çalışmak ama burası beni durdurdu ve yalnızlaştırdı.”

Ö-1; “İlk başta hep tek kalmaktan korkuyordum bıçakla uyuyordum (...)”

T-2; “Benim için yeni bir başlangıç olsa da ben çok yıprandım Türkmenistan’daki hayatım buradaki hayatım ve bana bu her zaman kendini önce düşünmeyi öğretti insanlar hep konuşuyor çünkü. Bu durum beni çok yalnızlaştırdı ama.(...)”

R-1; “(...) hep benim eşte kıskanç o yüzden kapandım içime eşim daha konuşkan işleri hep o halleder.”

U-2; “Bizler aslında yerli insanlarla çok yakın değil hiç yakın olmamaya çalışıyoruz bu da bizi bazen yalnızlaştırıyor.(...)”

A-1; “(...) çevre oluşturma da biraz zorlandım konuşmadığım arkadaşlarımın da olması ve küçük bir çevrede olmamız beni psikolojik olarak etkiledi, hani artık herkesten kötü bir şey duyacakmışım gibi geliyordu, dedikodular hep oldu buda biraz can sıkıcı bir süreç oldu benim için.”

C-2; “Gülmekten korkuyor sanki hep kötü bir şey olacaktı gibi hep tedirgin (...)”

A-2; “(...) Adamlar geliyor otele gittim sabaha kadar bıçakla uyudum çünkü bilmiyorsun ve korkuyorsun. Oraya yalandan yolluyorlar yanlış adres veriyorlar.”

A-3; “Göç sürecinde kadın olmak hep bir korku yaratıyor bazı şeylerden taviz vermen gerekiyor bu en basiti giyimin bile daha farklı oluyor hep bir savunma geliştiriyorsun. Erkeklerde koruması gereken bir namus algısı yok sanki namus kavramı hep kadınla bağdaştırılıyor gibi geliyor.(...)”

Ö-1; “(...) Kadın yapısı gereği hassas olarak görülmektedir tabi ki erkek kadar güçlü olmaması göç sürecinde de bazı korkular oluşturuyor.”

U-2; “Duygularımı etkiledi artık daha geniş bakıyorum olaylara her şeye üzülmiyorum sanki duygularım alınmış gibi (...)”

C-2; “(...) Taş olmak yani hissetmek yok, duygusuz olmak çünkü insanlar kötü düşünmek hep korkmak.”

U-2; “Çocuğumuzun geleceği çok büyük etki etti tabi bizim için en önemli şey onun daha iyi şartlarda yetişmesini istedik ancak burada da bazı dışlamalar oldu bizim için ne kadar zor olduysa onun içinde zor oldu. (...)”

Katılımcılara göç olgusunun neler hissettirdiği sorulduğunda alınan cevaplara bakıldığında kadınların psikolojik boyutta karşı karşıya kaldığı sorunlar genelde yalnızlaşma kıstasında bir etkilenme olduğu söylenebilir. Cinsiyet temelli olarak korku ve endişenin de erkek bireylere göre daha fazla olduğu düşüncesi hakimdir. Bu bağlamda göçmen kadınların ifadeleri kendilerini zayıf görme ve bir erkeğin arkasına sığınma ihtiyacı duyma gibi ifadelerde vardır. Bu durum onların toplumsal cinsiyet kabullerini gerçekleştirdiğini göstermektedir. Bu roller altında ezilen kadınlar cinsiyet rollerinde de değişim yaşadıklarını şöyle ifade etmişlerdir:

C-1; “(...)Ama çok dışarı çıkmamaya çalışıyorum. Çıktığımda da biraz daha kapalı erkek gibi giyinmeye çalışıyordum ki laf atan olmasın(...)”

U-1; “(...) Kızımı da çok dikkat çekmemesi için uyarıyordum çünkü okulunda dışlamalar çok vardı ama yine de bu oluyor.”

A-2; “(...) Kadın başına bir erkeğe sırtını yaslamadan yapamazsın dediler. Ama ben çocuğuma hem anne hem baba oldum, daha da hırs yaptım.”

A-3; “(...) Bazı şeylerden taviz vermen gerekiyor bu en basiti giyimim bile daha farklı oluyor hep bir savunma geliştiriyorsun. Erkekte koruması gereken bir namus algısı yok sanki namus kavramı hep kadınla bağdaştırılıyor gibi geliyor.”

Ö-1; “(...) Ben ilk geldiğimde kıyafetlerimi değiştirdim kimse farklı görmesin diye aralarına katılmaya çalıştım hani dikkat çekmemeye.”

U-3; “(...)göçmen kadın olmak bir erkeğin arkasına sığınmayı gerektiriyor senin sözün pek geçmiyor. Bu yüzden yanında hep erkek olmalı gibi davranıyor herkes.”

U-2; “Kadın için yaşlandırıcı hep ama hep koşturuyorsun çocuk için yemek koca yemek para lazım çalışmak (...) iş yerinde eziyorlar bu beni yordu. Bazen kim olduğumu unutuyorum.”

A-3; “Toplumsal cinsiyet deyince kadın hep evde durur algısı, çocuk bakar algısı, çalışmamız, göç etmememiz gibi algılar var her zaman bunlar bana hep yanlış geliyor göç sürecinde bile kadın tek başına göç ederse kötü yollu olarak düşünülüyor. (...)”

Göç süreci karar alma aşamasından sonuna kadar zorlu bir süreci barındırır. Kadının hassas görülmesi de dünya genelinde bir algı olarak varlığını göstermektedir. Bu durum çalışmanın üçüncü bölümünde belirtildiği gibi gelişmiş ülkelerde daha düşük bir görünüm sergilemesine rağmen halen devamlılığını sürdürmektedir. Kadın göçmenler ise bu durumda savunma geliştirmektedir. Bu geliştirdikleri savunma daha erkeksi tavırlara bürünmelerine sebep olmakta ve cinsiyet rollerinde karmaşaya yol açarak sorumluluk artışı oluşturmaktadır.

#### **4.13. Göçmen Kadınların İşgücüne Katılımda Karşılaştığı Sorunlara İlişkin**

##### **Bulgular**

Göçmen kadınlar birçok alanda dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalmakla birlikte işgücü içerisinde de ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bunun için birçok politika geliştirilmesine rağmen bu durumla halen karşı karşıya kalınmaktadır. Katılımcı kadınların hepsi öncelikli olarak kendi mesleklerini devam ettirememektedir. Bu bağlamda yaşadıkları diğer sorunları şu şekilde ifade etmişlerdir:

T-2; “Kadın olmak işten geç çıkmak vardiya değişimleri bunlar için daha zor. Çocuğuma yeteri kadar vakit ayıramıyorum ve bu konuda bana yardımcı olacak

pek insan bulamamak benim için sorun oluyor, bu durumda çalışan yerli insanlarda var beni dışlamak için değil. (...)"

Katılımcı T-2 vardiyalı çalıştığı için çocuğuna yeteri kadar zaman ayıramamakta ve zorluk çekmektedir. Bu bağlamda yaşadığı sorun onun aile içi ve sosyal yaşantısını derinden etkilemektedir. Bu durum yerli vatandaşlar açısından da zorlu bir iş olması dolayısıyla bir dışlanmadan değil iş seçimi kaynaklı bir problemdir. Diğer bir sorun olan cinsel taciz problemi işten çıkmalarına sebep olarak katılımcı göçmenleri ekonomik olarak etkilemektedir. Buna istinaden katılımcı kadınlar şunları ifade etmiştir:

U-1; "Tabi ki oldu hep erkekler bir şeyler içelim yiyelim teklifler verdi ben istemedi ve böyle işlerde çok kalamadım"

Ö-1; " (...) Şimdi geç saatte işten çıkamıyorum zaten erkenden eve gitmeye çalışıyorum çalıştığım yerdeki patronumda kadın olduğu için orada bu durum yok şu anda. Ama öğrenciyken çalıştığım kafeler sırf ilgi çekip müşteri toplamamı bekliyordu mesela bu yüzden çok iş bıraktım."

Katılımcı bir diğer kadın iş arama aşamasında genelde ilanlarda yaş olmasından kaynaklı uzun süre iş bulamadığını şöyle ifade etmiştir:

U-1; "(...)35 yaşındayım ama iş başvurusu ilanları internette hep 30 yaşına kadar bu yüzden hep yüz yüze ikna etmeye çalışmam gerektiği için iş bulurken kendimi ifade edememek korkum oluştu."

Bu bağlamda iş bulma konusunda zorluk çeken diğer katılımcılar şunları söylemiştir:

U-2; "(...)iş bulma konusunda çok iş değiştirdim tabi beni işimden rezil ederek kovanlar, paramı vermeyenler, beni çok mağdur eden iş yerleri oldu. En sonunda tanıdık ile bir işe girdim."

A-1; "(...)Çabalasam da burada kendi işimle alakalı bir iş bulacağımı sanmıyorum ve o çalışma alanında hiç bir tecrübemin olmaması da bunu

etkiliyor. İş bulmak bizim için buralılar kadar kolay olmuyor. Herkes çalıştırmak istemiyor çalışma iznini sorun edenler oluyor.”

C-1; “İş ararken göçmen olmak kadın olmak birde kadını hep güçsüz görüyorlar istemiyorlar(...)”

U-3; “(...) Çocuklarımı tek başına evde bırakmak istemedim iki kız çocuğuna sahibim ve onlarda yabancı bir ülkeye yerleşmenin şokundalar bazı işverenler iş verme konusunda çekinceli davrandılar. Çocuğum olması da onlar için sorundu.(...)”

C-2; “Evet kaldı ben çalıştırmak istemedi kadın diye. Dil bilmiyor diye iş vermediler. Hep evlen evlen. (...) Oldu beni iş için aldılar evlerine sonra beni yine evlendirmek adamdan para almak için sonra ben istemedi beni bu aileye getirdiler yardımcı diye.”

A-2;“(...) işte seni işe alalım hatta gel sen yabancısın gel sana ev tutalım gibi kötü yola sürükleyici çok insanla karşılaştım ama ben hep doğru durmaya çalıştım erkek olsam bunu yapamazlardı hep bir sözel taciz vardı.”

İş bulurken bu sıkıntıları yaşayan göçmen kadınlar çalışma yaşamında da bazı güçlükler ile karşılaşmışlardır. Katılımcı kadınlar çalışma hayatındaki sorunları şöyle ifade etmişlerdir:

A-1; “İş hayatımda ucuz ücretle çok çalıştım bu tabi şöyle oldu sigortalı olarak gösterilemiyordum zaten çalışma iznim olmadığı için daha çok bu parayı elden aldım ama buna rağmen daha az ücret alıyordum.(...)”

C-1; “(...)Evlere temizliğe gittiğimde ev sahibi çay içer yemek yer ama bana vermez mesela oturtmazlar masaya bu ayrımcılıksa evet kötü bir sürü şey bir keresinde canım çok kek istemişti ama istememiştim bile.”

U-1; “İş konusunda da birkaç iş deneyimimde düşük ücret ile çalıştırıldım ve insanlar hep beni yanlış anlamaya devam etti uzun süre çalıştım ve aldığım maaş çok düşüktü.(...)”

U-2; “Göçmen olmak daha zordu çünkü konuşmadan anlaşılıyor ve ona göre daha çok işe koşturmak hepsini yapmak gerekiyor.(...)”

A-2; “Garsonluk yaptığım yerde sabi olan abi ne dese onu yapıyordum hani tavırlarıma da çok dikkat ediyordum ama abinin eşi kocam sana bakıyor dedi ve ben işten çıkmak zorunda kaldım çok maddi zorluklar yaşamama, dışlanmama, sosyal bir hayatımın korkularla dolu olmasına sebep ama hep gururluydum. Kusura bakmayın bize erkek eleman lazım diyorlardı çok kapıdan ağlayarak döndüm. (...)”

Katılımcı kadınların verdikleri cevaplara göre bu kadınlar çalışma yaşamında göçmen olmakla birlikte kadın olmalarından kaynaklı problemler de yaşamışlardır. Güvenli alan oluşturma ve kendilerini savunmaya almak isteyen kadınlar genelde kadınlara yönelik meslekler seçmeye çalışmışlardır. Bu hususta kendilerini daha güvende hissetmişlerdir. Görüşme yapılan kadınların hepsi mülakat sorularında göçmen kavramından rahatsız olduklarını belirterek bunun dışında hitap edilmesini istemişlerdir. Bu bağlamda yine kendilerine güven alanı oluşturmaya çalışmaktadırlar.

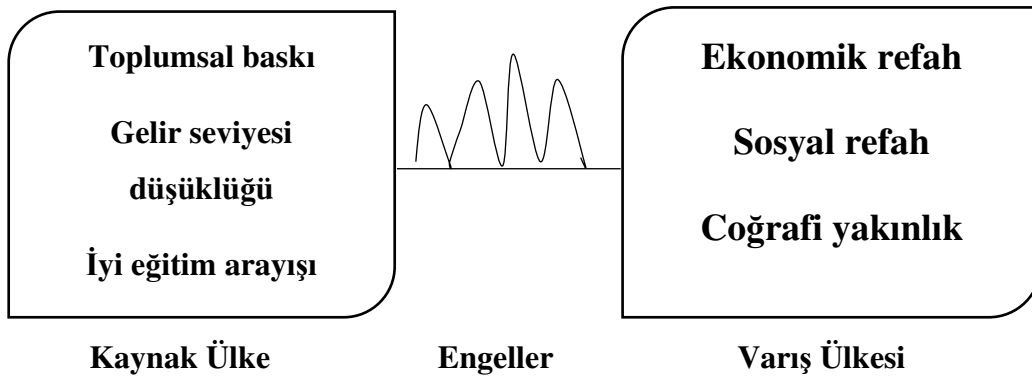


## BEŞİNCİ BÖLÜM

### SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlar zamanla değişen ihtiyaçlarını karşılamak için yer değiştirme hareketinin parçası olmaktadır. İhtiyaç ve etkenler değişim gösterse de coğrafi yer değiştirme hareketi devam etmiştir. Yer değiştirme hareketlerinin sebepleri değiştikçe göç hareketleri şekillenmiş ve çeşitlenmiştir. Göç hareketlerini anlamaya ve açıklamaya yönelik kuramsal çerçeve de zamanla gelişmiş ve zenginleşmiştir.

Göç kuramları içerisinde Ravenstein'ın Göç Kanunları göç kavramını açıklamaya yönelik ilk kuram niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda göçün mesafe, sebep ve basamakları gibi olgulara açıklık getirmiştir. Bireysel veya toplu olsun göçün tetikleyicileri ve basamakları olduğunu söylemiştir. İtme-Çekme Teorisi ise göçe iten ve çeken sebepler olduğunu ve bu bağlantıda göç sürecini anlatmıştır. Ağ kuramı ise kendisinden daha önce varış ülkesine gitmiş olanların hayatlarında tecrübe ettiği durumları, gelecekte göç etme düşüncesi olanlara aktararak bir göç ağının gelişmesini sağlamaktadır. İkili İşgücü Piyasaları Kuramına göre ise işgücünde vasıfsız işçilerin yerini doldurmaları kuramı destekler nitelik taşımaktadır. Kuramlara bakıldığında göçmen kadın bireyler buraya önceden gelen yakınlarının aktardığı bilgiler ile buraya gelme kararı alırlarken bu süreçte itici ve çekici etmenlerinde varlığını belirtmişlerdir. Çalışmaya göre bu itici ve çekici etmenler şöyledir;



Şekil 4. İtme-Çekme teorisine göre göçmen kadınlar için itici ve çekici faktörler

Göç olgusu her birey için farklı bir sebep ile tetiklenirken her birey için farklı sonuçları da beraberinde getirmiştir. Göç üzerine yapılan çalışmaların sonuçlarında bireylerin sosyal bir canlı olmasından kaynaklı bu farklılıklar ortaya konmuştur. Göç konusu insanların hayatının birçok alanını etkilediği için farklı konu ve alanlarla bağdaştırılarak üzerinde çalışılması gereken yeni alanlar oluşturmuştur. Bu bağlamda göçün sınırlar dahilinde ülke içinde ve ülke sınırları dışında olması da konunun derinliğini ve kalıcılığını etkilemektedir. Nitekim uluslararası göç olgusu farklı bir kültür ve dili içinde barındırdığı için ayrı bir pencereden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Her birey için ayrı anlam taşıyan göç olgusu kadın ve çocuklar için daha farklı bir boyutta ele alınma gerekliliği oluşturmaktadır. Göç sürecinde kadın, kültürel aktarımın devamlılığını sağladığı, çocuk ise yeni topluma kolayca uyum sağlayabildiği için göç içerisinde özellikle araştırılması gereken unsurlardır. Bu hususta erkek egemen olarak düşünülen göç olgusu küreselleşme ve dünyanın sosyo-ekonomik dönüşümleri sonucu göçün kadınlaşması olgusuyla değişim geçirmiştir. Ancak kadının dünyadaki konumu çoğu yerde değişirken toplumsal algıların aşamadığı bazı yerler veya alanlar mevcudiyetini hala korumaktadır. Özellikle ataerkil yapılarda toplumun kadına yakıştırdığı ve kadın tarafından benimsenerek yerine getirilen roller değişmemektedir. Kadına ve erkeğe yönelik bu ayırıştırıcı tutum toplumsal cinsiyet bağlamında kadını ötekileştiren bir tavrın sergilenmesine sebep olmaktadır. Kadınların da göç sürecinde çeşitli sebeplerle yer değiştirmesi göç edilen toplumun kadına bakış açısına göre şekillenmektedir. Eğer varılan yer kadına karşı eşitlikçi ilkeleri benimsemişse kadının kendini o topluma ait hissetmesi kolaylaşmakta ve göç sürecinde yaşanan ya da yaşanacak sorunlar minimuma inmektedir. Ancak toplum cinsiyetçi algılar ve baskılar sergilemekte ise göç eden kadın göç süreci ve sonrasında artan sorunlarla karşılaşmaktadır.

Türkiye'nin toplumsal yapısına bakıldığında toplumsal cinsiyet kavramının çoğu alanda baskın olduğu söylenebilir. Türk toplumunda kadının üstlendiği roller kültürel bir mirasın izlerini taşır. Kırsal alandan kentsele göçler ve kadının toplumdaki konumunun değişmesi ve güçlenmesi de geçmişten gelen toplumsal rolleri değiştirmemiştir. Göç hareketlerinin de sıklıkla görüldüğü bir ülke olarak Türkiye göçmenlere yönelik algının - özellikle de 2011 Suriyeli geçici koruma göçü ile- değiştiği ve yer yer zaman zaman sert söylem ve eylemlerin geliştiği bir hal almıştır. Kadın göçmenler ise hem Türk toplumunda

var olan toplumsal cinsiyet ayrımı hem de göçmen olmanın getirdiği zorluklarla daha fazla muhatap olmaktadır. Bu noktadan hareketle bu çalışma Türkiye’deki kadın göçmenlerin karşı karşıya kaldıkları sorunların ortaya konması, bu sorunların cinsiyetle bağlantılarının irdelenmesi ve özellikle işgücü piyasasına katılımı ile ilgili sorunların ana hatlarının çizilmesini amaçlamıştır.

Çalışmada toplumsal cinsiyet ile ilgili kavramlar ve göç olgusu kadınlar perspektifinden değerlendirilmiştir. Göç olgusunda ve toplumsal cinsiyet yaklaşımlarında kadının yeri araştırılmış ve bu kıstasta sahip oldukları roller ve değerlere açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Göç olgusuna toplumsal cinsiyet algılarından bakılarak süreç içerisinde kadının nelerden etkilendiği ve ne gibi değişimler yaşadığı ve bir kadın gözüyle bu durumun neler ifade ettiği gözlemlenmeye çalışılmıştır. Dünyada gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki kadına bakış açıları ve toplumsal cinsiyet algıları incelenmiş ve takriben uygulama alanına geçilmiştir. Hem kadın hem göçmen olarak Türkiye’de bulunan göçmenlerin yaşadıkları sorunlar çalışmanın problemini oluştururken, bu problemi çözmek için şu sorulara cevap aranmıştır. İlk soru “Toplumsal cinsiyet normlarında kadının yeri ve bunun göçe yansımaları nasıldır?”, ikinci olarak “Türkiye’de kadının göç sürecinde ve sonrasında yaşadığı sorunlar nelerdir?” ve son olarak “Türkiye’de göçmen kadınların işgücü piyasasına dahil olurken karşılaştıkları zorluklar nedir?”

Literatüre göre; Türkiye’ye yönelen göçün kadınlaşması konusu Sovyet Rusya’nın yıkılmasıyla ve birçok kadın göçünün yoğunlaşmasıyla daha görünür bir konu haline gelmiş ve üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda teknolojik gelişmeler ışığında farklı ülkelerden kadınların internet üzerinden tanışarak evlilik veyahut gidilecek ülkenin cazibesi olan fotoğraflarından etkilenerek yer değiştirme hareketliliklerine arttırıcı bir etki yaratmıştır. Zamanla bu durumun çoğalması bu konunun önemini gözler önüne getirmiştir. Türkiye’ye yakın ülkelerdeki iç karışıklıklar ve siyasi düzen bozuklukları göçmen kadınları ülkemize çekmiş ve buradan hareketle Çanakkale ilinin coğrafi konumu ve göçmenlerin geçiş güzergahı olması sebebiyle göçmen kadınlar ile yaşadıkları sosyo-ekonomik sorunları analiz edebilmek için bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Göçmen kadınların göçmen erkeklere nispeten daha içe kapanık ve çekinceli olmaları sebebi ile rastgele başlanan yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile yapılan çalışma 12 kişi ile sınırlı kalmıştır. Bu doğrultuda katılımcılar ile yapılan görüşmeler daha derin ve bakış açısını kavramaya yönelik gerçekleştirilmiştir. Toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirilen göçmen kadınlar ile yapılan bu çalışmanın literatüre katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Katılımcı göçmen kadınlar göç kararını kendileri alırken, eşlerinin işleri doğrultusunda göç sürecine katılan göçmen kadınlarda mevcuttur. Bu hususta göçmen kadınlar kendilerini açmada çekinceli kalmışlardır. Onlar için güven alanları oluşturularak rahat edebilecekleri ortamlarda görüşme yapılmış ve ilave sorular ile konunun derinliğine inilmeye çalışılmıştır. Genelde kendilerine göçmen kavramının kullanılmaması istenmiş ve ortak problem olarak dil ve mesleğini yapamama sorunu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda “Toplumsal cinsiyet normlarında kadının yeri ve bunun göçe yansımaları nasıldır?” sorusuna cevap verilmiştir.

Göçmen katılımcı kadınlar kadın yoksulluğu ile karşı karşıya kalmaktan ve can güvenliklerinden korktuklarını belirtmişlerdir. Bu konuda kadın olmaları ortak bir nokta olarak görülmüştür. Katılımcılar genellikle kötü işlerde çalışmak zorunda kalmakla birlikte kötü gözle bakıldıkları için toplumdan ve işgücünden dışlanma yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yasal yollarla ülkeye giriş yapan bu göçmen kadınlar yakın arkadaşlarının şebekeler yoluyla gelerek pasaportlarının elinden alındığını ve iletişimlerinin koptuklarını belirtmişlerdir. Bu durumda Türkiye'nin güvenlik konusunda sadece yasalar yoluyla iyi olduğunu düşünerek kendileri ile ilgili olumsuz durumlarda ilk gidecekleri mercinin polis olduğunu belirtmişlerdir.

Göçmen kadınların yaşadığı sorunlar ortak payda da buluşmakta ve kadınların entegre edilmesi en büyük problemi oluşturmaktadır. Bu hususta göçmen kadınların Çanakkale ilinde entegrasyon için yapılan çalışmaları arttırması ve iyileştirmesi kadınların bu sorununu hafifletici etkiler taşıyacaktır. Bu bağlamda “Türkiye’de kadının göç sürecinde ve sonrasında yaşadığı sorunlar nelerdir?” sorusu cevaplanmıştır.

Diğer bir sorun olan dil öğrenme probleminin üzerinde durulması gerekliliği açıkça ortadadır. Eğitim amacı ile gelen göçmen kadınlar eğitim şartında bulunan dil öğrenme gerekliliğini gerçekleştirirken diğer amaçlar doğrultusunda gelen göçmen kadınlar dil problemlerini çözme konusunda tek başına mücadele etmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde çeviri için birini bulması ve bu kişiye belirli bir ücret ödeyerek işini gördürmesi gerekmektedir. Bu hususta yetkili makamlara gidip sorunlarını dile getirme konusunda da çekinceli davranmaları hayatlarında farklı zorlukları da oluşturmaktadır. Yaşanan dil sorunları sonucu bu göçmen kadınların dili bilerek haklarını öğrenmek amacıyla dil konusunda kesin çözümler üretilmelidir. Sivil toplum Kuruluşlarının veyahut Halk Eğitim Merkezlerinin verdiği kurslar ile göçmen kadınların dil ve haklarının öğrenimi gibi hususları gerçekleştirmesi yeterli olmamakla birlikte bu durumdan haberdar olma sorunları da bulunmaktadır.

Göçmen kadınların karşı karşıya kaldığı zorluklardan bir diğeri göç sonrası psikolojik sorunları ile ilgilidir. Bu konuda göçmen kadınlara gerekli desteğin sağlanması ve bu imkanların sunulması göçmen kadınların entegrasyonu açısından önemlidir. Bu göçmen kadınların gelecekte yetiştireceği çocukları sağlıklı yetiştirip toplum faydasına bireyler olarak yetiştirebilmesi amacıyla bu durumun gerekliliği ortadadır. Göç olgusunda genelde ikinci kuşak değer kazandığından ve önem gösterdiğinden bu hususta düzenlemeler önem teşkil etmektedir. Türkiye’de kadın göçmenler işgücü piyasasına katılımda cinsiyetçi ayrımcılığa maruz kalmış, uyruklarıyla bağlantılı dışlamalar yaşamış ve iş haklarını bilmemekten kaynaklı iş yerinde fazla iş yüküne maruz kalmışlardır. İş arayışında ise iş bulma kanalları olan tanıdıkları onları yanlış yönlendirmeler ile tehlikeye atmışlardır. Bu bağlamda “Türkiye’de göçmen kadınların işgücü piyasasına dâhil olurken karşılaştıkları zorluklar nedir?” sorusuna cevap bulunmuştur.

Küreselleşme sürecinin arttırdığı göç hareketleri ülkelerin toplumsal veya ekonomik birçok alanını etkilemektedir. Bu hususta kadınların işgücünde karşılaştıkları sorunlar açısından iş yerinde denetimlerin gerçekleşmesi ve kadına yönelik pozitif ayrımcılığın göçmen kadınlara uygulanması iş gücündeki göçmen kadınlar için önemlidir. Göçmen bireylerin verimli değerlendirmesi ülke ekonomisinde iyileşme olanağı sunmakla birlikte bireylerin kendi yaşantılarında da pozitif etkiler oluşturabilir.

Toplumsal cinsiyet bileşenleri bebeğin anne karnında cinsiyetinin öğrenilmesinden itibaren başlayan ve sürekli beklenti barındıran bir süreç olarak düşünülebilir. Kadına ve erkeğe ayrı ayrı atfedilen bu roller her iki cinsiyet içinde farklı sorumluluklar oluşturmaktadır. Ancak ataerkil toplum yapılarının hakimiyetinin fazlalığı bu normlar içinde kadını pasif konumla nitelendirmektedir. Genelde toplum içinde kadının ikincil olarak görülmesine sebep olan bu durum çalışan ve kariyer hayatında yol almak isteyen kadınlara ayak bağı olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının olumsuz etkilerinin yanında göçmen statüsü olması kadınları daha dezavantajlı bir duruma getirmektedir. Göç olgusunun başlı başına bir süreç olması kadınların rol ve sorumluluklarının artmasına neden olmaktadır. Ev içindeki sorumluluklar, çocuk bakımı, iş hayatı ve yabancı bir yerde olmanın getirdiği zorluklar göçmen kadınların çok boyutlu problem yaşamalarına ortam hazırlamaktadır. Bu hususta göçmen kadınların rehabilite desteği alması, işgücünde teşviklerin oluşturulması gibi çözüm yolları hem göçmen kadın bireyler hem de gelecek kuşak bireyler için önem taşımaktadır. Devlet, eğitim ve rehabilite kuruluşlarının ortak payda da hareket ederek doğru zamanda müdahale hareketiyle düzenleme yapılması gerekmektedir.

İş yerleri göçmen bireylerin topluma entegre olduğu en önemli yerlerdendir. Bu bağlamda göçmen kadınların işgücüne katılımında karşılaştıkları sorunları en aza indirmek amacıyla “WorldPlaces: Göçmen kadınlarla çalışan işyerleri” adında MIF fonu tarafından finanse edilen dört ulusal STK (Quid, IT ve SPEAK, PT; STK'lar GEN2RED, EN; Interventionsbüro, DE), ortaklaşa Vigo University (ES), European Network Migrant Women ve Impact Hub EU (AT), yürüttüğü bir proje geliştirilmiştir. Bu hususta belirli iş adamları grubu kurularak bu ağ neticesinde göçmen kadınların işgücüne katılımı hedeflenmiştir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları veya belediyeler tarafından göçmen kadınlara yapılan yardımlara ek devlet eliyle açılmış iş bulma kanallarının göçmen birimleri oluşturularak işgücü piyasasına katılımında doğru teşvikler uygulanabilir ve topluma entegrasyonlar kolaylaşabilir. Burada yerli toplumun iş bulma kaygısını azaltacak uygulamalarında olması yerli birey ve göçmen birey için rahatlatıcı bir durum olur.

## KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus- Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ağaoğlu, E. (2016). Kişilik Gelişimi. C. Bayrak içinde, *Eğitim Psikolojisi İçinde* (s. 74-101). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınevi.
- Akalın, A. (2007). "Hired as a caregiver, demanded as a housewife: becoming a migrant domestic worker in Turkey. *European Journal of Women's Studies*, 14(3), 209-225.
- Akın, A., & Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 73-82.
- Akis, Y. (2012). Uluslararası zorunlu göç literatüründe toplumsal cinsiyet: başlıca yaklaşımlar ve eleştiriler. S. G. Öner, & N. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (s. 379-398). İstanbul: İletişim.
- Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Aksoy, N. (2006). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Aktaş, E., & Şahin , A. (2019). Harris-Todaro Göç Modeli: Türkiye Örneği. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1), 222-234.
- Altınay, A. G. (2013). Giriş: Milliyetçilik, Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm. *Vatan, Millet, Kadınlar*, 15-32.
- Altındal, A. (2004). *Türkiye'de Kadın*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Amin, M., & Mattoo, A. (2005). *Does temporary migration have to be permanent?* (Cilt 3582). World Bank Publication.
- Arabacı, Z., Hasgül, E., & Serpen, A. (2016). Türkiye'de Kadın Göçmenlik ve Göçün Kadın Sağlığı Üzerine Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(36), 129-144.
- Arsoy, N. (2011). Türk Masallarında Ataerkillik: Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın. Yüksek Lisans Tezi. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .

- Baker, D. P., & Wiseman, A. (2009). *Gender, Equality and Education From International and Comparative Perspectives*. Emerald Group Publishing Limited.
- Bakırtaş, T. (2012). Küresel Gelişme Modelinde Uluslar arası Göç Olgusu ve Yansımaları. *Alternatif Politika*, 4(2), 232-261.
- Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. Bursa : Sentez Yayıncılık.
- Baltacı, A. (2018, 04 30). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Barkın, E. (2004). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*(1).
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayhan, V. (2013). Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet. *Doğu Batı Düşünce Dergisi Toplumsal Cinsiyet*, 63, 147-164.
- Bayoğlu, F. (2010). Simone de Beauvoir: Öteki Olarak Kadın. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi : Kaygı*(15), 71-78.
- Bayraktar, e. (2020). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Etkileyen Faktörler. F. Başar içinde, *Toplumsal Cinsiyet* (s. 21-34). Ankara: Akademisyen Kitapevi.
- Beauvoir, S. d. (1993). *Kadın İkinci Cins I: Genç Kızlık Çağı* (7. Baskı b.). (B. Onaran, Çev.) İstanbul: Payel Yayınları.
- Bell, M., & Ward, G. (2000). Comparing Temporary Mobility with Permanent Migration. *Tourism Geographies*, 2(1), 87-107.
- Bem, S. L. (1981). Gender Shema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing. *psychological Review*, 88(4), 354-364.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet "Bize Yüklenen Roller"*. (K. Ay, Çev.) İstanbul: Dayanışma Vakfı Yayınları.



- Biehl, K., & Danış, D. (2020). *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç*. (K. Biehl, & D. Danış , Dü) İstanbul: Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Göç Araştırmaları Derneği (GAR) ortak Yayını.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 108-114.
- Bozok, M. (2018). Toplumsal Cinsiyet ve Aile. N. Oktik, & H. Ü. Reşitoğlu içinde, *Aileyi Anlamak Disiplinler Arası Yaklaşım* (s. 101-1014). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation. *Psychological Review*, 106(4), 676-713.
- Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorunlu Kabul Mültecilik, Sığınmacılar ve Göçmenler*. Ankara: Dayanışma Derneği Yayınları.
- Buz, S. (2009). Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların Görünürlüğü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 40-50.
- Can, Y. (2013). Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Temelleri: Niğde Örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(1), 203-216.
- Castles, S., & Miller, M. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (B. U. Bal, & İ. Akbulut , Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cenevre Konvansiyonu. (1951). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. 12 21, 2021 tarihinde <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> adresinden alındı (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2020)
- Civelek, J. (1989). 1789 Fransız Bildirisi ve 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 9(1), 1-9.
- Connell, R. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Corbett, J. (2003). Ernest George Ravenstein, The Laws of Migration, 1885. CSISS Classics. UC Santa Barbara: Center for Spatially Integrated Social Science. <https://escholarship.org/uc/item/3018p230#main> adresinden alındı
- Coşkun, A., & Özdilek, R. (2012). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sağlığa Yansıması ve Kadın Sağlığı Hemşiresinin Rolü. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 9(3), 30-39.
- Coşkun, E. (2014). Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti. *Çalışma ve Toplum*, 42(3), 185-206.
- Crouter, A. C., Whiteman, S., McHale, S., & Osgood, D. (2007, May). Development of Gender Attitude Traditionality Across Middle Childhood and Adolescence. *Child Development*(78), 911-926.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*(17), 67-81.
- Çelebi, Ö., & Polat, A. (2018). "Yarımın Kadınları" Suriyeli Kadınlara Özgün Bir Kendine Yardım Grup Çalışması. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 81-87.
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(27), 149-170.
- Çelik, N. (2020). Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Kuramlar. F. Başar içinde, *Toplumsal Cinsiyet* (s. 7-21). Ankara: Akademisyen Kitapevi.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim*(86 (GÜZ)).
- Demir, Ö., & Acar, M. (2002). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınevi.
- Doğan, İ. (2012). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Dönmez Kara, C. (2015). Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği Ve Türkiye'nin Politikaları. Doktora Tezi. Çanakkale. 12 28, 2021 tarihinde alındı

- Dörtköşeoğlu, G. (2002). 12-15 Yaş Arası Kız ve Erkek Çocuklarının Kadınlik ve Erkeklik Rollerini Algılayış Biçimi. İstanbul Sosyal Bilimler Enstitüsü KADIN Çalışmaları Anabilim Dalı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Durmaz, A. (2020). Toplumsal Cinsiyet ve Sağlık . F. Başar içinde, *Toplumsal Cinsiyet* (s. 109-125). Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Eagly, A. H., & Wendy, W. (1999). The origins of sex differences in human behavior: Evolve dispositions versus social rol. *American Psychologist*, 54(6), 408-423.
- Eagly, A. H., Beall, A., & Sternberg, R. (2004). *The Psychology of Gender*. London: The Guilford Press.
- Eagly, A. H., Wood, W., & Diekman, A. (2000). Social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal. H. M. Trautner, & T. Eckes içinde, *The developmental social psychology of gender* (s. 123-174). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Ender, S. (1986). *Refah Toplumunda "Getto" ve Türkler*. İstanbul: Teknografik Matbaacılık.
- Erder, S., & Kaşka, S. (2003). *Irregular Migration and Trafficking in Women: the Case of Turkey*. International Organization for Migration.
- Ergüven, N. S., & Özturanlı , B. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007-1062.
- Erkek, S., & Karagöz, H. (2009). *Kadının İş Hayatındaki Karşılaştığı Sorunlar*. Konya: Ticaret ve Sanayi Odası.
- Erten, Z. K., & Zincir, H. (2018). Toplumsal Cinsiyet Özellikleri Yönünden Göç. A. Avcı içinde, *Göç ve Göçmen Sağlığı* (s. 6-9). Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Ertung, C. (2013). Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liği ve Medya: Reklamlarda Kadın Bedeninin Kullanımı. L. Gültekin, G. Güneş, C. Ertung, & A. Şimşek içinde, *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* (s. 90-102). Ankara: Atılım Üniversitesi.
- Ertürk, Y. (1996). Alternatif Kalkınma Stratejileri: Toplumsal Cinsiyet Kadın ve Eşitlik. *ODTÜ Gelişim Dergisi*, 342.
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme* (3. Baskı b.). Ankara: Pegem Akademi.

- Freud, S. (1965). *Introductory Lectures on Psycho-Analysis*. (J. Strachey, Çev.) New York: W. W Norton Company.
- Gauntlett, D. (2002). *Media, Gender and Identity: An Introduction*. New York: Routledge.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A. (2009). Göçmenlerin Emek Piyasası Üzerindeki Etkisi. A. Giddens içinde, *Sosyoloji Başlangıç Okumaları* (G. Altaylar, Çev., s. 33-39). İstanbul: Say Yayınları.
- Gök, F. A., & İl, S. (2017). Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini ile İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(4), 523-533.
- Gökçe, F., & Sezer, G. O. (2012). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları (Uludağ Üniversitesi Örneği). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-23.
- Gönül, S. (2020). Zorunlu Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Suriyeli Kadınların Evlilik Deneyimleri. K. Biehl, & D. Danış içinde, *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları* (s. 80-100). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Göç Araştırmaları Derneği (GAR).
- Gurieva, L., & Dzhioev, A. (2015). Economic Theories of Labor Migration. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(6), 101-109.
- Güdücü, B. (2018). Biyolojik Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet. D. Şenol, & H. E. Kaya içinde, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (s. 13-32). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Güldü, Ö., & Kart, M. E. (2008). Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Siyasal Tutumları: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 97-116.
- Gün, Z. (2013). Göç Psikolojisi. K. Edimsel içinde, *Çağdaş Psikoloji Akımları* (s. 1-15). Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Güner, G., & Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153), 157-171.

- Güzel, E. (2014). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Medyanın Rolü. *Global Media Journal*, 4(8), 185-199.
- Harrison, W. C. (2006). "The Shadow and the Substance The Sex/Gender Debate. (M. E. Kathy Davis, Dü.) *Handbook of Gender and Women's Studies*, 35-52.
- Harzig, C. (2003). Women Migrants as Global and Local Agents. P. Sharpe içinde, *Women, Gender and Labour Migration*. London, United Kingdom: Routledge.
- Haşit, G., & Yaşar, O. (2015). Çalışan Kadınlarda Örgütsel Stres Kaynakları: Bir Kamu Kurumu Örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*, 4(4), 1-30.
- Hegelson, V. S. (2012). *The Psychology of Gender* (4. Baskı b.). New Jersey: Pearson.
- Hepşen, Ö. (2010). Tevrat, İncil Ve Kuran-ı Kerim'de Kadın Bedeni. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- International Organization for Migration(IOM). (2015, Ekim 2). Taking Action against Violence and Discrimination Affecting Migrant Women and Girls. 12 09, 2021 tarihinde <https://publications.iom.int/books/taking-action-against-violence-and-discrimination-affecting-migrant-women-and-girls> adresinden alındı
- İçduygu, A. (2004). *Türkiye'de Kaçak Göç*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- İçduygu, A., & Ünalın, T. (1998). *Türkiye'de İç Göç*. İstanbul, *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih* . İstanbul: Remzi Kitapevi.
- İçduygu, A., Erder, S., & Genç, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- İçli, T. G. (2003). Cumhuriyet Döneminde Kadınların Sosyal Durumu. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19(56), 583-595.
- İlkkaracan, İ. (2010). *Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- ILO. (2021). *ILO Global Estimates on International Migrant Workers Results and Methodology*. Geneva: International Labour Office .

- Jacobsen, J. P., & Levin, L. (2000). The Effects of Internal Migration on the Relative Economic Status of Women and Men. *Journal of Socio-Economics*, 292-293.
- James, J. D. (2001). The Role of Cognitive Development and Socialization in the Initial Development of Team Loyalty. *Leisure Sciences*, 233-261.
- Kakaşçı, Ç. G. (2020). Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim. F. Başar içinde, *Toplumsal Cinsiyet* (s. 49-63). Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Kalan, Ö. G. (2010). Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı: 'Kinder' Reklam Filmleri Üzerine Bir İnceleme. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 75-89.
- Kalkınma Bakanlığı. (2009). *Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı: Eğilimler, Belirleyici Faktörler ve Politika Çerçevesi*. Beşeri Kalkınma Sektörü Avrupa ve Orta Asya Bölgesi.
- Kandiyoti, D. (1996). "Çağdaş Feminist Çalışmalar ve Ortadoğu Araştırmaları" Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem. (S. Çakır, & N. Akgökçe, Dü) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kara, P., & Korkut, R. (2010). Türkiyede Göç, İltica ve Mülteciler. *Türk İdare Dergisi*(467), 153-162.
- Karataş, Zeki (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 62-80.
- Karakılıç, İ. Z., Körükmez, L., & Soydan, C. (2019). *Resilience, Work and Gender in the (Turkish) Migratory Context Literature Review*. İstanbul: GAR Göç Araştırmaları Derneği.
- Karpat, K. H. (2013). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. (B. Tırnakçı, Çev.) İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaşka, S. (2020). Exploring 'women' and 'gender': trajectories of migration research in Turkey. L. Williams, & E. Coşkun içinde, *Women, Migration and Asylum in Turkey* (s. 23-47). Palgrave Macmillan.
- Khatiwada, P. P. (2008). Forced Migration: Concept and Context. *A Final Research Report*

- Kılıç, D., & Öztürk, S. (2014). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1), 107-130.
- Kılıç, L. K., & Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir İnceleme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 129-148.
- Kırık, K. (2010, Temmuz). Göç, Sürgün ve İltica. *Hayat Sağlık Dergisi*(2), 36-39.
- Kocacık, F., & Gökkaya, V. (2005). Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 195-219.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Kofman, E., Phizacklea, A., Raghuram, P., & Sales, R. (2000). *Gender and international migration in Europe. Employment, welfare and politics*. London: Routledge.
- Kohlberg, L. (1968). *The Child As a Moral Philosopher*. Psychology today.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 44-57.
- Lindsey, L. L. (2016). *Gender Roles A Sociological Perspective*. London And Newyork: Routledge.
- Macionis, J. J. (2013). *Sosyoloji* (13 b.). (V. Akan, Çev.) Nobel Yayınları.
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- McAdam, J. (2007). *Complementary Protection in International Refugee Law*. New York: Oxford Universty Press.
- McAuliffe, M., & Ruhs, M. (2017). *World Migration Report 2018*. IOM, The UN Migration Agency.
- Miller, N. E., & Dollard, J. (1945). *Social Learning and Imitation*. Routledge.

- Mora, N. (2005). Kitle ületîim Araçlarında Yeniden Üretilen Cinsiyetçilik Ve Toplumda Yansıması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(2), 1-7.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslar arası Göçler ve Türkiye Kuramsal ve Amprik Bir Alan Araştırması: Denizli Tavas*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Muus, P. (2003). The Economic and Social Aspects of Migration. *Conference Conitly Organised by The European Commission and The OECD*, (s. 2-18). Brussels.
- Nicholson, L. (2021, June). Toplumsal Cinsiyet. *Kadın/ Woman 2000*, 22(1).
- Nirun, N. (1994). *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile Ve Kültür*. Ankara: Dtyk Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı: 73.
- Oğuzlu, T. (2011). Arap Baharı ve Yansımaları. *Ortadoğu Analiz*, 3(36), 8-16.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33), 93-112.
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(1), 21-39.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme* (3. Baskı b.). Bursa: Ekin Kitapevi.
- Özkan, B., & Gündoğdu, A. E. (2011). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçe'de Atasözleri ve Deyimler. *Turkish Studies International Periodical for The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(3), 1113-1147.
- Özkan, F. S. (2020). Toplumsal Cinsiyet ve Medya. F. Başar içinde, *Toplumsal Cinsiyet* (s. 97-107). Ankara: Akademisyen Kitapevi.
- Öztürk, Z., & Şeremet, G. G. (2021). Rol Belirsizliği ve Rol Çatışmasının Örgütsel Bağlılık ile İlişkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences 2021*, 20(4), 1805-1829.
- Parasız, İ., & Bildirici, M. (2002). *Modern Emek Ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitapevi Yatınları.
- Patton, Michael Quinn (2018). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri (2. Baskı b.). (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.



- Pazarlıoğlu, M. V. (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(1), 121-135.
- Pehlivan, P. V. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(31), 497-521.
- Pekel, E. (2019). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 30-39.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.
- Pfeiffer, L., Richter, S., Fletcher, P., & Taylor, J. (2008). Gender in Economic Research on International Migration and Its Impacts: A Critical Review. A. R. Morrison, M. Schiff, & M. Sjöblom içinde, *The International Migration of Women* (s. 11-51). Washington: The World Bank.
- Piore, M. J. (1979). *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*. New York: Cambridge University Press.
- Piotrowicz, R., & Eck, C. V. (2004). Subsidiary Protection and Primary Right. *International and Comparative Law Quarterly*, 107-138.
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws Of Migration. *Journal Of The Statistical Society Of London*, 48(2), 167-235.
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws Of Migration. *Journal Of The Royal Statistical Society*, 52(2).
- Sakarya, S. (2021, Haziran 7). Göç, Toplumsal Cinsiyet ve Sağlık. Koç Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi. 12 9, 2021 tarihinde <https://kockam.ku.edu.tr/goc-toplumsal-cinsiyet-saglik-sibel-sakarya/> adresinden alındı
- Saraç, S. (2013). Toplumsal Cinsiyet. L. Gültekin, G. Güneş, C. Ertung , & A. Şimşek içinde, *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* (s. 27-34). Ankara: Atılım Üniversitesi.
- Saraçlı, M. (2010). Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler. Doktora Tezi. Ankara.

- Savcı, İ. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Biyolojik Cinsiyet. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 121-142.
- Saygılıgil, F. (2010). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları. *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*. İstanbul.
- Sayılan, F. (2012). *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Schmitt, D. B. (2003). Are men universally more dismissing than women? Gender differences in romantic attachment across 62 cultural regions. *Personal Relationships*, 10(3), 307-333.
- Scott, J. (1988). *Gender and Politics of History*. Newyork.
- Scott, J. (2007). *Toplumsal Cinsiyet Faydalı Bir Tarihsel Analiz Katagorisi*. (A. T. Kılıç, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Sever, M. (2015). Türkiye'yi Hedef Alan Yasadışı Göçmenler: İstanbul Örneği. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Sezgin, D. (2015, Nisan). Toplumsal Cinsiyet PERSpektifinde Sağlık ve Tıbbileştirme. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 153-186.
- Shaffer, D. R. (2008). *Social and Personality Developmen*. California: Wadsworth Pub.
- Sharpe, P. (2011). *Women, Gender and Labour Migration : Historical and Cultural Perspectives*. London, United Kingdom: Routledge.
- Shepherd, C. (2015, Ağustos 1). Gender Role Attitudes: A European Cross-National Study 1990-2008. *Student Theses*. The University of Manchester.
- Sirkeci, İ., & Cohen, J. (2015, Ocak). Hareketlilik, Göç, Güvensizlik. *İdeal Kent Dergisi*(15), 8-21.
- Siyez, D. M., Esen, E., Soylu, Y., & Demirgürz, G. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Algısının Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 46-63.

- Sumbas, E., & Erdemir, N. (2021). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumu ile Duygu Düzenleme Arasındaki İlişki. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*(119), 117-125.
- Őeng r, M. (2021). Women's Labor Force Participation and Gender Discrimination in the Labor Market. M. İ. Yenilmez, & G. H. KiŐla (D ) içinde, *The Economics of Gender Equality in the Labour Market:Policies in Turkey and other Emerging Economies*. Routledge Group.
- T.C Resmi Gazete. (1994, 09 14). Türkiyeye İltica Eden veya Başka Bir  lkeye İltica Etmek  zere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında. *Yönetmelik*(22127).
- T.C Resmi Gazete. (2013, 4 11). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. *T.C Resmi Gazete*.
- Tamas, K., & Palme, J. (2006). Transnational Approaches to Reforming Migration Regimes. K. Tamas, & J. Palme içinde, *Globalizing Migration Regimes:New Challenges to Transnational Cooperation* (s. 3-19). Ashgate Publishing Limited .
- Tan, M. (1979). *Kadın: Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi*. Ankara: Türkiye İŞ Bankası Kültür Yayınları.
- Tapia, S. d. (2003). *New Patterns of Irregular Migration in Europe Seminar Report 12 and 13 November* .
- Taşkın, D. (2014). Uluslararası G ç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181), 175-204.
- Taştan, A. (2020, ocak). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Uluslararası G ç ve Kadın: Kırkkale İli  rneği. Yüksek Lisans Tezi. Kırkkale.
- T.C Resmi Gazete. (1934, 6 24). İŐk n Kanunu. 12 21, 2021 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf> adresinden alındı
- Thompson, N. (2016). *Anti-Discriminatory Practice:Equality, Diversity and Social*. London : Palgrave.

- Toksöz, G. (2020, 10 12). Toplumsal Cinsiyet ve Göç. (F. Ş. Cantek, Röportaj Yapan) Academy in Exile. 01 14, 2022 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=7K1rI5Hv6DM&t=326s> adresinden alındı
- Tokol, A. (2012). Sosyal Dışlanma-Ayrımcılık. A. İ. Oral, & Y. Şişman içinde, *Sosyal Politika* (s. 150-172). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tunç, A. Ş. (2015). "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Tura Demiryontan, N., & Acar Savran, G. (2008). *Kadının Görünmeyen Emegi: Maddeci Bir Feminizm Üzerine*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Tuzcu, A., & Bademli, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 6(1), 56-66.
- Tümtaş, S., & Ergun, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekansal Yapı Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1347-1359.
- Türk Dil Kurumu. (tarih yok). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Aralık 18, 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Türk İstatistik Kurumu. (2022). Uluslararası Göç İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109> adresinden alındı.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). (2020, 7 17). Uluslararası Göç İstatistikleri, 2019. 1, 10, 2022 tarihinde alındı <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Göç-İstatistikleri-2019-33709> adresinden alındı
- Türmen, T. (2003). Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı. A. Akın içinde, *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (HÜKSAM).
- Uluslararası Çalışma Örgütü. (2019). ILO Küresel Yabancı Göçmen İşçi Tahminleri: Sonuçlar ve Metodoloji. Uluslararası Çalışma Örgütü.

- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. (R. Perruchoud, & J.-C. Redpath , Dü) Uluslararası Göç Örgütü (IOM).
- Unat, N. A. (1992). Kadın Araştırmalarının Neden, Amaç ve Kapsamı. *Her Yönüyle Türkiye'de Kadın Olgusu*, 15-28. İstanbul: Say Yayınları.
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (tarih yok). Herkes İçin Eğitim(EFA). 12 5, 2021 tarihinde [https://www.unesco.org.tr/Pages/13/47/Herkes-i%C3%A7in-E%C4%9Fitim-\(EFA\)](https://www.unesco.org.tr/Pages/13/47/Herkes-i%C3%A7in-E%C4%9Fitim-(EFA)) adresinden alındı
- UNFPA (United Nations Population Fund). (2014). Migration: a world on the move. 1, 11, 2022 tarihinde <https://www.unfpa.org/migration> adresinden alındı
- UNHCR BM Mülteci Örgütü. (tarih yok). Türkiye'deki Mülteciler ve Sığınmacılar. 1, 8, 2022 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> adresinden alındı
- United Nations*. (1948, Aralık 10). 12 2021, 2 tarihinde Universal Declaration of Human Rights: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> adresinden alındı
- UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). (2006). *Trafficking in Persons: Global Patterns*. 1 10, 2022 tarihinde [https://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons\\_report\\_2006ver2.pdf](https://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons_report_2006ver2.pdf) adresinden
- Üner, S. (1972). *Nüfusbilim Sözlüğü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları D-17.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç., & Kalfa, A. (2009). Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri. *Fe Dergisi*, 1(2), 13-28.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç., & Kalfa, A. (2009). Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri. *Fe Dergi*, 1(2), 13-28.
- Vatandaş, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*(35), 29-56.
- Weinberg, A. A. (1973). Mental Health Aspects of Voluntary Migration. *In Uprooting and After*, 110-120.
- White, M. J., & Lindstrom, D. (2005). Internal Migration. D. L. Poston, & M. Micklin içinde, *Handbook of Population*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publisher.

- Wood, W. B. (1994). Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas. *Annals of the Association of American Geographers*, 607-634.
- World Health Organization. (2011). *Human rights and gender equality in health-sector strategies how to assess policy*. Geneva: Publications of the World Health Organization.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yapıcı, Ş. (2010). Türk Toplumunda Aile ve Eğitim İlişkisi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 1545-1570.
- Yıldırım, Ali; Şimek, Hasan (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11. Baskı b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A. (2017). Göç Olgusu ve Göçün Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği. *Konferans: Uluslararası 11. KAYSEM Sempozyumu, 28-30 Eylül, Elazığ*, (s. 1825-1841).
- Yılmaz, C. (2007). *Samsun İlinde Nüfus Hareketleri*. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Yılmaz, H. (2013). *Türkiye’de Suriyeli Mülteciler: İstanbul Örneği, Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler*. İstanbul: Mazlumder Yayınevi.
- Yılmaz, N. (2020). Sığınmacıların Türkiye İşgücü Piyasasındaki Deneyimleri: Çanakkale İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

## EKLER

### EK-1: Etik Kurul Formu



T.C.  
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ  
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu  
Bilimsel Araştırma Etik Kurulu



Sayı : E-84026528-050.01.04-2200073494  
Konu : Başvuru İncelenmesi

01.04.2022

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Canan Öykü DÖNMEZ KARA

Yürütücülüğünüzü yapmış olduğunuz 2022-YÖNP-0266 nolu projeniz ile ilgili Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun almış olduğu 31.03.2022 tarih ve 07/10 sayılı kararı aşağıdadır.

Bilgilerinize rica ederim.

**KARAR 10- Dr. Öğr. Üyesi Canan Öykü DÖNMEZ KARA**'nın sorumlu yürütücülüğünü yaptığı "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Göçmen Kadınların Türkiye İşgücü Piyasasındaki Yeri: Çanakkale Örneği" başlıklı araştırmasının, Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul ilkelerine **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

## **EK-2: Görüşme Soruları**

### **Göçmen Kadınların Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Türkiye İşgücü Piyasasındaki Deneyimlerinin Analizi Üzerine Nitel Araştırma Soru Formu**

#### **Demografik Sorular**

1. Yaşınız?
2. Eğitim Seviyeniz?
3. Aylık Geliriniz?
4. Barınma şekliniz?
5. Yaşadığınız evde kaç kişi yaşıyorsunuz?
6. Medeni durumunuz?
- 7.Çocuğunuz var mı?
8. Gerçek Mesleğiniz nedir?

#### **Geliş Öyküsü ile İlgili Sorular**

1. Geliş öykünüz? (Hangi ülkeden geldiniz? Aslen de oralı mısınız?)
2. Göç kararını nasıl aldınız ve göç kararı alırken neler etkili oldu?
4. Türkiye'ye nasıl ve kimler aracılığıyla geldiniz?
- 5.Geliş sürecinde ne gibi sorunlarla karşılaştınız ve çevrenizdekilerin tepkileri nasıl oldu?
6. Göç sürecinde göçmen kadın olmak ve göçmen erkek olmak arasında fark var mıdır ve varsa nedir?

#### **Sosyal Sorular**

1. İlk göç ettiğiniz dönemde, yerli insanlar tarafından nasıl karşılandınız?
2. Toplumsal hayatta herhangi bir ayrımcılığa uğradınız mı?
3. Göçmen kadın ve göçmen erkeği kıyasladığınızda toplumsal cinsiyetin göç sürecini etkilediğini düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız nasıl etkilemiştir?



4. Göç sonrası dönemde en çok hangi alanda( iş bulma, çevreye alışma, dil öğrenme vb.) zorlandınız?

5.Göç süreci sizin hangi yönlerinizi etkilemiştir?

6. Türkiye'deki toplumsal cinsiyet algısı hakkında ne düşünüyorsunuz?

7. Kendi ülkeniz ve Türkiye'yi kıyasladığınızda toplumsal cinsiyet alanındaki farklılıklar nelerdir?

8. Türkiye'de kadın göçmen olmayı neye benzetiyorsunuz?

### **İşgücü Piyasası ile İlgili Sorular**

1. Ekonomik geçim kaynağınız nedir?

2. İşinizi hangi kanallar aracılığı ile buldunuz?

3. Mesleğiniz ile buradaki işiniz uyumlu mu?

4. İş ararken kadın göçmen olmanın bu sürece etkileri oldu mu? Etkileri varsa hangi alanda etkileri olduğunu anlatır mısınız?

5.İşgücü piyasasında göçmen kadın olmanızdan ötürü herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı?